МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

Кваліфікаційна наукова

праця на правах рукопису

ПОПОВА МАРІЯ ФЕДОРІВНА

УДК 321.7:323.172 (477.74) (043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

РОЛЬ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В ФОРМУВАННІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПОЛІКУЛЬТУРНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ)

23.00.02 – політичні інститути та процеси

05 – соціальні та поведінкові науки

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ (підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Науковий керівник: Наумкіна Світлана Михайлівна, доктор політичних наук, професор

Одеса – 2017

АНОТАЦІЯ

Попова М. Ф. Роль публічної влади в формуванні стратегії розвитку полікультурних регіонів України (на прикладі Одеського регіону). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» (05 – Соціальні та поведінкові науки). – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, 2017.

У дисертації здійснено комплексний аналіз ролі місцевої публічної влади у формуванні стратегії розвитку полікультурних регіонів України на основі вивчення історії становлення та особливостей сучасного етапу розвитку органів місцевого самоврядування в Одеському регіоні.

Проаналізовано основні наукові підходи до визначення сутності публічної влади в регіоні, її інститутів. Встановлено, що природа публічної влади передбачає існування в Україні трьох рівнів її реалізації: державного, рівня АРК (незважаючи на те, що ця територія тимчасово окупована) та місцевого. Визначено, що публічна влада на третьому рівні (в регіоні) представлена органами виконавчої влади, в особі місцевих державних адміністрацій, та органами місцевого самоврядування. Наголошено, що саме останні формують стратегію розвитку регіону та визначають основні напрями регіональної політики. З’ясовано, що місцеві державні адміністрації наділені повноваженнями по виконанню програми та плану дій, спрямованих на реалізацію стратегії розвитку регіону.

Визначені основні концептуальні напрями наукового вивчення сутності органів місцевого самоврядування: як інституту публічної влади, як інституту громадянського суспільства, як з’єднуючої ланки між державою та громадянським суспільством, яка є одночасно частиною обох систем.

Доведено обґрунтованість використання останнього підходу та визнання подвійної природи місцевого самоврядування.

Досліджено сучасний стан розробки проблеми публічної влади та місцевого самоврядування.

Проаналізовано дисертаційні роботи з означеної тематики та визначені основні напрями досліджень публічної влади та місцевого самоврядування в контексті політологічного аналізу, в галузі публічного управління та правознавства.

Комплексний аналіз центральної проблеми дослідження став можливим завдяки використанню праць представників вказаних вище галузей, а також емпіричних джерел.

Дослідження природи місцевої публічної влади проведено через призму аналізу територіальної громади, як першооснови місцевого самоврядування, та територіальної організації влади, що обумовлює конфігурацію органів публічної влади та місцях.

Обґрунтовано політико-правову основу територіальної організації влади в Україні. Визначено три етапи її становлення: закладання основ політико-правового забезпечення територіальної організації влади в Україні (1990–1998 рр.), що включає акти доконституційного та конституційного періоду; впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні – 1998–2014 рр.; реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні – з 2014 р.

З’ясовано, що в Одеському регіоні розроблена Стратегія економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року, План заходів із реалізації у 2016-2017 роках Стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року, а також Програма соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області на 2017 рік.

Обґрунтовано, що в Україні сформоване достатнє політичне та правове поле для успішного функціонування інститутів публічної влади на місцях та

налагодження їх конструктивної взаємодії з органами державної влади і ефективної реалізації громадянської ініціативи в різних її формах та в різних сферах суспільного життя, в тому числі у галузі реалізації етнічних інтересів в межах регіону.

Встановлено, що в результаті історико-політичного розвитку регіон Буджак сформувався як унікальний мультикультурний простір, в якому проживають представники більше вісімдесяти етнічних культур, що потребує особливої уваги під час формування та реалізації стратегічних напрямів регіональної політики. З'ясовано, що етнокультурні особливості формування органів місцевого самоврядування в регіоні обумовлені зміною державної приналежності регіону. Так, до 1918 р. він був складовою Російської імперії; 1918-1940 рр. – перебував у складі Румунії; 1940-1941 рр. – у складі СРСР; 1941-1944 рр. входив до складу Королівства Румунія; з серпня 1944 р. – включено до СРСР; з 1991 р. південно-західні райони Одеської області є складовою незалежної України.

Проаналізовано історичні особливості формування органів місцевого самоврядування в Одеському регіоні. Доведено, що правильний сценарій розвитку місцевої публічної влади, як в країні в цілому так і в певному історичному регіоні, можливо підібрати лише розглядаючи процес децентралізації в історичному розрізі часу.

Встановлено, що трансформація інститутів місцевого самоврядування відбувалась в таких формах: система селянського самоврядування; земське самоврядування; система міського самоврядування; румунська система комунального самоврядування; земська система самоврядування (повітові та волосні земства); система Директоратів; місцеві ради як інститут державної влади; система місцевого самоврядування сучасної України, що передбачає процес добровільного об'єднання територіальних громад.

Визначено потенціал територіальних громад в реалізації етнокультурної політики в контексті формування ними органів місцевої

публічної влади. Обґрунтовано, що ефективному формуванню та реалізації етнонаціональної політики в регіоні можуть сприяти такі заходи: успішні економічні реформи, укріплення національної державності, побудова міжетнічної взаємодії на засадах толерантності, запобігання політизації етнічних спільнот, формування політико-правової бази на основі європейських стандартів про національні меншини, побудова громадянського суспільства, яке забезпечить всім громадянам незалежно від їх етнічної належності безпечне та вільне життя.

Проаналізовано роль органів публічної влади у формуванні стратегії розвитку Одеського регіону на сучасному етапі суспільно-політичного розвитку. З'ясовано, що для сучасної політики притаманна тенденція до децентралізації управління сферою культури. Визначено, що на рівні регіону це виражається у послідовному розмежуванні повноважень між різними рівнями влади, посиленні ролі місцевої публічної влади в особі органів місцевого самоврядування, на які покладено відповідальність за підготовку нових моделей культурної політики з урахуванням локальної соціально-економічної та культурної специфіки, культурних уподобань населення і місцевих громад. На прикладі, розвитку культурних традицій Буджака показано внутрішній процес формування окремої культурної громади. Доведено, що важливішим є моніторинг культурних практик і потреб населення територій, які планується розвивати.

Встановлено, що розвиток культури регіону являє собою різноманітний за формами прояву динамічний процес, що адаптується до реалій та потреб сучасного життя; приналежність до етнічної групи передбачає не тільки визнання її цінності, а й сприяння розвитку такої групи.

Визначено роль місцевих громад у забезпеченні діяльності національно-культурних об'єднань та товариств в умовах децентралізації та перспективи посилення їх впливу на формування стратегії розвитку полікультурного регіону. Розглянуто діяльність сформованих об'єднаних

територіальних громад в регіоні та охарактеризовано етнополітичний та культурний розвиток краю. Визначено, що процес децентралізації буде ефективним лише у випадку врахування інтересів населення певних громад та особливостей кожного регіону України.

Проаналізовано діяльність національно-культурних товариств південно-західних районів Одеської області. Встановлено, що вони з моменту виникнення накопичили значний досвід, значно урізноманітнили коло своїх завдань (до культурних, просвітницьких, освітніх, творчих додалися соціально-побутові та соціально-економічні).

Визначено, що основні досягнення національно-культурних товариств (розвиток мов етнічних спільнот, видання навчальної і художньої літератури цими мовами, розвиток освіти та підготовку кадрів етнічної інтелігенції, розвиток мистецтва, книгодрукування, преси, телерадіомовлення, релігії, відбудову культових споруд; сприяння вивченню культурно-мистецької спадщини; організація національних фестивалів, конкурсів, оглядів; досягнення врахування своїх етнічних інтересів у державній політиці, одержання державних дотацій на розвиток етнічних культур) та слабкі сторони (більшість їх соціально-економічних проектів спрямована на точкове відновлення інфраструктури – ремонт шкіл, лікарень, доріг тощо).

Визначені шляхи підвищення ефективності ролі публічної влади у формуванні стратегії розвитку полікультурного регіону, до яких віднесені: відмова від схеми територіальних громад, створення об’єднання за етнічним принципом для задоволення та захисту законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів; забезпечення розвитку інституційної спроможності органів місцевого самоврядування та керівних органів об’єднань, а саме наділення їх політичними та економічними правами новоутворених префектів.

Ключові слова: публічна влада, місцеве самоврядування, територіальна громада, полікультурний регіон, стратегія розвитку регіону.

ABSTRACT

Popova M. F. The role of the public authorities in formation of the development strategy for multicultural regions of Ukraine (on the example of the Odessa region). – Manuscript.

Thesis for the acquisition of the academic degree of the Doctor of Philosophy in Political science in specialty 23.00.02 – political institutes and processes. – South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, Odessa, 2017.

In the thesis the complex analysis of a role of the local public government in forming of the strategy of development for multicultural regions of Ukraine on the basis of studying of history of formation and features of the present stage of development of local government bodies in the Odessa region is performed.

The main scientific approaches to determination of essence of the public power in the region, her institutes are analyzed. It is established that the nature of the public power assumes existence in Ukraine of three levels of implementation: state, level of the ARC (in spite of the fact that this territory is temporarily occupied) and local self-government. It is defined that the public power at the third level (in the region) is provided by executive bodies, on behalf of local public administrations, and local government bodies. It is noted that the last create the strategy of development for the region and define the main directions of regional policy. It is found out that local public administrations are given authority on program execution and the action plan, directed to strategy implementation of development of the region.

The main conceptual directions of scientific studying of essence of local government bodies are defined: as institute of the public power, as institute of civil society, as the link connecting the state and civil society which is at the same time a part of both systems. Justification of use of the last approach and recognition of the dual nature of local self-government is proved.

The current state of development of a problem of the public power and local self-government is investigated. Dissertation works on the specified subject are analyzed and the main directions of researches of the public power and local self-government in the context of the political research, in the field of public management and jurisprudence are defined.

The analysis of the central problem of a research became possible thanks to works of representatives of the industries stated above and also empirical sources.

The research of the nature of the local public government is conducted through a prism of the analysis of territorial community as bases of local self-government, and the territorial organization of the power which causes a configuration of bodies of the public power and places.

Reasonably the political legal basis of the territorial organization of the power in Ukraine. Three stages of her formation are defined: pledging of bases of political legal support of the territorial organization of the power in Ukraine (1990-1998), including acts of the preconstitutional and constitutional period; implementation of the Concept of administrative reform in Ukraine – 1998-2014; reforming of local self-government and the territorial organization of the power in Ukraine – since 2014.

It is established that in the Odessa region Strategy of economic and social development of Odessa region till 2020, the Actions plan on implementation in 2016-2017 of the Strategy of economic and social development of Odessa region till 2020 and also the Program of social and economic and cultural development of Odessa region for 2017 is developed.

It is proved that in Ukraine the sufficient political and legal framework for successful functioning of institutes of public local authorities and establishing their constructive government relations and effective implementation of citizens' initiative in her different forms and spheres of public life, including in the field of implementation of ethnic interests within the region is created.

It is established that as a result of historical and political development the region Budzhak was created as unique multicultural space in which representatives more than eighty ethnic cultures live that requires special attention during the forming and implementation of strategic directions of regional policy. It is found out that ethnocultural features of forming of local government bodies in the region are caused by change of the state accessory of the region. So, till 1918 it was a part of the Russian Empire; 1918-1940 – I was in structure of Romania; 1940-1941 – as a part of the USSR; 1941-1944 – I was a part of the Kingdom Romania; since August, 1944 – it is included in the USSR; since 1991 southwest areas of Odessa region are compound independent Ukraine.

Historical features of forming of local government bodies in the Odessa region are analyzed. It is proved that the correct scenario of development of the local public government, both in the country in general, and in a certain historical region, it is possible to pick up only considering process of decentralization in a historical section of time.

It is established that transformation of institutes of local self-government took place in the following forms: system of country self-government; territorial self-government; system of city self-government; Romanian system of utility self-government; territorial system of self-government (district and volost zemstvos); system of Management; local councils as institute of the government (i.e. actually there was no local self-government); the system of local self-government of modern Ukraine which at the present stage provides process of voluntary consolidation of territorial communities.

Potential of territorial communities in implementation of ethnocultural policy in the context of forming of bodies of the local public government by them is established. It is proved that effective forming and implementation of ethnonational policy in the region can be promoted by such measures: successful economic reforms, strengthening of national statehood, creation of interethnic interaction on the basis of tolerance, prevention of politicization of ethnic

communities, forming of the political legal base on the basis of the European standards about ethnic minorities, creation of civil society which will provide to all citizens irrespective of their ethnic origin safe and free life.

The role of bodies of the public power in forming of the strategy of development for the Odessa region at the present stage of social and political development is analyzed. It is found out that for modern policy the tendency to decentralization of management of the sphere of culture is inherent. It is defined that at the level of the region it is expressed in consecutive differentiation of powers between different levels of the power, strengthening of a role of the local public government on behalf of local government bodies on which responsibility for preparation of new models of cultural policy taking into account local social and economic and cultural specifics, cultural preferences of the population and local communities is conferred. On the example of development of cultural traditions of Budzhak the internal process of forming of separate cultural community is shown. It is proved that monitoring cultural practices and needs of the population of territories which are going to be developed is important.

It is established that cultural development of the region represents dynamic process, various in manifestation forms, which adapts to realities and requirements of modern life; belonging to ethnic group assumes not only recognition of its value, but also assistance to development of such group.

The role of local communities in ensuring activity of national and cultural associations and communities in the conditions of decentralization and perspective of strengthening of their influence on forming of the strategy of development for the multicultural region is defined. Activity of the created joint territorial communities in the region is considered and ethnopolitical and cultural development of edge is characterized. It is defined that process of decentralization will be effective only in case of accounting of interests of the population of certain communities and features of each region of Ukraine.

Activity of national and cultural societies of southwest areas of Odessa region is analyzed. It is established that they from the moment of emergence accumulated considerable experience, considerably diversified a circle of the tasks (to cultural, educational, educational, creative were added social and social and economic).

It is defined that the main achievements of national and cultural communities (development of languages of ethnic communities, the edition educational and fiction in these languages, development of education and training of the ethnic intellectuals, development of art, publishing, a seal, TV and radio broadcasting, religion, recovery of cult constructions, assistance to studying of culturally art heritage, the organization of national festivals, tenders; achievement of accounting of the ethnic interests in state policy, receiving the state grants for development ethnic cultures) and weaknesses (the majority of their social and economic projects are directed to pointed recovery of infrastructure - repair of schools, hospitals, roads, etc.).

Ways of increase in efficiency of a role of the public power in forming of the strategy of development for the multicultural region to which are carried are defined: refusal of the scheme of territorial communities, creation of consolidation by the ethnic principle for satisfaction and protection of legitimate social, economic, creative, age, national and cultural, sports and other common interests; ensuring development of institutional capability of local government bodies and governing bodies of associations, namely investment with their political and economic rights again prefects.

Key words: public authority, local government, territorial community, multicultural region, regional development strategy

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

***Праці, які відображають основні наукові результати дисертації*:**

статті у наукових фахових виданнях України

1. Попова М. Ф. Децентралізація влади як механізм розвитку громад. *Актуальні проблеми політики: зб. наук. праць*. Одеса: Фенікс, 2015. Вип. 54. С. 258–264.
2. Попова М. Ф. Децентралізація влади України в галузі культури (на прикладі Південних районів Одеської області). *Науковий Вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Історія. Філософія. Політологія: зб.наук. праць.* Одеса: Фенікс, 2016. Вип. 11. С. 173–177.
3. Попова М. Ф. Політичні форми державної влади в регіонах України: історико-правовий аналіз. *Науковий журнал «Politicus».* Одеса, 2017. Вип. 2. С. 38–43.
4. Попова М. Ф. Правові засади та роль територіальних громад у реалізації державної етнонаціональної політики. *Актуальні проблеми політики: зб. наук. праць*. 2017. Вип. 59. С. 265–275.

статті у наукових періодичних виданнях інших держав з напряму, з якого підготовлено дисертацію:

5. Попова М. Ф. Сучасні форми самоврядування: теоретичні підходи та практика в Україні. *Evropský politický a právní diskurz*. 2017. Svazek 4. 3. vydání. S. 153–158.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

Тези і доповіді міжнародних науково-практичних конференцій:

6. Попова М. Ф. Генезис организационных форм местного самоуправления в Украин. *Михаило-Архангельские чтения: сб. материалов VII Международной научно-практической конференции,* Рыбница (Приднестровье), 16 ноября 2012 г. Рыбница, 2012. С. 264–267.
7. Попова М. Ф. Реформування місцевого самоврядування в Україні в

контексті євроінтеграції. А*ктуальні питання зовнішньої політики України. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. 13 грудня 2013 року. Одеса, 2013. С. 49–51.

8. Попова М. Ф. Роль гражданского общества и СМИ в борьбе с коррупцией в Украине. *Міжнародна науково-практична конференція «Країни Східного партнерства – V4: проблемі і перспективі співпраці».* Одеса, 2016. С. 57–60.

Тези загальноукраїнських науково-практичних конференцій:

9. Попова М. Ф. Політико-правові основи функціонування асоціацій органів місцевого самоврядування в Україні. *Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція «Гуманітарний всесвіт: люди, ідеї, події»*, Львів, 2014. URL: http://ubgd.lviv.ua/moodle/mod/folder/view.php?id=8329
10. Попова М. Ф. Тенденції розвитку інститутів публічної самоврядної влади в Україні. *Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція «Гуманітарний всесвіт: люди, ідеї, події»,* Львів, 2017. URL: http://ubgd.lviv.ua/moodle/mod/folder/view.php?id=9348

ЗМІСТ

ВСТУП **15**

Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЦЕВОЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ **22**

1.1. Історіографічний аналіз проблематики дослідження. 22

1.2. Природа місцевої публічної влади в Україні та джерельна база дослідження. 37

Розділ 2. ПРАВОВИЙ СТАТУС ТА ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В ПІВДЕННО-ЗАХІДНИХ РАЙОНАХ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ **51**

2.1. Політико-правове забезпечення територіальної організації влади в Україні. 51

2.2. Етнокультурні особливості та історичні аспекти формування органів місцевого самоврядування в південно-західних районах Одеської області.78

2.3. Інфраструктура адміністрації та громадянського суспільства в умовах децентралізації..... 100

Розділ 3. РОЛЬ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В РЕАЛІЗАЦІЇ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В ПОЛІЕТНІЧНОМУ РЕГІОНІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ **119**

3.1. Потенціал територіальних громад у реалізації державної етнонаціональної політики..... 119

3.2. Діяльність органів місцевого самоврядування у забезпеченні етнокультурного розвитку регіону..... 134

3.3. Роль місцевих громад у забезпеченні діяльності національно-культурних об’єднань та товариств в умовах децентралізації..... 154

ВИСНОВКИ **176**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ **186**

ДОДАТОК **220**

ВСТУП

Актуальність теми пов’язана з тим, що питання встановлення теоретичних основ місцевої публічної влади та визначення її місця в політичній системі суспільства, з’ясування умов ефективності такої влади, з урахуванням регіональних відмінностей, набувають останнім часом все більшого значення в світлі потреби подолання економічної та політичної кризи в нашій державі.

На сучасному етапі суспільного розвитку проблема побудови дієвої системи місцевої публічної влади набуває популярності в багатьох країнах, що стали на шлях демократичного розвитку, який передбачає перерозподіл повноважень між центром та регіонами. Отже роль місцевої публічної влади невпинно зростає, що й обумовлює актуальність аналізу її природи та ролі в суспільстві.

Необхідність дослідження даного аспекту для України визначається тим, що становлення правової держави та демократизація суспільно-політичного життя вимагають вдосконалення політичних інститутів, в тому числі інститутів місцевої публічної влади. Подальший розвиток України на шляху до євроінтеграції та формування ефективної моделі організації влади можливі лише за умови узгодження інтересів держави, регіону, територіальної громади та людини. Саме таке завдання, на думку автора дослідження, виконують органи публічної влади на місцях в цілому, і органи місцевого самоврядування зокрема.

Отже, виникає потреба дослідження ролі органів публічної влади під час формування стратегії розвитку полікультурного регіону та побудови оптимальної моделі його взаємодії з територіальною громадою. Це дозволить розв’язати низку проблем сьогодення, а також запобігти появі нових, особливо за умов полікультурності.

Проте, незважаючи на важливість вирішення вказаних питань, слід зазначити, що політико-правова база, еволюція інститутів місцевої публічної

влади в особі місцевого самоврядування та їх роль в умовах полікультурного регіону на сучасному етапі політичного процесу в Україні досліджені недостатньо. Крім того, недостатня увага до етнокультурних проблем під час визначення стратегічних напрямів регіональної політики може призвести до негативних наслідків. Отже виникає потреба врахування етнокультурних особливостей під час формування та функціонування органів публічної влади на місцях, особливо в умовах децентралізації, курс на яку проголосила наша держава.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана на кафедрі політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» в межах науково-дослідної теми «Соціально-політичні проблеми України в контексті глобальних процесів» (№ державної реєстрації 0114U007155), одним з виконавців якої є дисертант.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження – визначення ролі місцевої публічної влади у формуванні стратегії розвитку полікультурних регіонів України та обґрунтування особливостей сучасного етапу розвитку органів місцевого самоврядування в Україні (на прикладі Одеського регіону).

Досягнення зазначеної мети обумовило необхідність вирішення таких **завдань**:

– проаналізувати сучасний стан розробки проблеми та визначити джерельну базу дослідження;

– визначити природу та функціональне призначення місцевої публічної влади в рамках сучасної децентралізації;

– розглянути основні концептуальні напрями наукового вивчення сутності органів місцевого самоврядування як інституту публічної влади;

– обґрунтувати політико-правову основу територіальної організації влади в Україні;

– проаналізувати етнокультурні та історичні особливості формування органів місцевого самоврядування в регіоні;

– визначити ступінь впливу громадянського суспільства на місцеву публічну владу в умовах децентралізації;

– окреслити потенціал територіальних громад в реалізації етнокультурної політики в контексті формування ними органів місцевої публічної влади;

– проаналізувати роль органів публічної влади у формуванні стратегії розвитку Одеського регіону в сучасних умовах;

– з'ясувати роль місцевих громад у забезпеченні діяльності національно-культурних об'єднань та товариств в умовах децентралізації та перспективи посилення їх впливу на формування стратегії розвитку полікультурного регіону.

Об'єкт дослідження – місцеві органи публічної влади в Україні, зокрема в полікультурних регіонах.

Предмет дослідження – становлення, політико-правовий статус, структура та особливості функціонування місцевих органів публічної влади, їх роль у формуванні стратегії розвитку полікультурних регіонів Україні (на прикладі Одеського регіону).

Методи дослідження визначаються потребою комплексного аналізу теми та базуються на використанні міждисциплінарного підходу. В його рамках використовувались як загальнонаукові (діалектичний та загальнологічні), так і спеціальнонаукові методи. Діалектичний метод використовувався на всіх етапах дослідження та дозволив виявити основні підходи до розуміння сутності регіональної публічної влади. Загальнологічні методи (аналізу і синтезу, абстрагування, індукції та дедукції тощо) застосовувались протягом усього дослідження при формуванні основних положень та висновків.

Структурно-функціональний метод дав змогу дослідити внутрішню структуру, повноваження та взаємозв'язки елементів системи місцевої публічної влади.

Історичний метод дозволив проаналізувати еволюцію розвитку органів місцевого самоврядування в Одеському регіоні та їх трансформацію в інститут публічної влади. За допомогою інституційного методу вдалося провести аналіз статусу інститутів публічної влади в Одеському регіоні, ролі територіальних громад у їх становленні та процесах реалізації етнокультурної політики регіону. Порівняльний метод дав можливість зіставити особливості політико-правового статусу органів місцевого самоврядування в ході їх формування та розвитку в регіоні. Системний метод дозволив розглянути місцеві органи влади Одеської області як цілісний механізм, встановити його значення при формування стратегії розвитку полікультурного регіону, глибше зрозуміти взаємний вплив органів публічної влади та територіальної громади.

Наукова новизна отриманих результатів зумовлена вибором теми та методологією дисертаційного дослідження, а також проблематикою, яка до цього часу не мала цілісного розгляду, а саме проблема визначення ролі публічної влади у формуванні стратегії розвитку полікультурних регіонів (на прикладі Одеського регіону). Вона полягає в наступному:

– визначені шляхи підвищення ефективності ролі публічної влади у формуванні стратегії розвитку полікультурного регіону, а саме: відмова від схеми територіальних громад, створення об'єднання за етнічним принципом для задоволення та захисту законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів; забезпечення розвитку інституційної спроможності органів місцевого самоврядування та керівних органів об'єднань (наділення їх політичними та економічними правами новоутворених префектів);

– запропоновано оптимальну модель організації співжиття населення в

полікультурному Одеському регіоні, а саме: компромісну, яка будується на принципі толерантності та дає змогу кожній людині стати частиною розмаїтого цілого. Головним завданням за такої моделі є збереження миру, взаєморозуміння, високий рівень толерантності, поваги до інших народів і культур в умовах поліетнічного соціуму Одеського регіону, взаємна підтримка і допомога у розвитку власної культури, мови, традицій тощо;

– уточнено основні етапи розвитку органів місцевої публічної влади в Одеському регіоні: система селянського самоврядування (з 1830-х рр.), земське самоврядування (з кінця 1880-х рр.), система міського самоврядування (з початку 1870-х рр.), румунська система комунального самоврядування (кінець 1870-х рр.), земська система самоврядування (1917-1918 рр.), з жовтня 1918 р. – Директорати, з 1991 р . – місцеві ради депутатів; визначено роль історичних обставин (входження території до складу різних держав – до 1918 р. регіон був складовою Російської імперії; 1918–1940 рр. – перебував у складі Румунії; 1940–1941 рр. – у складі СРСР; 1941–1944 рр. входив до складу Королівства Румунія; з серпня 1944 р. – включено до СРСР; з 1991 р. є складовою незалежної України) у формуванні існуючої системи органів місцевої публічної влади;

– аргументовано закономірності та узагальнено фактори становлення національно-культурних товариств в регіоні; визначено їх систему та особливості діяльності всеукраїнських та регіональних товариств, обґрунтовано те, що вони сприяють здійсненню етнодержавотворчих процесів в Україні та виступають соціальними посередниками між громадянським суспільством і державою;

– дістало подальший розвиток дослідження політико-правового забезпечення територіальної організації влади в Україні в період незалежності, виокремлено три етапи його розвитку, а саме: закладання основ політико-правового забезпечення територіальної організації влади в Україні (1990–1998 рр.), впровадження Концепції адміністративної реформи

в Україні – 1998–2014 рр., реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні – з 2014 р. по т.ч.;

– визначено роль територіальної громади у становленні ефективної та дієвої системи органів публічної влади в регіоні, доведено її суттєве значення в цьому процесі, оскільки саме органи місцевого самоврядування формують стратегію розвитку регіону та визначають основні напрями регіональної політики;

– обґрунтовано необхідність поєднання державного забезпечення потреб етнічних спільнот зі створенням умов для їх вільного, самостійного, ініціативного, органічного розвитку. Доведено, що головним завдання української влади в сфері регіональної та етнополітики є визнання поліетнічності і полікультурності українського суспільства, захист і недопущення примусової асиміляції та акультурації етнічних спільнот.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що в ньому систематизовано теоретичні засади, що визначають сутність інститутів публічної влади на регіональному рівні, надано оцінку ефективності впливу територіальної громади та органів місцевого самоврядування під час формування та реалізації стратегічних напрямків розвитку полікультурного регіону в умовах децентралізації, сформульовані пропозиції щодо можливої трансформації такої взаємодії.

Положення та висновки дисертації можуть бути використані органами державної влади, політичними партіями і рухами для прогнозування розвитку політичних процесів в країні, для зміцнення механізму взаємодії інститутів громадянського суспільства і держави в особі органів місцевого самоврядування. Зібрані під час дослідження матеріали і запропоновані висновки можуть знайти застосування у викладанні політології, соціології та при розробці спецкурсів з прикладної політології, а також при складанні перспективних навчальних планів і програм.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки

дисертації апробовано на 5 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Михаило-Архангельские чтения: VII Международная научно-практическая конференция» (м. Рибница, Молдова, 2012 р.), «Актуальні питання зовнішньої політики України» (м. Одеса, 2013 р.), «Гуманітарний всесвіт: люди, ідеї, події» (м. Львів, 2014 р., 2017 р.), «Країни Східного партнерства – V4: проблеми і перспективи співпраці» (м. Одеса, 2016 р.).

Публікації. Основні положення й висновки дисертаційної роботи відображені в 10 наукових публікаціях, з яких 4 надруковані у вітчизняних фахових наукових виданнях із політичних наук, 1 – у міжнародному науковому виданні, 5 – у матеріалах науково-практичних конференцій.

Структура й обсяг дисертаційного дослідження визначена її змістом, метою та поставленими завданнями. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації – 197 сторінок, із них 164 сторінки основного тексту, список використаних джерел – 301 найменування.

Розділ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЦЕВОЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

1.1. Історіографічний аналіз проблематики дослідження.

Публічна влада являє собою багаторівневу систему. При цьому рівні такої влади є рівноцінними та рівнозначними. За Конституцією України єдиним джерелом всієї публічної влади є народ, проте він здійснює свою владу у три способи: самостійно, через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Слід зазначити, що кожен рівень публічної влади має свою специфіку, яка обумовлена ступенем відчуженості влади від людини. Державна влада, через особливості механізму реалізації, займає провідне місце в системі публічної влади. Проте місцеве самоврядування через наближеність до громадян є більш ефективним на регіональному рівні, що дає можливість точно визначати стратегії розвитку конкретного регіону та налагодити ефективний механізм їх реалізації.

Природа публічної влади передбачає існування в нашій державі трьох рівнів її реалізації: державного, рівня АРК та місцевого. Третій рівень включає органи місцевого самоврядування та місцеві державні адміністрації.

В рамках даного дисертаційного дослідження цілком логічним видається детальний аналіз ролі органів місцевого самоврядування, оскільки відповідно до законодавства України саме вони наділені повноваженнями щодо формування основних напрямків регіональної політики.

Особливістю цього політичного інституту є його подвійна природа, оскільки він одночасно входить до системи публічної влади та має риси інституту громадянського суспільства.

Слід зазначити, що процес становлення та функціонування місцевої публічної влади в особі місцевого самоврядування в Україні відбувається

достатньо суперечливо й складно. На думку автора дослідження, така ситуація склалась через недостатню розробленість теоретичних концепцій і відсутність єдності думок науковців про його місце та роль в сучасній Україні. Побудова громадянського суспільства та демократизація всіх сфер суспільного життя, як показала практика, не можливі без проведення децентралізації і деконцентрації державних повноважень й функцій та втілення в життя принципів реального місцевого самоврядування, тобто посилення ролі місцевої публічної влади.

Багатофункціональність феномену місцевого самоврядування вимагає від сучасних дослідників більш детального й масштабного дослідження. Аналіз регіональних особливостей, закономірностей, його концептуального обґрунтування й розбудови нових моделей місцевого самоврядування допоможе запобігти конфліктів та налагодити повноцінну роботу місцевої публічної влади та політичної системи в цілому.

Питання сутності публічної влади, особливостей місцевого її рівня та необхідності оновлення і модернізації органів державної влади в Україні стало предметом глибоко вивчення та серйозного аналізу в наукових дослідженнях у галузях політології, публічного управління, економіки, адміністративного та конституційного права.

Так, ґрунтовними монографіями, які висвітлюють питання теорії та практики публічної влади в цілому та публічної самоврядної влади, зокрема є монографія, видана Центром дослідження проблем публічного управління, за загальною редакцією Н. Р. Нижник [241], присвячена аналізу сутності публічної влади та механізмам її реалізації в Україні, а також монографія О. Лазор та І. Шелепницької [119], яка містить аналіз особливостей організації та функціонування публічної самоврядної влади в Італії та Україні.

Детальному аналізу місцевого самоврядування та виявленню перспектив розвитку цього інституту народовладдя в умовах децентралізації

України присвячені дві колективні монографії за загальною редакцією професора Р. М. Плюща [153; 154].

Окремо доцільно виділити групу авторів, які досліджують проблеми взаємовідносин місцевого самоврядування, держави і громадянського суспільства – О. В. Батанов [13], М. О. Баймуратов [8], О. Бориславська [26], М. Г. Левчук [122], О. В. Петришин [176], І. С. Щебетун [300] та інші.

На зв'язок місцевого самоврядування та громадянського суспільства вказують такі українські дослідники, як: В. А. Григор'єв [65], В. М. Селіванов [258], П. М. Любченко [132], А. М. Колодій [100], Б. В. Калиновський [93; 94], а також російські науковці М. А. Бажинов [7], М. С. Бондар [25], В.Є. Булавинов [29], І. І. Кальной [60] та інших.

В контексті подвійності природи місцевого самоврядування, важливим питанням є його співвідношення з громадянським суспільством. Позиції з цього питання можна поділити на три групи.

Перша група авторів вважає місцеве самоврядування інститутом громадянського суспільства. До таких дослідників слід віднести О. В. Батанова – «місцеве самоврядування – це інститут громадянського суспільства, ефективна форма самоорганізації людей, їхнього руху в напрямі людської солідарності» [12]. У своїй монографії «Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики» [13] він висвітлює концептуальні проблеми теорії муніципальної влади в Україні, показує генезис становлення наукових знань про муніципальну владу у вітчизняній та зарубіжній політико-правовій думці, розкриває правову природу муніципальної влади як інституту сучасного конституційного права, визначає чинники виникнення муніципальної влади в Україні у контексті світового досвіду, розглядає політико-правові аспекти взаємодії муніципальної влади та людини у світлі вітчизняного досвіду та міжнародних стандартів місцевого самоврядування, висвітлює проблему становлення муніципальної влади в контексті реалізації принципу верховенства права у місцевому самоврядуванні в Україні.

Друга група науковців притримується наступної думки: місцеве самоврядування – це не проста форма самоорганізації населення для вирішення місцевих питань, це і форма здійснення публічної влади [104]. Посилаючись на функціональну близькість органів місцевого самоврядування до органів виконавчої влади, автори, що належать до цієї групи, вважають їх однією з ланок механізму держави, але не компонентом її апарату.

На думку дослідників третьої групи, місцеве самоврядування – це особливий тип владної структури, без якої громадянське суспільство не може вважатися повноцінним, воно складає ту частину громадянського суспільства в цілому, з яким – як з каналом впливу на державу – громадянське суспільство контактує найбільш інтенсивно. Отже, відповідь на питання про первинність і вторинність місцевого самоврядування чи громадянського суспільства втрачає сенс, оскільки одне без іншого не може існувати [7].

Таким чином, необхідно погодитись з подвійною природою місцевого самоврядування, яке одночасно виступає і як елемент держави, і як елемент громадянського суспільства.

Такої думки дотримується М. П. Любченко, що вважає місцеве самоврядування основоположним інститутом громадянського суспільства, недержавною за своєю природою самостійною формою здійсненням народом публічної влади [130].

В науковому середовищі домінує думка, що однією з дієвих інституцій, здатних серйозно впливати на процес формування громадянського суспільства, є таке місцеве самоврядування, яке має широкий набір організаційних форм залучення населення до управління громадами. У цьому аспекті муніципальна влада є первинним та активним суб’єктом, до якої входять жителі певної території і в рамках якої реалізується комплекс важливих цілей людини і груп людей, виступає як найважливіший фактор становлення і відтворення громадянського суспільства [65].

Важливу групу джерел для цього дослідження склали праці, що містять аналіз політико-правого закріплення статусу територіальної громади як первинного суб'єкта місцевого самоврядування, оскільки формування дієздатних та активних територіальних громад є головним чинником демократизації суспільства. Громада має протистояти негативним процесам в регіоні, запобігати деспотизму та корумпованості, які на загальнодержавному та місцевому рівні легко знаходять для себе прояви. Так, В. Мамонова вважає, що «побудова громадянського суспільства, що здійснюється в нашій країні, не можлива без формування активної громадської позиції населення, трансформування його з простої сукупності жителів на певній території в спільноту, яка має спільні інтереси, здатна об'єднати ресурси для досягнення загальної мети розвитку територіальної громади» [136].

На думку правознавця О. Ю. Тодики, місцеве самоврядування відіграє важливу роль у становленні громадянського суспільства в Україні, будучи при цьому одночасно механізмом формування такого суспільства, і його невід'ємною частиною. Включення членів місцевого співтовариства в процес прийняття суспільно значущих рішень є одним із важливих механізмів реального здійснення народовладдя [276].

На думку О. Ф. Фрицького, громадянське суспільство утворює складне явище, яке охоплює моральні, правові, економічні, політичні відносини [290], а тому є всі підстави стверджувати, що структурними складовими є суб'єкти економічних, соціальних, політичних, релігійних, ідеологічних та інших відносин. Суб'єктами переважної більшості названих суспільних відносин є територіальна громада та її органи. Це дає підстави науковцям стверджувати, що специфічним інститутом громадянського суспільства є місцеве співтовариство [25].

В окрему групу джерел слід виділити праці, присвячені встановленню сутності та змісту поняття «публічна влада», «місцева публічна влада», аналізу діяльності органів публічної влади на місцевому рівні, форм та

механізму їх взаємодії. Так, у статті М. Й. Вільгушинського [49] здійснена спроба наукової інтерпретації категорії «публічна влада» крізь призму аналізу наукових праць, чинних юридичних актів, а також офіційних документів європейських інституцій. Автор аналізує внутрішню структуру публічної влади, висловлює пропозиції, спрямовані на оптимізацію функціонування публічної влади, аналізує співвідношення державної та політичної влади. Б. В. Калиновський [93] розглядає зміст та сутність поняття місцевої публічної влади та її конституційно-правову регламентацію в Україні. Аналізу правової регламентації впровадження децентралізацій них моделей управління присвячено статтю І. П. Лопушинського [126].

О. А. Зарічний [87] досліджує державну і муніципальну владу як форми публічної влади, визначає повноваження цих форм та вказується на проблеми їх взаємодії з громадянським суспільством, акцентує увагу на важливості участі громадян при здійсненні публічної влади.

Аналізу місцевої публічної влади в українській політико-правовій традиції присвятив свою статтю П. А. Трачук [279]. Узагальнення практики адміністративно-правового втручання держави у формування компетенції органів місцевої публічної влади та аналіз міжнародних стандартів місцевої демократії проведено А. М. Булиною [30]. Ф. Г. Семенченком [260] досліджує процес реформування системи місцевого самоврядування, визначаються її принципи та особливості в різні історичні періоди.

Дослідженню потенційних можливостей районних державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування по формуванню дієвого механізму управління розвитком території на засадах стійкості присвятив свою статтю Н.М. Скрипченко [264]. І.М. Мінаєва [148; 149] аналізує форми, методи та зміст взаємовідносин підсистем публічної влади (органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій); принципи їх координаційної діяльності та реалізація делегованих повноважень, формулює пропозиції по вдосконаленню механізму такої взаємодії.

Розглядаючи в роботі політико-правове забезпечення територіальної організації влади в Україні, автор використовував роботи таких зарубіжних дослідників, як: Р. Патнем [170], Д. Барнс [301], Дж. Мілль [243], які дали можливість розглянути становлення місцевих спільнот в Європейських країнах. Серед вітчизняних авторів означеній проблематиці присвятили роботи А.Р. Крусян [114] (аналізує адміністративно-територіальний устрій України як основу системи органів публічної влади, вказує на необхідність розмежування суміжної компетенції органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій з метою мінімізації державного управління в тих галузях, де публічно-самоврядні органи можуть діяти самі), М. О. Третьяченко [280] (розглядає досвід держав Східної Європи в організації функціонування публічної влади на місцевому рівні, визначає головні ознаки діяльності місцевих органів влади в регіоні й тенденції їх розвитку, а також перспективи для України з огляду на схожість політичних систем та історичного розвитку України), В. Л. Федоренко [284] (виявляє проблеми реформи місцевого самоврядування та територіальної організації публічної влади в Польщі в контексті децентралізації, визначає передумови становлення сучасної моделі територіальної організації публічної влади в країні та перспективи використання досвіду позитивного Польщі для України) та інші.

Наступною, важливою групою робіт стали статті в наукових збірках, які характеризують джерельну та історіографічну базу окремих аспектів розвитку публічної самоврядної влади. Такою стала стаття О. Д. Лазор [117], в якій проведено аналіз джерел щодо інституту територіальної основи публічної самоврядної влади, виявлені та систематизовані напрями досліджень (вивчення теоретико-методологічних основ розвитку території, історичного аспекту щодо організації управління на відповідних територіях, розвідки стосовно окремих регіонів та міст України, зарубіжний досвід територіального управління, механізми взаємодії суб’єктів різних

територіальних рівнів), а також показано що найменш дослідженим з усіх територіальних рівнів є районний. Останнє положення актуалізує обраний в рамках цього дослідження аспект аналізу ролі публічної влади. У статті Є. Ю. Левенець [121] аналізуються етапи та особливості модернізації центральних органів виконавчої влади у незалежній Україні, охарактеризовані основні підходи та концепції до структури та змісту цього процесу. Окремо досліджені підґрунтя та наявні напрями вищих органів виконавчої влади у державі, які спостерігаються на сучасному етапі в країні. Корисною для формування історіографічної бази дисертації стала стаття О. М. Марченка, присвячена аналізу історіографії проблеми взаємодія місцевого самоврядування й елементів громадянського суспільства [138]. У статті робиться спроба з'ясувати теоретико-методологічні аспекти місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства, розкриваються позиції науковців щодо змісту, структури, специфіки механізмів взаємодії між елементами громадянського суспільства і місцевого самоврядування, а також між ними і державою. Стаття П. Д. Матвієнко [140] присвячена вивченню історіографії дослідження вітчизняними вченими-адміністративістами діяльності органів місцевого самоврядування як суб'єктів адміністративного права в якості об'єкта контролю, так і самого контролю за такою діяльністю, виділенню етапів такого дослідження з певною своєрідністю кожного з них, а також тенденцій дослідження й обґрунтування можливих пріоритетів доктринального дослідження на майбутнє.

Важливою історіографічною базою для написання дисертації стали використання матеріалів конференцій з теми децентралізації та роботи органів місцевого самоврядування в Україні. Використані матеріали наступних конференцій: науково-практичної конференції «Регіональна політика на сучасному етапі державотворення: проблеми децентралізації, ризики та перспективи впровадження» (Одеса, 2006) [27; 298];

Всеукраїнської науково-практична конференції на тему: «Роль обласних центрів народної творчості та культурно-освітньої роботи як інституції народної культури у процесі децентралізації державного управління» (Вінниця, 2015) [250], Міжнародної науково-практичної конференції «Фінансово-економічна безпека суб'єктів господарювання в умовах децентралізації» (Харків, 2015 р.) [289], науково-практичної конференції «Соціально-економічний розвиток регіонів в умовах децентралізації: цілі, механізми, інструменти» (Одеса, 2015) [57], конференції «Розвиток системи регіонального управління в умовах децентралізації» (Одеса, 2015) [154], Всеукраїнської науково-практичної конференції «Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні» (Хмельницький, 2016) [58] та ряд інших конференцій.

Проблема сутності місцевої публічної влади, особливо такої її складової як місцеве самоврядування, починаючи з 2000-х років посіла чинне місце серед дисертабельних тем, які досліджують українські науковці в галузях політології, державного управління та права.

В рамках політологічного аналізу політико-правових проблем функціонування та ролі місцевого самоврядування в системі публічної влади в Україні можна виокремити наступні аспекти:

Становлення та еволюція публічної природи самоврядної влади. Так, А. М. Шаповалова [297] визначає сутність публічного характеру самоврядної влади, аналізує еволюцію самоврядності в європейському та північноамериканському вимірах, новітні тенденції інституалізації місцевого самоврядування, доводить, що модель послідовної реалізації програми спільних дій в територіальній громаді має бути важливим засобом удосконалення процесу впливу глобального громадянського суспільства на інституалізацію місцевого самоврядування в Україні, обґрунтовує необхідність використання світових надбань та європейських стандартів і

вимог щодо сталого розвитку території й просторового виміру у процесі удосконалення місцевої демократії в Україні.

Інша дослідниця, К. В. Михайловська [146], визначає та пропонує класифікацію гібридних систем місцевого самоврядування, розглядає процеси формування місцевого самоврядування в Україні з часів Київської Русі до сьогодення, висвітлює проблеми неузгодженості дій і дублювання повноважень між різними гілками влади в Україні. Ю. В. Крестєва [112] визначає особливості реалізації політики місцевого самоврядування в Україні за умов трансформаційного періоду, аналізує умови та принципи функціонування інституту місцевого самоврядування на Донеччині та в інших областях України у процесі децентралізації через призму політичної активності у регіонах та пропонує практичні рекомендації щодо усунення суперечностей у відносинах центру та регіонів з метою конструктивної співпраці.

1. Проблеми співвідношення місцевого самоврядування та влади. Їх аналізують в своїх працях О. Н. Євтушенко [82] (розкриває конституційно-правові механізми взаємодії державної влади та місцевого самоврядування, пропонує принципи, які дозволяють забезпечити автономію місцевого самоврядування; автором розроблено концепцію збалансованих взаємовідносин державної влади та місцевого самоврядування та обґрунтовано умови удосконалення системи державно-владних відносин через розвиток представницької демократії) та Л. М. Дунаєва [79] (визначає співвідношення влади та самоврядування в процесі здійснення політичного управління сучасними суспільствами на засадах нової соціогуманітарної парадигми; автором розроблено теоретичну модель політичного управління сучасною країною, яка передбачає посилення ролі влади на національному рівні, збалансування відносин між владою та самоврядуванням на регіональному та зміцнення самоврядування - на місцевому рівні).

2. Співвідношення місцевого самоврядування та громадянського суспільства, що розглянуто в працях С. К. Костючкова [111] (аналізує значення місцеве самоврядування як фактору становлення громадянського суспільства в Україні) та Є. І. Качмарського [96] (проводить розмежування понять «місцеве самоврядування» та «місцеве управління», доводить, що місцеве самоврядування як базовий інститут громадянського суспільства має ґрунтуватися на громадівській теорії, щоб ефективніше реалізовувати інтереси місцевого населення; наводить основні компоненти й особливості української моделі місцевого самоврядування, встановлено взаємозалежність між рівнем розвитку й ефективністю місцевого самоврядування та громадською активністю місцевого населення.

3. Окремі аспекти функціонування та розвитку місцевого самоврядування. Вони висвітлені в дисертаційних дослідженнях М. В. Грищука [66] (аналізує основні етапи становлення та розвитку інституційних форм місцевого самоврядування та їх взаємозв'язок і взаємовпливи, прогнозує тенденції розвитку місцевого самоврядування за сучасних умов вітчизняного державотворення), А. І. Некряч [161] (розкриває проблеми набуття достатньої компетенції та розмежування «предметів відання» місцевих владних структур, висвітлює питання поєднання загальнодержавних та регіональних інтересів як основи реформування місцевого самоврядування), В. М. Пахолка [171] (визначає особливості функціонування місцевого самоврядування в унітарній державі), С. В. Рибалки [248] (окреслює політико-інституційні чинники реформування системи місцевого самоврядування в сучасній Україні), В. Є. Панової [169] (досліджує регіональну політику держав ЄС в контексті забезпечення децентралізації в сучасній Україні), А. С. Матвієнка [139] (визначає політико-правові засади децентралізації влади в рамках адміністративної реформи в Україні), Т. Ю. Кулішенко [116] (аналізує Інституціоналізацію виконавчої влади в Україні в контексті децентралізації), Т. С. Майко [134]

(визначає сутність та особливості функціонування міської ради як інституту локальної демократії в Україні на прикладі міської ради м. Львова), Д. Б. Грегірчака [62] (аналізує інституційні засади становлення та функціонування місцевих органів публічної влади на Закарпатті у складі Першої Чехословацької Республіки).

В галузі державного управління слід виокремити такі напрями дослідження:

1. Інституціоналізація місцевої самоврядної влади досліджена О. Д. Лазор [118]. Автор встановлює основні тенденції розвитку інститутів публічної самоврядної влади в Україні, стратегічні перспективи розвитку моделі самоврядної влади та доводить необхідність інституціоналізації громадської участі, узагальнює досвід інституціоналізації публічної самоврядної влади зарубіжних держав і визначає можливості його застосування в Україні.

2. Особливості взаємодії органів місцевого самоврядування та територіальних громад – визначені Є. В. Сергієнко [261] (досліджує організацію взаємодії елементів системи місцевого самоврядування територіальної громади) та Я. Ф. Жовнірчиком [84] (визначає територіальну громаду як суб'єкта місцевого самоврядування та основного носія його функцій і повноважень; аналізує розвиток територіальних громад у містах, селищах і селах як основних формах просторової організації місцевого самоврядування, розробляє шляхи формування самодостатніх територіальних громад і стратегій їх економічного саморозвитку, а також шляхи поліпшення взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування).

3. Окремі аспекти діяльності місцевого самоврядування. Розглянуті такими авторами, як: О. М. Пеклушенко [174] (аналізує розвиток системи місцевого самоврядування в Україні), В.І. Батрименко [14] (виокремлює особливості сучасних моделей місцевого самоврядування), Я. В. Ободець [164] (визначає засади розвитку форм і методів діяльності

органів місцевого самоврядування), Б. К. Копил [109] (досліджує особливості організації місцевого самоврядування в країнах Європейського Союзу та можливі шляхи запозичення європейського досвіду для України), Р. В. Сметанін [266] (аналізує особливості управління процесом децентралізації державної влади і розвитку місцевого самоврядування на сучасному етапі в Україні).

Серед дисертаційних досліджень з права можна визначити такі вектори аналізу:

1. Історична ретроспектива розвитку місцевого самоврядування – представлена в роботах М. В. Білоконя [21] (аналізує вітчизняні юридичні парадигми другої половини XIX ст. стосовно питань теорії співвідношення державної влади, державного управління та місцевого самоуправління, характеризує зміни у компетенції органів місцевого державного управління та місцевого самоуправління в аспекті їх взаємовідносин, визначає правові основи здійснення управлінських і наглядових функцій повітовою адміністрацією та органами селянського самоврядування), Ю.Л. Медведєва [141] (визначає місце міського самоврядування в державному механізмі Російської імперії у кінці XIX – на початку XX ст. на матеріалах українських губерній) та С. М. Стременовського [273] (розкриває особливості формування і діяльність місцевого самоврядування м. Одеси в середині XIX ст., виявляє позитивні та негативні фактори впливу на діяльність реформованих органів місцевого самоврядування).

2. Аналіз місця органів місцевого самоврядування в системі публічної влади – розглядають Г.В. Чапала [294] (визначає роль місцевого самоврядування в системі «держава – громадянське суспільство», його співвідношення з іншими видами публічної влади, а також її стан за умов різних соціальних систем, формулює пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання місцевого самоврядування у вітчизняному законодавстві), Б. В. Калиновський [93] (аналізує конституційно-правові

засади функціонування та розвитку місцевої публічної влади в Україні) та В. А. Григор'єв [64] (досліджує політико-правові проблеми становлення публічної самоврядної влади в Україні, визначає роль територіальної громади як іманентного суб'єкта муніципальної влади в Україні, аналізує міжнародні стандарти локальної демократії щодо формування компетенції муніципальної влади).

3. Місцеве самоврядування як інститут громадянського суспільства – розглядає в своєму дисертаційному дослідженні П. М. Любченко [131]. Автор розглядає основні теорії самоврядування, проводить детальне дослідження взаємовідносин місцевого самоврядування з державою, громадським об'єднаннями, ЗМІ та іншими інститутами громадянського суспільства, наводить пропозиції щодо удосконалення їх правового статусу, розробляє концептуальні засади та напрямки реформування місцевого самоврядування й удосконалення його правової бази.

4. Взаємодія органів місцевого самоврядування та державних адміністрацій в Україні – аналізується в працях А. Р. Крусян [130] (наводить концепція взаємодії двох центрів публічної влади на рівні місцевого управління, формулює основи розмежування їх предметів відання, подає характеристику координаційному, субординаційному і реординаційному видам взаємодії, а також їх організаційно-правовим формам), Ю. З. Торохтія [277] (вивчає еволюцію взаємовідносин між місцевими органами публічної влади на території сучасної України протягом X–XX ст., загальні та спеціальні принципи їх взаємодії, три рівні правової бази даної взаємодії, досліджує її інституційні, правові, організаційні, інформаційні та матеріально-фінансові форми), І. П. Сторожук [270] (досліджує систему принципів місцевого управління та пропонує заходи щодо вдосконалення законодавства в даній сфері, в тому числі шляхом прийняття змін до чинного законодавства України), В. А. Калінкіна [95] (визначає конституційні основи

децентралізації державної влади), Ю. Шпака [299] (аналізує теоретико-правовий вимір нормотворчості органів місцевого самоврядування).

Наступним історіографічним блоком стали роботи з історії регіону, які є об'єктом вивчення в дисертаційній роботі. Автором були залучені роботи які розглядають історичні, національні, етнографічні, територіальні, культурні та ряд інших вагомих питань, які допоможуть розглянути історичну канву формування регіону, традиції та віддзеркалення наболілих питань на сучасному етапі розвитку регіону. Це роботи А. Д. Бачинського [15], О. А. Бачинської [17], С. В. Кульчицького [16], О. М. Лебеденка [120], І. Г. Верховцевої [42], О.К. Луньової [127; 128; 129], В. Н. Виноградова [20].

Окремо слід виділити групу авторів, які зосередили свої дослідження на діяльності національно-культурних товариств та їх ролі у державотворчому процесі в Україні: В. Євтуха [80; 81], А. Леонової [124], В. Наулка [158], О. Рафальського [245], Г. Чижова [296] та ін. Довідкова робота з зазначеної проблеми саме на теренах Одеської області «Національно-культурні товариства та організації Одещини» [160], яка містить інформацію про історію поселення народів, які утворили національно-культурні організації на Одещині, про діяльність організації, їхній статус.

Отже, можна констатувати, що на даний час сформована потужна джерельна база щодо теоретичних та практичних аспектів становлення та функціонування органів публічної самоврядної влади. Вітчизняними та зарубіжними вченими детального розглянуті питання щодо сутності, структури та співвідношення структурних елементів місцевої публічної влади, встановлення витоків та передумов інституціоналізації місцевого самоврядування в Україні та набуття їм рис публічної влади, співвідношення місцевого самоврядування з органами державної влади (місцевими державними адміністраціями) та громадянським суспільством тощо.

Проте комплексного аналізу регіональних та етнокультурних особливостей становлення та розвитку публічної самоврядної влади проведено на даний час не було. Лише невелика частина дослідників проводила аналіз діяльності органів місцевого самоврядування в окремих регіонах. До них можна віднести дослідження особливостей функціонування міської ради Львова як інституту локальної демократії, проведене Т. С. Майко, та аналіз історичних форм функціонування місцевих органів публічної влади на Закарпатті у складі Першої Чехословацької Республіки, здійснений Д.Б. Грегірчаком.

Таким чином, проблема комплексного аналізу ролі органів публічної влади в умовах полікультурного регіону до цього часу не була проаналізована та потребує нашого розгляду.

1.2. Природа місцевої публічної влади в Україні та джерельна база дослідження.

Як вже раніше було зазначено, система органів публічної влади в регіоні представлена органами місцевого самоврядування та місцевими державними адміністраціями. Причому повноваження щодо формування та закріплення основних векторів розвитку регіонів мають органи місцевого самоврядування. Отже, доцільно зупинитись на аналізі останніх.

В сучасній Україні місцеве самоврядування виступає самостійним інститутом політичної влади, що організаційно відокремлений від системи державних органів [13, с. 56]. З цієї причини важливістю відзначається проблема теоретичного обґрунтування та визначення головних засад функціонування територіальної організації влади в Україні. Це дає можливість забезпечити не тільки успішність діяльності органів місцевого самоврядування, а і їх взаємодію з органами державної влади.

Головна ідея – залучення населення до управління. Вона є однією із основних концепцій розвитку місцевих спільнот [288, с. 17]. Органи місцевої влади мають формуватися та функціонувати на основі таких самих принципів, як і органи центральної влади, і головним чином залучати до себе принцип спільності місцевих інтересів. Даний принцип, у відповідності з висновками Дж. Мілля означає, що оскільки кожна місцевість має свої специфічні спільні інтереси, то в кожному виборчому окрузі і кожному місті має існувати власний парламент, який займається вирішенням проблем на регіональному рівні [243].

У подальшому формуються основні наукові підходи щодо походження місцевого самоврядування, які розкривають суть цього інституту, особливості його взаємовідносин з державою та роль у суспільстві. Всі вони базуються на тому, що сутність місцевого самоврядування полягає у праві та здатності територіальної громади вирішувати питання місцевого значення. Ці наукові теорії значною мірою вплинули на зміст відповідних положень Конституції України 1996 року. Так, у статті 7 Основного Закону місцеве самоврядування визначається як інститут територіальної громади. Тобто, місцеве самоврядування має самостійно вирішувати важливі економічні та культурні проблеми й локально розміщуватись в селах, селищах та містах.

В Конституції також впроваджено ідею, що основою місцевого самоврядування є верховна влада, джерелом якої є народ, а не громада, а повноваження – це закон. Державотворчий підхід простежується і у Законі про місцеве самоврядування [211].

Якщо у Конституції України зафіксовано, що територіальна громада є первинним суб’єктом муніципальної влади, то у Законі закріплено: «якщо територіальна громада, з певних причин, не зможе здійснювати свої повноваження стосовно місцевого самоврядування, тоді воно буде передане під відповідальність органів посадових осіб місцевого самоврядування». Практичне впровадження даного висновку фактично нівелює право

територіальної громади, зафіксоване у Конституції, на самостійне впровадження місцевого самоврядування, і фактично усуває її можливість приймати участь у вирішенні питань місцевого значення [13, с. 131].

Головною характеристикою місцевого самоврядування є його становище в політичній системі суспільства та інститутах конституційного устрою. Визначення його статусу засвідчує, що в країні визнаються і гарантуються муніципальні інтереси, від яких залежить вирішення нагальних проблем забезпечення життєдіяльності населення. При цьому муніципальні інтереси розглядаються як рівноправні. Місцеве самоврядування виступає як основа конституційного устрою та охоплює своїми інститутами багато аспектів щодо організації місцевого життя. Це також дає можливість раціональним способом провести децентралізацію деяких функцій державної влади, перенести прийняття рішень щодо питань місцевого життя у територіальні співтовариства, стимулюючи тим самим активність громадян та забезпечуючи їхню реальну роль у громадському житті.

Особливістю місцевого самоврядування серед інших ланок публічної влади є широта його впливу. Головними суб’єктами конкретної діяльності територіальних громад є проблеми місцевого значення, що випливають із колективних інтересів місцевих жителів, які в свою чергу, є представниками певної територіальної громади, зафіксовані Конституцією України та законодавчими актами щодо територіальних громад, а також питання, що не входять до компетенції органів державної влади.

За визначенням дослідника О. В. Батанова, більшість сучасних вітчизняних вчених уникають характеристики основних ознак територіальної громади [13, с. 301]. Здебільшого цю проблему презентовано зарубіжними авторами. Так, наприклад, Р. Патнем [170] вважає, що основною характеристикою територіальної громади є наявність соціальної свідомості. Колектив авторів за керівництвом Д. Барнса визначає комуну як суспільного актора на політичній сцені [301, с. 304].

В цілому, можна виділити такі підходи до вивчення форм самоврядування: якісний, що описує спільноту як місце; екологічний, що передбачає вивчення спільноти як певної спільності у природно-географічному просторі; етнографічний – передбачає вивчення спільноти як певного способу життя з акцентом на опис загальних культурних характеристик, культурного простору, а не тільки демографічних або географічних параметрів; соціологічний, що розглядає спільноту як соціальну систему; економічний, що вивчає взаємозв'язки різних секторів економіки, домогосподарств та підприємств, описує професійний склад населення та робочі місця тощо.

У сучасних концепціях розвитку територіальної громади, більшість визначень містять посилання на географічну ознаку, населення та соціальну взаємодію [8, с. 110]. Водночас, незважаючи на відмінності у тлумаченнях, більшість вчених визнають наявність таких характерних ознак територіальних громад як населення, його суб'єктний склад, територію, соціальну взаємодію, економічну правосуб'єктність, наявність системи місцевих традицій та соціально-зумовлених інтересів [13, с. 307].

Отже, громадяни України або іншої країни, зі своїм досвідом, професійними навичками, правами і свободами соціалізовані у процес самостійного розв'язання власних та колективних проблем територіальної громади, членом якої вони є, виступають домінантною ланкою механізму місцевого самоврядування та першоосновою муніципальної влади.

Спираючись на положення Європейської хартії місцевого самоврядування, слід зазначити, що головною ознакою територіальної громади, як певного суб'єкта муніципальної влади, є свідома участь жителів – членів територіальних громад в управлінні своїми справами, зумовленість їх діяльності об'єднуючими факторами, стійкістю інтересів, зв'язків та форм соціальної практики; функціонування на основі колективних та

індивідуальних форм муніципальної діяльності для забезпечення інтересів місцевих жителів та вирішення питань місцевого значення.

На думку О.В. Батанова, головними об'єктами локальної діяльності територіальних громад та муніципальної влади є передусім питання місцевого значення, тобто питання (справи), які виплавають із колективних інтересів місцевих жителів – членів відповідної територіальної громади [13, с. 332–333]. Як зазначає М. Баймуратов, шляхом конституційної регламентації місцевого самоврядування обмежено етатизм держави, зафіксовано її обов'язки щодо децентралізації та деконцентрації владних повноважень [9, с. 115] .

На думку В. Погорілка, головними суб'єктами муніципальних відносин є державна влада, народна влада територіальних громад; права, свободи й обов'язки людини й громадянина, питання місцевого значення, бюджетні доходи, плани підприємств та організацій, адміністративно-територіальний устрій, програми економічного та соціально-культурного розвитку сіл, селищ, міст та цільові програми, тощо [155, с. 24–25].

Об'єктами локальної діяльності територіальних громад та муніципальної влади є, перш за все, питання місцевого значення, тобто ті справи, які випливають із колективних інтересів місцевих жителів – членів відповідної територіальної громади.

На певних політико-правових засадах ґрунтується взаємодія державної влади і місцевого самоврядування, як певних підсистем публічної влади. Відповідаючи конституційним положенням, вони є складовими конституційної системи влади народу [26, с. 208].

Наявність системи соціально-зумовлених інтересів є головною ознакою територіальної громади. Головне завдання муніципальної влади – забезпечення потреб місцевого населення. Саме це є важливим компонентом у питаннях організації місцевого самоврядування. Основною їх ланкою є публічні інтереси та можливість реалізації вирішення на рівні громади.

Іншими словами – це громадські інтереси, без задоволення яких неможливо реалізувати приватні інтереси, або забезпечити цілісність та нормальний розвиток і стійкість системи місцевого самоврядування. Ці інтереси є офіційно визнаними та мають підтримку на державному рівні, а також правовий захист.

Носіями територіальних інтересів є усі члени громади. Для практичного життя людини, інтереси територіальної спільності іноді можуть мати більше значення, ніж інтереси класу або нації. Моральний настрій, становище громади та її членів, що мешкають разом, мають спільні питання та проблеми побутового та соціального характеру, що забезпечують природним шляхом досить міцний громадський порядок та створюються умови для ефективного управління.

Зокрема, муніципальні права людини – члена територіальної громади базовані на «тріаді інтересів», що виникають у сфері місцевого самоврядування: інтереси територіальної громади; інтереси території; інтереси конкретного жителя – члена такої громади [185, с. 155].

Отже, інтереси самої територіальної громади виникають на основі сукупності інтересів її індивідів. Інтереси конкретного члена територіальної громади становлять її муніципальні права у вузькому розумінні і виникають у процесі реалізації нею практично всіх своїх життєвих прагнень. За такої реалізації конкретний житель є суб’єкт-об’єкт місцевого самоврядування, зосереджуючи в собі і виявляючи зовні свій демократичний заряд і позитивний потенціал [10, с. 123–124].

Взаємодія місцевого самоврядування та державної влади визначається переліком певних питань, які віднесені до повноважень місцевого самоврядування – питання місцевого значення. В реальному житті, такий стан справи дещо ускладнює проблему розгалуження функцій та повноважень державної влади та місцевого самоврядування.

Як місцева влада, так і державна забезпечують інтегративну властивість соціальної системи, яка має на меті підтримку її цілісності, спрямування певних колективних цілей з інтересами спільних елементів, а також забезпечення функціональної взаємозалежності підсистем суспільства на основі легітимізації політичної влади та об’єднання громадян.

Багато в чому єдність влади, економічна, політична та соціальна стабільність держави залежить від діяльності місцевого самоврядування [13, с. 233]. Вивчення форм, підстав та методів впливу системи державної влади на місцеве самоврядування на достатньому рівні представлене сучасною наукою.

Зокрема, виділяються три групи методів державного впливу на місцеве самоврядування:

1) програмування, нормативно-правове регулювання, координації, інформування, методичного інструктування, кадрового забезпечення, матеріально-фінансового забезпечення, гарантування (властиві в рівній мірі періодам як становлення, так і стабільного його функціонування);

2) заснування первинних суб’єктів місцевого самоврядування, реєстрація статутів територіальних громад, наділення як власними, так і делегованим повноваженнями (властиві здебільшого періоду становлення місцевого самоврядування та відбиває значення центральних органів державної влади в запровадженні системи місцевого самоврядування);

3) здійснення зворотного зв’язку – судовий захист місцевого самоврядування, контроль за здійсненням делегованих повноважень, застосування санкцій до органів і посадових осіб місцевого самоврядування [125].

Такий підхід дає можливість визначити особливості державного впливу в залежності не лише від стабільного функціонування місцевого самоврядування, а й надає можливість комплексно простежити позитивні та негативні наслідки цього впливу.

Правове підґрунтя активного впливу місцевого самоврядування на органи державної влади визначається статусом інтересів територіальних громад як публічно-правових та визначенні засад об’єднання інтересів локальних та державних у реалізації права на самоврядування територіальної громади. Місцеві інтереси, в цьому випадку, спрямовуються на отримання ресурсів та обов’язків, виконання яких передбачено державним законом в сфері місцевого самоврядування, реалізація державних гарантій фінансової самостійності та місцевого самоврядування тощо.

Реалізація зазначеної групи місцевих інтересів здійснюється органами і посадовими особами місцевого самоврядування за допомогою як організаційно оформлених механізмів, так і тих, що такого оформлення не знайшли. Юридичною допомогою можуть виступати консультативні, дорадчі та інших спеціально створені органи з питань, що стосуються інтересів місцевого самоврядування та органи державної влади.

Організаційними формами взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування є комісії та робочі групи. В такому форматі взаємодії базовими структурами є самі органи державної влади і місцевого самоуправління, які можуть взаємодіяти безпосередньо один з одним [59].

Для вирішення питань, що вимагають постійної взаємодії, робочі групи і комісії мають формуватися на постійній основі. Перелічені механізми взаємодії можна зазначити як «взаємодія за ініціативою зверху» [122]. Вирішення питань у форматі прямої взаємодії є процедурою достатньо складною, трудомісткою і не завжди ефективною. У більшості випадків проблемні зони функціонування органів місцевого самоврядування можуть співпадати. Доцільним є раціоналізація ухвалення рішень, зокрема в питаннях узагальнення та систематизації проблем і формування інституційної системи ухвалення цих рішень. В цьому контексті представляють інтерес асоціації органів місцевого самоврядування, які у відповідності до статті 15 Закону України «Про місцеве самоврядування в

Україні» утворюються органами місцевого самоврядування «з метою більш ефективного здійснення своїх повноважень, захисту прав та інтересів територіальних громад» [211] і ставлять за мету участь у формуванні та реалізації державної політики в сфері місцевого самоврядування.

В основі консолідації зусиль органів місцевого самоврядування та їх об'єднань покладений набір чинників соціально-економічного та політичного характеру:

– необхідність в узгодженні позицій з ключових питань територіальної організації влади в Україні, місцевого та регіонального розвитку; зростання впливу органів місцевого самоврядування та їх асоціацій на процеси державотворення;

– розбудова економічних і соціальних відносин у державі;

– розгортання транскордонного співробітництва та вплив європейського досвіду взаємодії органів місцевого самоврядування та їх об'єднань на наддержавному рівні;

– ефективне використання обмежених ресурсів для надання послуг населенню [252, с. 39].

Асоціації органів місцевого самоврядування є організаційно-правовою формою участі громадян в управлінні державою через обраних депутатів та посадових осіб органів місцевого самоврядування [181]. Така практика досить поширена не лише всередині країн ЄС, але і наднаціональному рівні [103, с. 3]. Як приклад, європейська спільнота для забезпечення переговорного процесу застосовує відкритий метод координації. Суть цього методу полягає в обмеженні ролі наднаціональних органів влади постановкою завдань, які мають бути узгоджені та прийняті всією інтегрованою спільнотою, та контролі за дотриманням досягнутих домовленостей. Він застосовується як інструмент досягнення високого ступеня порозуміння, співробітництва між країнами ЄС, передачі досвіду, нових ідей з розв'язання проблем, які є спільними для країн ЄС.

Таким чином, в Україні, на сучасному етапі, діє розгалужена мережа зазначених об’єднань, між якими є різниця з погляду їх суспільної ролі, поставлених завдань, організаційно-правових можливостей, історичної ґенези.

Сучасні організації побудовані за такими ознаками: за територією: регіональні, міжрегіональні, всеукраїнські та міжнародні асоціації; за статусом членів асоціації: асоціації міських, селищних, сільських рад; асоціації районних у місті рад; за характером діяльності: громадсько-політичні - представництво інтересів територіальних громад, органів місцевого самоврядування у взаєминах з органами державної влади, сприяння інституціональному розвитку місцевого самоврядування, координація діяльності органів місцевого самоврядування; за соціально-економічним напрямком: соціально-економічні асоціації - координація зусиль органів місцевого самоврядування з питань розроблення та реалізації проектів і програм соціально-економічного розвитку регіонів.

Комплексний аналіз центральної проблеми дослідження став можливим завдяки використанню матеріалів міжнародних і загальноукраїнських наукових конференцій, наукових статей, монографій, дисертаційних робіт, вказаних в попередньому підрозділі.

Однією з груп джерел для написання дисертаційної роботи стали політико-правові акти України, які були прийняті в період незалежності.

Використані в рамках даного дисертаційного дослідження політико-правові акти доцільно об’єднати в три групи: акти, що містили еволюцію уявлень законодавця щодо природи та повноти повноважень місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування та перетворення їх на складову системи публічної влади (Європейська хартія про місцеве самоврядування 1985 р., ратифікована Україною в 1997 р., Конституція України від 1996 р., Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні» 1997 р., «Про місцеві державні адміністрації»

1999 р., «Про співробітництво територіальних громад» 2014 р., «Про добровільне об'єднання територіальних громад» 2015 р., Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні 2014 р. тощо); акти, що регулюють регіональну етнонаціональну політику України (Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року, Закон України «Про засади державної регіональної політики» 2015 р.; Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1960 р., Декларація прав національностей України 1991 р., Закон України «Про національні меншини» 1992 р., проект Закону про Концепцію державної етнонаціональної політики України 2005 р. та інші); акти місцевих органів публічної самоврядної влади з питань розвитку Одеського регіону (Стратегія економічного та соціального розвитку області до 2020 року, План заходів із реалізації у 2016-2017 роках Стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року, Програма соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області на 2017 рік і т.п.).

Наступною групою джерел стали електронній сайти діючих територіальних громад, які функціонують на сучасному етапі на теренах історичної області Буджак (межиріччя пониззя Дністра і Дунаю, що включає південно-західні райони Одеської області) – сайти Маразліївської (http://marazliivska.gromada.org.ua/) та Тузлівської (http://tuzlivska.gromada.org.ua/) громади. Вказані електронні ресурси дають можливість проаналізувати роботу громад, переглянути новини та події пов'язані з роботою об'єднань, ознайомитися з офіційними документами та складом депутатів громади. За своєю структурою сайти мають однакові складові та інформаційні можливості. Однак, електронний ресурс Тузлівської громади систематично поповнюється новинами, у відмінності від Маразліївської публікація новин на якому призупинені з 2016 р., що дещо

ускладнило роботу над систематизацією та аналізом діяльності вказаної громади.

Цікавим джерелом для роботи над дисертацією стали данні, які опубліковані на сайті «Децентралізація влади» (http://decentralization.gov.ua/). На ресурсі публікуються всі нові дані з процесу децентралізації в країні, реформи місцевого самоврядування, статті провідних Інтернет-видань, законодавчі документи з посиланням на офіційні сайти (такі як: Офіційний веб-портал Верховна Рада України – http://iportal.rada.gov.ua/). Сайт дає можливість розглянути питання децентралізації в усіх без винятку регіонах країни, переглянути процес децентралізації за досвідом інших країн, передбачає можливість отримати онлай-консультацію та дізнатися останні статистичні дані по регіонам. Для характеристики роботи ресурсу наведемо наступні дані: на початку роботи ресурсу в 2014 р. публікація новин на місяць складала 10-23 статті з питань децентралізації та самоврядування на місцях. Станом на лютий 2017 р. ця цифра зросла – 384.

Самостійну групу джерел складають періодичні видання: районні газети та преса обласного та всеукраїнського значення (в т.ч. і електронні видання). В дисертації використані матеріали таких районних газет як: «Дружба» (Болградської районної ради) – http://drugbabolgrad.com/site/index, «Знамя труда» (Тарутинського району), «Арцизские вести», «Ренийский вестник», «Татарбунарский вестник», «Дунайская заря» – http://kiliya.info/blog/rajon_protiv_decentralizacii (Кілійський район), а також інформаційних ресурсів «04849.com.ua. Первый информационный портал г. Белгород-Днестровский» – http://04849.com.ua/, «Информационный портал курьер» – http://izmail.es/ (Ізмаїл); газет Обласного значення: «Народна думка» (http://dumka.odessa.ua/), «Трасса-95» (http://trassae95.com/), TOPOR.OD.UA (http://topor.od.ua/) та «Бессарабия INFORM» (http://bessarabiainform.com/) – електронні обласні газети в яких переважно публікуються статті стосовно розвитку Бессарабії, інформаційного сайту

«ИзбирКом» – https://www.izbirkom.org.ua/, Інтернет-ресурсів «Odessa 1. Com.» – http://odessa1.com/, «Контекст Причерноморье» (інформаційне агентство, яке займається розкриттям подій в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях) – http://www.prichernomorie.com.ua/.

Всеукраїнські інформаційні ресурси: «Дзеркало тижня» (http://dt.ua/) та «УНІАН» (https://www.unian.ua/) дали можливість розглянути тему децентралізації та місцевого самоврядування, а також показати проблему етнічних конфліктів на прикладі ромського питання в Буджаку показавши прецедент в с. Лощинівка, Ізмаїльського району Одеської області в 2016 р. Сайт міжнародного фонду «Відродження» (http://www.irf.ua/) опублікував статтю про «Захист та інтеграція в українське суспільство ромської національної меншини», яка показала ситуацію невиконання нормативних положень не тільки для ромського етносу, але й інших національних меншин в країні. Тема децентралізації в Бессарабії дискутувалася на шпальтах газети «День» (http://day.kyiv.ua/) та сайту «ЦЕНЗОР-НЕТ» (http://censor.net.ua/).

Додатковим джерелом інформації стали матеріали інформаційного порталу Республіки Молдова «Gagauzinfo.MD» (http://gagauzinfo.md/), в якому опублікований матеріал про життя та культуру такого народу, як гагаузи на теренах Буджака.

Офіційні сайти окремих національних осередків (Конгресу болгар України – http://kbg.org.ua/), Всеукраїнської громадської організації «Союз гагаузів України» – http://gagauz.org.ua/, Конгресу національних громад України – http://www.kngu.org/ru/node/145 та ін.) дозволили розглянути культуру та розвиток національних товариств на Одещині.

Процес децентралізації місцевого самоврядування назрівав у нашій країні з моменту прийняття незалежності та в різні часи мав ознаки максимального розвитку та своєрідного сталого процесу. Після політичних подій 2013 року процес отримав поштовх та різкий імпульс для реорганізації

та оновлення існуючої системи врядування в країні, в тому числі місцевого самоврядування.

Висновки до розділу 1

Все вищенаведене дозволяє зробити висновок про те, що публічна влада в Україні передбачає існування трьох рівнів її реалізації: державного, рівня АРК та місцевого. До третього рівня віднесені органи місцевого самоврядування та органи виконавчої влади (а саме: місцеві державні адміністрації). Перші наділені повноваженнями по формуванню та затвердженню стратегії розвитку регіону, другі – по виконанню програми та плану дій, спрямованих на реалізацію такої стратегії. Це дає змогу у найефективніший спосіб враховувати інтереси територіальної громади.

На даний момент в науковій думці сформовано три основні напрями розуміння сутності органів місцевого самоврядування – як інституту публічної влади, інституту громадянського суспільства та з'єднуючої ланки між державою та громадянським суспільством, яка є одночасно частиною обох систем.

Історіографічний аналіз проблематики дослідження показав її міждисциплінарний характер. Сучасні дослідження сутності публічної влади та місцевого самоврядування відбуваються в рамках політологічного аналізу, правознавства та в галузі публічного управління.

Дослідження природи місцевої публічної влади дозволило встановити, що першооснову муніципальної влади та домінантну ланку механізму місцевого самоврядування складають територіальні громади, а також визначити механізми взаємного впливу органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій, політико-правовий статус й особливості функціонування асоціацій органів місцевого самоврядування.

Розділ 2
ПРАВОВИЙ СТАТУС ТА ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В ПІВДЕННО-ЗАХІДНИХ РАЙОНАХ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Політико-правове забезпечення територіальної організації влади в Україні.

За роки незалежності в Україні поступово здійснено кроки для формування політико-правових основ територіальної організації влади в державі шляхом інституціювання демократичної децентралізації влади.

Аналіз процесу становлення та політико-правового закріплення статусу й повноважень органів публічної влади на місцях дозволяє виділити три етапи протікання цих процесів в Україні та виділити нормативно-правові акти, що були прийняті на кожному з цих етапів. До таких етапів пропонуємо віднести:

– закладання основ політико-правового забезпечення територіальної організації влади в Україні (охоплює період з 1990–1998 рр.);

– впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні (1998–2014 рр.);

– реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (з 2014 р.).

Акти, що були прийняті в межах першого етапу (закладання основ політико-правового забезпечення територіальної організації влади в Україні) умовно можливо поділити на політико-правові акти доконституційного періоду та конституційного (після прийняття Конституції України 1996 р.).

Політико-правові акти доконституційного періоду включають:

– Закон Союзу Радянських Соціалістичних Республік «Про загальні засади місцевого самоврядування і місцевого господарства СРСР» від 9

квітня 1990 року [198]. У законі було визначено поняття місцевого самоврядування в Радянському Союзі, яке розглядалося як самоорганізація громадян для розв'язання усіх питань місцевого значення, виходячи з інтересів населення та особливостей адміністративно-територіальних одиниць, на основі законів і відповідної матеріальної та фінансової бази, що забезпечується за рахунок місцевого господарства. Базовим рівнем місцевого самоврядування в законі визначається поняття адміністративно-територіальної одиниці. До елементів системи місцевого самоврядування було віднесено: місцеві ради народних депутатів; органи територіального громадського самоврядування; місцеві референдуми; збори; сходи громадян; інші форми безпосередньої демократії [198]. Цей закон став кроком вперед на шляху розвитку місцевого самоврядування, однак в умовах радянської адміністративної системи не набув повноцінної реалізації.

Таким чином, вже на цьому етапі формально-юридично органи місцевого самоврядування набувають статусу органу публічної влади.

– Закон України «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» від 7 грудня 1990 року [213]. Відповідно до закону, самоврядування на місяцях мало дві основи: місцеву та регіональну. Відмінність від попереднього закону полягла в тому, що місцеві ради народних депутатів перестають бути основною ланкую в системі місцевого самоврядування, пропускаючи вперед сільські, селищні та міські ради. Територіальну основу місцевого самоврядування, згідно закону, склали сільради, селища і міста, а сама система місцевого самоврядування включала: сільські, селищні та міські ради народних депутатів та їх органи; інші форми територіальної самоорганізації громадян (громадські комітети і ради мікрорайонів, житлових комплексів, домові, вуличні, квартальні, дільничні, селищні, сільські комітети і форми безпосереднього волевиявлення населення – місцеві референдуми та загальні збори (сходи) громадян). Одночасно зазначалося, що районні в містах ради народних депутатів, теж є

важливою складовою частиною міського самоврядування, а сільські, селищні та міські ради народних депутатів координують і об'єднують усі ланки місцевого самоврядування на своїй території.

Отже, було розширено коло суб'єктів місцевої публічної влади та перерозподілено повноваження між ними.

– Закон України «Про представника Президента України» від 5 березня 1992 року [219] забезпечив представництво Президента України в регіонах, будуючи вертикаль правління, за якою органи місцевого та регіонального самоврядування втрачали автономію та самостійність і мали виконувати розпорядження призначеного Президентом чиновника. Отже, на цьому етапі органи місцевого самоврядування втрачають риси публічної влади.

– Закон України «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» від 26 березня 1992 року [213] позбавляє районні та обласні ради народних депутатів власних виконавчих органів та переводить в статус представницьких органів регіонального самоврядування. В цьому законі яскраво окреслюються два принципи: оптимальної децентралізації та реальної керованості територією. Також слід звернути увагу на ведення принципу самофінансування та самозабезпечення.

– Закон України «Про формування місцевих органів влади і самоврядування» від 3 лютого 1994 року [232] забезпечив право жителів відповідної території на пряме обрання голів рад, у тому числі районних та обласних. Після прийняття «Конституційного договору між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період прийняття нової конституції» (1995 року) [105], який забезпечив здійснення місцевого самоврядування в Україні через територіальну самоорганізацію громадян безпосередньо та через органи місцевого самоврядування, які стали обиратися безпосередньо громадянами України, які проживають на території відповідного поселення. Згідно договору

головами обласних, Київської та Севастопольської міських і районних державних адміністрацій, Президент України призначав осіб, обраних головами відповідних рад. Тобто на рівні областей та районів державна виконавча влада та місцеве самоврядування очолювалися однією особою. Таким чином місцеве самоврядування отримувало своєрідну автономію та втрачало набутий статус, адже очолювалося представником держави.

Політико-правові та нормативні акти конституційного періоду:

– Конституція України від 28 червня 1996 року [107] стала запорукою правової основи для подальшого формування місцевого самоврядування, фіксуючи основоположні конституційні норми, що регламентують правові основи його функціонування. Згідно Конституції місцеве самоврядування визначається як право територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Таким чином, вперше в українському законодавстві застосовується та окреслюється поняття «територіальна громада».

Конституційне закріплення політико-правового статусу місцевого самоврядування містяться більш як у 20 статтях Основного Закону, найголовніші положення включають:

- визнання і гарантування місцевого самоврядування (ст. 7);
- здійснення народом влади безпосередньо і через органи місцевого самоврядування (ст. 5);
- самостійність місцевого самоврядування, відокремленість його органів від системи органів державної влади (ст. 5, 140);
- визначення і рівний захист усіх форм власності, включаючи і комунальну власність (ст. 13);

- зобов’язаність органів місцевого самоврядування діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією України та законами України (ст. 19) та ряд інших.

В Конституції місцеве самоврядування розглядається як складне, політико-правове явище, яке виступає як одна із засад конституційного ладу України, так і як специфічна форма народовладдя, і як право жителів відповідної територіальної громади на самостійне вирішення питань місцевого значення. Таким чином, за органами місцевого самоврядування було закріплено статус органу публічної влади.

Правовою основою захисту прав місцевого самоврядування є ст. 145 Конституції України, в якій говориться, що права місцевого самоврядування захищаються в судовому порядку. Однак, в ст. 71 Закону про місцеве самоврядування сказано, що «органи та посадові особи місцевого самоврядування мають право звертатися до суду щодо визначення актів органів виконавчої влади, інших органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальних громад, тобто органів та посадових осіб місцевого самоврядування». Виходячи з цього, цей закон окреслює коло суб’єктів, акти яких можуть бути оскаржені у суді органами місцевого самоврядування.

– Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року [211] регламентує статус органів місцевого самоврядування та їх взаємовідносини з органами державної виконавчої влади. Територіальна громада визначається як – жителі, об’єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об’єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр. В цьому документі визначення місцевого самоврядування доповнено поняттям «реальна здатність», виходячи з цього, гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади вирішувати питання місцевого характеру. Це означає, важливість ресурсної

спроможності громади: «матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад» [211].

Закон визначає загальні принципи місцевого самоврядування: народовладдя; законність, гласність; колегіальність; поєднання місцевих і загальнодержавних інтересів; виборність; правова, організаційна та матеріально-фінансова самостійність територіальних громад та їх органів в межах повноважень, визначених цим та іншими законами; підзвітність та відповідальність перед територіальними громадами, їх посадовим особам та органам; державна підтримка та гарантії місцевого самоврядування; судовий захист місцевого самоврядування. Цей перелік було б доречно доповнити загальноконституційними принципами: дотримання свободи та прав людини та громадянина, а також можливість самостійного вирішення питань місцевого значення територіальною громадою. Всі вказані принципи тісно пов'язані між собою та становлять цілісну систему функціонування місцевого самоврядування.

В ст. 15 Закону закріплено важливе положення – право органів місцевого самоврядування об'єднуватись в асоціації та інші форми добровільних об'єднань.

– Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії про місцеве самоврядування» від 15 липня 1997 року [221] Хартія проголошувала ключовим принципом державного управління децентралізацію влади та була відкрита для підписання з 1985 року. Її ратифікація знаменувала залученням до міжнародних правових основ за якими функціонує інститут місцевого самоврядування. Хартія визначає принципи організації управління на місцях на засадах місцевого самоврядування, що є обов'язковими для виконання для

країн-членів Ради Європи. В свою чергу Конгрес регіональних та місцевих влад Європи представляє інтереси регіональних та місцевих органів самоврядування. Згідно цього документу українська сторона мала дотримуватися положень Частини І Європейської хартії місцевого самоврядування, а саме:

- визначення у вітчизняному законодавстві принципу місцевого самоврядування;
- під місцевим самоврядуванням слід розуміти право і ефективну правоздатність органів місцевого самоврядування регулювати та управляти значною частиною громадських справ під своєю відповідальністю та в інтересах місцевого населення;
- таке право має реалізовуватися представницькими органами, до складу яких мають входити особи обрані на основі вільного, таємного, рівного, прямого і загального голосування;
- ініціатива місцевого самоврядування в межах своєї компетенції;
- вільне здійснення своїх функцій посадовими особами місцевого самоврядування;
- контроль за місцевим самоврядуванням можливий лише в разі дотримання законності конституційності;
- право органів місцевого самоврядування вільно розпоряджатися достатніми власними коштами, що мають визначатися відповідно до положень Конституції;
- з метою виконання спільних завдань органи місцевого самоврядування мають право на асоціації;
- з метою забезпечення вільного здійснення своїх повноважень право місцевого самоврядування на судовий захист [242].

Важливим є положення ст. 10 про те, що кожна держава має визнати право органів місцевого самоврядування вступати у будь-яку асоціацію з

метою захисту та досягнення спільних інтересів і право вступати у будь-яку міжнародну асоціацію органів місцевого самоврядування.

На основі політико-правових засад діяльності органів місцевого самоврядування можливо виділення трьох форм об'єднання та співпраці органів місцевого самоврядування: один з одним всередині своєї країни з певних питань; в рамках асоціацій місцевих влад з можливістю вступати у міжнародні асоціації; з органами місцевого самоврядування в інших країнах.

Інтегрування України до європейських структур потребує чіткого вироблення та впровадження такої моделі регіонального управління, яка б відповідала принципам регіональної політики Європейського союзу, міжнародної співпраці території та загально визначеній практиці внутрішнього міжрегіонального співробітництва, сприяла становленню нових форм у моделі співпраці «центр-регіон».

Хартія встановлює фінансову автономію, право органів місцевої влади мати відповідні кошти, достатні для ефективного виконання своїх функцій та розпоряджатися власними фінансовими засобами, для ефективного виконання своїх обов'язків. Такий принцип є важливою ознакою місцевого самоврядування у країнах Східної Європи. Для здійснення своїх функцій органи публічної влади на місцях мають відповідне фінансування, право створювати власні бюджети [280, с. 401].

В документі наголошується, що повноваження, покладені на органи місцевого самоврядування мають бути повними і виключними, а повноваження між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади – розмежовані. За кожним з рівнів та за кожним органом слід закріпити свій власний набір повноважень, який має забезпечити дієздатність відповідних органів місцевого самоврядування. Такі повноваження не повинні співпадати та ототожнюватися з повноваженнями інших органів – вони мають буди чітко розмежовані по горизонталі, так і по

вертикалі. В Хартії підкреслюється, що органами місцевого самоврядування мають буди підпорядковані тільки закону та своїм виборцям.

Аналізуючи сучасне українське законодавство доречно вказати на його недоліки та потребу перегляду окремих законів та Конституції в цілому. Наразі не існує процедури місцевого референдуму, незважаючи на закріплення права на такий референдум згідно Конституції України (ст. 38) [107].

Зміна територіальних кордонів місцевого самоврядування не повинна здійснюватися без попереднього з'ясування думки відповідних місцевих громад.

Вказане положення є надзвичайно важливим і повинно враховуватися поряд з іншими положеннями документу. Воно не допускає можливості зміни меж громад, районів адміністративним шляхом. Для добровільного об'єднання територіальних громад слід максимально враховувати теперішній територіальний устрій.

– Постанова «Про затвердження Положення про державну реєстрацію статутів територіальних громад» від 27 липня 1998 року [205] Положення визначає умови та порядок державної реєстрації статутів територіальних громад сіл, селищ, міст. Для реєстрації статуту громаді слід надати наступні документи: статут територіальної громади села, селища, міста у двох примірниках; рішення представницького органу місцевого самоврядування про затвердження статуту; протокол пленарного засідання представницького органу місцевого самоврядування, на якому прийнято рішення про реєстрацію статуту. При цьому Європейська хартія місцевого самоврядування згідно ст. 5 повідомляє, що зміни територіальних кордонів не можуть здійснюватися без попереднього з'ясування думки місцевих громад шляхом проведення референдуму [221]. Реально прослідковується утворення нових територіальних громад без виконання цього принципу.

До політико-правових актів другого етапу (впровадження Концепції адміністративної реформи) належать:

– Указ Президента України 1998 р. «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» [208], метою якої було забезпечення реформування системи державного управління в Україні, створення умов для побудови відповідно до Конституції України демократичної, соціальної, правової держави, утвердження і забезпечення прав людини і громадянина. Зміст адміністративної реформи полягав, з одного боку, у комплексній перебудові існуючої в Україні системи державного управління всіма сферами суспільного життя. З іншого – у розбудові деяких інститутів державного управління, яких Україна ще не створила, як суверенна держава.

Для проведення вказаної реформи мали бути розв’язані наступні завдання: формування ефективної організації виконавчої влади як на центральному, так і на місцевому рівнях управління; формування сучасної системи місцевого самоврядування; запровадження нової ідеології функціонування виконавчої влади і місцевого самоврядування як діяльності щодо забезпечення реалізації прав і свобод громадян, надання державних та громадських послуг; організація на нових засадах державної служби та служби в органах місцевого самоврядування та інші.

На перших двох етапах реформування передбачалася трансформація низової ланки системи адміністративно-територіального устрою шляхом добровільного об'єднання на основі діючих положень Конституції України адміністративно-територіальних одиниць для забезпечення формування реального суб'єкта місцевого самоврядування – такої територіальної громади (комунального об'єднання територіальних громад), яка мала б необхідні фінансові та матеріальні можливості для надання населенню повноцінних державних та громадських послуг. На третьому етапі реформування планувалося трансформування адміністративно-територіальної одиниці

середньої (район) та вищої (область) ланки адміністративно-територіального устрою [114, с. 66].

За Концепцією метою реформування місцевих органів виконавчої влади є: підвищення ефективності здійснення державної політики уряду на територіальному рівні; спрямування їх діяльності на забезпечення реалізації прав і свобод громадян, розширення видів державних (управлінських) послуг та підвищення їх якості; гармонійне поєднання загальнодержавних та міських інтересів з урахуванням особливостей територіального розвитку; сприяння становленню та розвитку місцевого самоврядування на основі його чіткого функціонального розмежування з повноваженнями виконавчої влади. Отже, відбулось нормативне закріплення статусу двох основних складових системи місцевої публічної влади.

Позитивним досягненням прийняття Концепції стало законодавче закріплення повноважень місцевих адміністрацій, до яких віднесено: виконання Конституції і законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади вищого рівня; забезпечення законності та правопорядку, дотримання прав і свобод громадян; загальний нагляд за дотриманням Конституції та інших актів законодавства України; реалізація державних та регіональних програм соціально-економічного і культурного розвитку, програм охорони довкілля, а в межах компактного проживання корінних народів і національних меншин – також програм їх національно-культурного розвитку; розроблення проектів відповідних бюджетів, забезпечення їх виконання та звітування про виконання бюджетів і програм; взаємодія з органами місцевого самоврядування; реалізація інших наданих державою, а також делегованих відповідними радами повноважень. Слід зазначити, що виходячи зі змісту цих положень провідне місце в системі місцевої публічної влади належить органам місцевого самоврядування, на які покладено функцію формування

стратегії розвитку регіону, в той час коли місцеві адміністрації мають забезпечувати їх виконання.

– Закон України «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 року – регулює політико-правовий статус іншого суб'єкта публічної політики – місцевих державних адміністрацій [212]. Згідно закону місцева державна адміністрація є місцевим органом виконавчої влади та в межах свої повноважень здійснює виконавчу владу на території відповідної територіальної одиниці, а також реалізує повноваження, делеговані їй відповідною радою.

– Закон України «Про органи самоорганізації населення» від 11 липня 2001 р. сприяє поглибленню децентралізації та до таких органів відносить: будинкові, вуличні, квартальні комітети, комітети мікрорайонів, комітети районів у містах, сільські, селищні комітети. Серед їх повноважень: представництво поряд з місцевими депутатами інтересів відповідної частини територіальної громади, встановлення пропозицій до проектів місцевих програм розвитку та місцевих бюджетів (ст. 14); вони мають право приймати участь у засіданнях місцевих рад з правом дорадчого голосу у питаннях, що стосуються їх діяльності (ст. 27).

– Указ Президента України «Про забезпечення умов для більш широкої участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 31 липня 2004 року [196], в якому пріоритетними завданнями Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органів виконавчої влади визначено: створення ефективних організаційних та правових умов для всебічної реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами, забезпечення відкритості діяльності органів виконавчої влади, врахування громадської думки у процесі підготовки та організації виконання їх рішень, підтримання постійного діалогу з усіма соціальними групами громадян, створення можливостей для вільного та об'єктивного висвітлення усіх процесів у цій сфері засобами

масової інформації. На думку автора дослідження, такі положення сприяли розвитку рис публічності місцевої влади.

– Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади» від 05 листопада 2008 року [207] Відповідно до п. 1 Порядку громадська рада при центральних органах виконавчої влади та місцевих держадміністраціях може проводити громадську експертизу діяльності органу виконавчої влади, при якому вона утворена. Громадська експертиза передбачає проведення інститутами громадянського суспільства, громадськими радами оцінки діяльності органів виконавчої влади, ефективності прийняття і виконання такими органами рішень, підготовку пропозицій щодо розв'язання суспільно значущих проблем для їх врахування органами виконавчої влади у своїй роботі. Експертні пропозиції враховуються органом виконавчої влади під час підготовки програм соціально-економічного розвитку, державних цільових та регіональних програм, формування бюджетів відповідного рівня, вирішення питань поточної діяльності. Отже, представники територіальної громади мають право проводити оцінку ефективності діяльності органів публічної влади на місцях.

– Закон України «Про асоціації органів місцевого самоврядування» від 16 квітня 2009 року [188] став важливим кроком на шляху реформування територіальної організації влади в Україні. Статус асоціацій органів місцевого самоврядування він визначає як добровільні неприбуткові об'єднання, створення яких ініційовано органами місцевого самоврядування «з метою більш ефективного здійснення своїх повноважень, узгодження дій органів місцевого самоврядування щодо захисту прав та інтересів територіальних громад сприяння місцевому та регіональному розвитку» (ст. 1). Статус асоціацій визначається за кількома принципами, і в першу чергу, територіальним – об'єднання більше половини органів

місцевого самоврядування відповідних територіальних рівнів мають статус всеукраїнських, об'єднання трьох і більше органів місцевого самоврядування мають статус місцевих (ст. 2, 3) [188].

Слід зазначити також, що передбачена Законом форма колективного членства є досить гнучким та вдалим механізмом забезпечення консолідації зусиль асоціацій органів місцевого самоврядування як шляхом заснування спілок (ст. 6), так і входженням на правах колективного члена в склад асоціації вищого рівня. (п. 3 ст. 4).

Повноваження органів та асоціацій місцевого самоврядування, зазначені в III розділі Закону доцільно розподілити на два блоки. У першому блоці визначаються форми, напрями та методи діяльності всіх членів спілки, захист, відстоювання та задоволення інтересів територіальної громади, обмін досвідом, розв'язання проблем, інформаційна, методична та правова допомога, підготовка та перепідготовка посадових осіб, допомога у підвищенні кваліфікації, підготовці проектів нормативних документів та програм [188].

Наступний блок містить певний перелік повноважень у реалізації взаємодії із органами державної влади, які сприяють вирішенню питань місцевого та регіонального розвитку. Представлено також політико-правові акти у відповідності до яких подаються пропозиції до проекту закону про Державний бюджет України та проектів загальнодержавних програм стосовно законів України.

Процедуру взаємодії із органами державної влади визначено у IV розділі Закону. Статус консультативно-дорадчого органу мають всі асоціації органів місцевого самоврядування (ст. 18). До їх повноважень відноситься також ініціювання та консультації з питань діяльності органів регіонального розвитку та місцевого самоврядування. Отже, майже усі всеукраїнські асоціації беруть участь у консультаціях, що проводяться Кабінетом Міністрів, Верховною Радою та Президентом України. Регіональні

відділення та місцеві асоціації, беруть участь у консультаціях, відповідно до свого положення, із місцевими органами виконавчої влади та відносно статусу надаються звіти органам державної влади вищого рівня.

Основні питання, що підлягають консультуванню асоціацій органів місцевого самоврядування з органами державної влади законодавчо оформлено і визначено наступним чином: фінансові питання та бюджетний процес в проблемах нормативів соціальної та бюджетної сфери забезпечення надання соціальних послуг; для державного бюджету та місцевих бюджетів проведення трансферів у видатках Державного бюджету. Реалізація розвитку регіонів у загальнодержавних програмах під керівництвом органів місцевого самоврядування; перепідготовка та підвищення кваліфікації членів місцевого самоврядування [252].

Регіональні відділення та місцеві асоціації всеукраїнського значення, мають певні повноваження стосовно своєї компетенції щодо органів місцевої виконавчої влади. Також асоціації мають право ініціювати проведення консультацій з різних сфер, які стосуються інтересів територіальних громад певного регіону із місцевими органами виконавчої влади.

Основи взаємодії органів державної влади та асоціацій органів місцевого самоврядування базуються на правовій основі та визначаються також Регламентом Кабінету Міністрів України та Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» [222]. Однак, у зазначених документах відсутній пункт стосовно обов’язкового укладання протоколів за результатами участі в засіданнях органів місцевого самоврядування, органів державної влади, стосовно питань регіонального та місцевого розвитку.

Слід зазначити, що формальним початком становлення та діяльності асоціацій органів місцевого самоврядування в Україні можна вважати ухвалення Закону України від 26 березня 1992 року «Про місцеві ради народних депутатів, місцеве та регіональне самоврядування» [213]. Але, як зазначають сучасні дослідники, у зв’язку із правовою та процесуальною

невизначеністю, право органів місцевого самоврядування на об'єднання в асоціації носило декларативний характер. На початку 90-х років XX ст. соціально-економічна ситуація в Україні спонукала її керівництво до активізації реформ, які дали б змогу вийти з економічної кризи. В 1993-1994 роках визначено заходи щодо зміцнення економічних основ самоврядування міст України, які були визначанні в наступних наказах президента України «Про делегування Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій і Луганській обласним державним адміністраціям повноважень з управління майном, що знаходиться в загальнодержавній власності» (1993) [191], «Про додаткові заходи з делегування Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Луганській обласним державним адміністраціям повноважень з управління майном, що знаходиться в загальнодержавній власності» (1994) [194], «Про зміцнення економічних основ самоврядування міст України» (1994) [209]. Ці накази були спрямовані на співробітництво прикордонних областей України і мали на меті координацію структур у вигляді асоціацій органів місцевого самоврядування.

Впродовж 1992-1996 років окреслились дві тенденції консолідації органів місцевого самоврядування, які до сьогодення не втратили своєї актуальності: інтеграція на підставі пріоритетів загальнонаціонального характеру; інтеграція за економічним характером та географічним принципом. Так, можна виокремити такі загальнонаціональні асоціації як: Асоціація рад народних депутатів міст України; Асоціація районних і міських Рад; Асоціація шахтарських міст Донбасу тощо.

Ухвалення Законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про асоціації органів місцевого самоврядування» завершило процес формування діяльності існуючих асоціацій. В Україні, у відповідності до сучасних нормативно-правових вимог, функціонують три асоціації органів місцевого самоврядування, що мають всеукраїнський статус: Всеукраїнська асоціація сільських та селищних рад (ВАССР) – http://vassr.org/ та утворена

нею асоціація, що має назву Національний конгрес місцевого самоврядування (НКМС) – http://www.auc.org.ua/, Всеукраїнська асоціація органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України» (АМУ) – http://auc.org.ua/, Українська асоціація районних та обласних рад (УАРОР) – http://uaror.org.ua/.

Вагомою складовою вищеназваних асоціацій виступають органи місцевого самоврядування певних рівнів. Пріоритет членства у вказаних асоціаціях мають керівники органів місцевого самоврядування. Кожна із асоціацій виробила мету, завдання та повноваження. Джерелами надходження коштів та формування майнового балансу асоціацій є благодійні та доброчинні внески та міжнародна технічна допомога. Перспективні напрями діяльності роботи та консолідація зусиль, розвиток організацій оприлюднено на офіційних сайтах.

– Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року Ст. 12 закону говорить, що право отримати таку інформацію мають фізичні, юридичні особи, об’єднання громадян без статусу юридичної особи, крім суб’єктів владних повноважень [195]. Таким чином, тут закріплені додаткові засоби контролю громадянським суспільством органів державної влади та місцевого самоврядування.

– Указ Президента України «Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації» від 24 березня 2012 року затверджує Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та План першочергових заходів щодо її реалізації [228].

До очікуваних довгострокових результатів Стратегії віднесені: переважне забезпечення відкритості, прозорості та підзвітності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування; підвищення рівня взаємодовіри та взаємодії між органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства;

забезпечення участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної, регіональної політики; запровадження громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, посилення впливу інститутів громадянського суспільства на прийняття управлінських рішень та їх реалізацію тощо. Серед першочергових заходів її реалізації передбачається запровадження проведення оцінки результатів діяльності органів виконавчої влади, що, на думку автора, є ознакою подальшої демократизації публічної влади.

Політико-правові основу третього етапу (реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні) складають положення наступних актів:

– Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні від 1 квітня 2014 року – заклала політико-правову основу подальшого розвитку місцевого самоврядування [108]. Її метою є визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад.

Згідно Концепції перетворення цієї сфери здійснюється на основі нових принципів: громадської участі; повсюдності місцевого самоврядування; субсидіарності; доступності публічних послуг; правової, організаційної та фінансової спроможності місцевого самоврядування та сталого розвитку територій. Така політика має забезпечити тотальне та збалансоване відповідно до ресурсних можливостей території управлінське охоплення. Отже, місцеве самоврядування перетворюється в дієвий інститут публічної влади, наділений широкими повноваженнями для вирішення проблем

регіонального та місцевого значення та стимулювання сталого розвитку територій.

Відповідно новій системі місцеве самоврядування передбачає три рівні: базовий, районний та регіональний. На кожному з рівнів мають виконуватися ті повноваження, що можуть тут бути здійсненні найефективніше. Це істотно підвищить ефективність роботи місцевого самоврядування і покращить якість надання адміністративних послуг, чому сприятиме автономність та надання необхідних ресурсів на кожному з зазначених рівнів.

– Закон України «Про співробітництво територіальних громад» від 17 червня 2014 року [227] тлумачить таке співробітництво як відносини між двома або більше територіальними громадами, що здійснюються на договірних засадах у визначених цим Законом формах з метою забезпечення соціально-економічного, культурного розвитку територій, підвищення якості надання послуг населенню на основі спільних інтересів та цілей, ефективного виконання органами місцевого самоврядування визначених законом повноважень. Суб’єкти співробітництва – територіальні громади сіл, селищ, міст. Вони здійснюють співробітництво через сільські, селищні та міські ради. В законі окреслені наступні форми співробітництва: делегування одному із суб’єктів співробітництва іншими суб’єктами співробітництва виконання одного чи кількох завдань з передачею йому відповідних ресурсів; реалізації спільних проектів, що передбачає координацію діяльності суб’єктів співробітництва та акумулювання ними на визначений період ресурсів із метою спільного здійснення відповідних заходів; спільного фінансування (утримання) суб’єктами співробітництва підприємств, установ та організацій комунальної форми власності – інфраструктурних об’єктів; утворення суб’єктами співробітництва спільних комунальних підприємств, установ та організацій – спільних інфраструктурних об’єктів; утворення суб’єктами співробітництва спільного органу управління для спільного виконання визначених законом повноважень [227].

Однак Закон України «Про співробітництво територіальних громад» містить, на погляд автора, не зовсім вірне трактування певних правових норм. Наприклад, рішення про надання згоди на організацію співробітництва приймається відповідною місцевою радою без попереднього обговорення сходом громади. В деяких випадках це може привезти до конфлікту в громаді на набути прийняття не колегіального, а суб'єктивістського рішення, що означатиме застосування представницької демократії.

– Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 року [201] однією з провідних цілей такого розвитку передбачає створення механізму та інструменту державного управління регіональним розвитком, засновану на деконцентрації та децентралізації державних повноважень – їх передачі на місцевий рівень (або навпаки) в процесі динамічних змін умов регіонального розвитку.

Державна стратегія передбачає, що реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади передбачає виконання таких завдань:

- запровадження триланкової системи адміністративно-територіального устрою;

- здійснення бюджетної децентралізації, в тому числі шляхом перерозподілу загальнодержавних податків, забезпечення гарантованої Конституцією України автономності місцевих бюджетів, закріплення за кожною ланкою самоврядування стабільної дохідної бази для реалізації їх функцій та стимулювання податкоспроможності громад;

- забезпечення доступності та якості публічних послуг;

- досягнення оптимального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади;

- визначення обґрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади, здатної

забезпечити доступність та якість публічних послуг, що надаються такими органами;

- створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень.

– Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 5 лютого 2015 року чітко розмежовує повноваження органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій щодо формування та реалізації програм регіонального розвитку. Так, згідно ст.ст. 14-15 Закону перші розробляють та затверджують такі програми, а другі – впроваджують в життя [200].

– Закон України «Про добровільне об’єднання територіальних громад» від 5 лютого 2015 року [192] розкрив базовий рівень місцевого самоврядування. Ним передбачається об’єднання суміжних територіальних громад з урахуванням історичних, природних, етнічних, культурних та інших чинників, що впливають на стійкість новоутвореної об’єднаної громади. В Законі України «Про органи самоорганізації населення» 2011 р. [215] таке утворення має назву «мікрогромада». Однак принцип їх об’єднання в законі не розкрито. Урядом для забезпечення його реалізації затверджено Методику формування спроможних територіальних громад [202]. Ухвалення Закону дало початок дуже важливому процесу укрупнення базових територіально-адміністративних одиниць в Україні, яких до реформи було надзвичайно багато, але ефективність діяльності органів влади там була низька. До реформи в України існувало 11 520 територіальних громад: із них 458 міських, 783 селищних та 10 279 сільських. Після завершення об’єднавчого процесу заплановано створення приблизно 1500 потужних дієздатних громад.

Відповідно до Закону та затвердженої Методики, обласні державні адміністрації розробили, а обласні ради затвердили перспективні плани

формування спроможних громад у 22 областях. Однак, аналізуючи цей закон слід відмітити ряд суперечливих позицій та положень. Він не дає визначення і чітких правових ознак, не конкретизує правосуб'єктність об'єднаної територіальної громади та її повноважень, механізму її реєстрації як правосуб'єктної одиниці. Таким чином незрозумілим та невизначеним є цивільно-правовий статус суб'єкта правовідносин «об'єднана територіальна громада», що вносить невизначеність у систему адміністративно-територіального устрою України, формує ризики нелегітимності функціонування цивільно-правової одиниці «об'єднана територіальна громада». Створення об'єднаних територіальних громад не узгоджено з положеннями Конституції України та Закону України «Про місцеве самоврядування». Зокрема ст. 140 Конституції України визначає, що місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи [107]. Отже місцеве самоврядування є правом безпосередньо територіальних громад, а не їх об'єднань. У ст 133. Конституції конкретизовано, що систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села. Ст. 5 Закону України «Про місцеве самоврядування» визначає, що система місцевого самоврядування включає: територіальну громаду; сільську, селищну, міську раду; сільського, селищного, міського голову; виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст; органи самоорганізації населення.

Тобто адміністративно-територіальної одиниці «об'єднана територіальна громада» як складової адміністративно-територіального устрою України та системи місцевого самоврядування не передбачено Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування», що

потребує подальшого узгодження шляхом внесенні відповідних змін до означених документів, які передбачені в рамках реформи регіонального розвитку та децентралізації та закріплені в Плані законодавчого забезпечення реформ в Україні 2015 р.

– стратегічним політико-правовим актом, що визначає перспективи подальшого проведення реформи територіальної організації влади є постанова Верховної Ради України «Про План законодавчого забезпечення реформ в Україні» від 4 червня 2015 року [217], затверджений Верховною Радою України спираючись на такі інституційні засади, як Позачергове послання Президента України, затверджене Кабінетом Міністрів (2014 р.) [216], Коаліційну угоду (2014 р.) [98], Програму діяльності Кабінету Міністрів України (2014 р.) [220] Стратегію сталого розвитку «Україна 2020» (2015 р.) [229].

Значним кроком для впровадження реформи та створення нормативно-правової бази її реалізації мало б бути прийняття змін до Конституції України в частині децентралізації. План передбачає внесення змін до Конституції України щодо повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, територіальної організації влади, децентралізації; підготовку та прийняття нової редакції Законів України «Про місцеве самоврядування», «Про органи самоорганізації населення» ат «Про службу в органах місцевого самоврядування»; прийняття Законів «Про місцеві органи виконавчої влади», «Про місцеві референдуми», «Про муніципальну варту»; внесення змін до Закону України «Про столицю України – місто-герой Київ» щодо забезпечення європейських стандартів місцевого самоврядування столиці та до деяких законодавчих актів України щодо транскордонного та регіонального співробітництва місцевих та регіональних органів влади; внесення змін до Бюджетного і Податкового кодексів України щодо закріплення за місцевими бюджетами стабільних джерел доходів та розширення дохідної бази місцевих бюджетів, забезпечення визначення

єдиних нормативів відрахувань з податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток суб'єктів приватного сектору економіки за кожним видом місцевих бюджетів.

В рамках таких ініціатив були запропоновані пропозиції щодо внесення змін до Конституції України, які ґрунтуються на положеннях Європейської Хартії місцевого самоврядування, напрацюваннях Конституційної асамблеї та Конституційної Комісії Верховної Ради, груп експертів у галузі конституційного права і місцевого самоврядування: закріплення принципу децентралізації у здійсненні державної влади, спроможності місцевого самоврядування, сталого розвитку адміністративно-територіальних одиниць; запровадження трирівневої системи адміністративно-територіального устрою – область, район, громада з широким самоврядуванням. Громадою є адміністративно-територіальна одиниця, яка включає один або декілька населених пунктів (село, селище, місто, а також прилеглі до них території); передача функцій виконавчої влади від місцевих держадміністрацій виконавчим органам відповідного рівня; розподіл повноважень між органами місцевого самоврядування за принципом субсидіарності та наділення громад максимально широким колом повноважень; необхідне забезпечення фінансовими ресурсами повноважень органів місцевого самоврядування, включаючи їх участь у загальнодержавних податках; ліквідація державних адміністрацій і створення замість них державних представництв, позбавлених виконавчих функцій та наділення їх контрольно-наглядовими та координаційними повноваженнями [67, с. 4].

Проект Закону України «Про засади адміністративно-територіального устрою України» 2017 р. [199], у ст. 14, закріплює утворення громади здійснюється на основі населеного пункту (міста, селища, села), який, як правило, є економічним та/або культурним центром для жителів навколишніх населених пунктів і на території якого наявні необхідні об'єкти соціальної, комунальної та інженерної інфраструктури із забезпеченням доступності до

них жителів у межах території громади. Таким чином закріплюється статус об'єднаних територіальних громад. Крім того, проект передбачає 4 рівні адміністративно-територіального устрою: регіонального (Автономна Республіка Крим, області), субрегіонального (райони в Автономній Республіці Крим та в областях), базового (громади, які утворюються на основі населених пунктів – сіл, селищ, міст) та допоміжного (райони в містах).

За підрахунками вчених, на даний час в Україні налічується більш як три тисячі нормативних актів, в яких використовується термін «місцеве самоврядування», і біля семисот законів, безпосередньо пов'язаних з цією сферою [58, с. 56]. Виникає проблема систематизації законодавства та видання кодексу законів, які пов'язані з темою місцевого самоврядування та децентралізації.

Отже, на даний час сформована потужна політико-правова база для функціонування органів публічної влади на місцевому рівні, співпраці їх між собою та з інститутами громадянського суспільства.

Слід зазначити, що державні програми щодо взаємодії громадянського суспільства з органами влади знаходять своє відображення і конкретизуються в регіонах. Так, в Одеському регіоні розроблена Стратегія економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року [271]. Однією з основ організаційного механізму реалізації Стратегії визначено формування інститутів соціального партнерства та розвитку механізмів і форм комунікації органів державного управління, бізнесу та суспільства. Інформаційний механізм Стратегії передбачає, серед інших, здійснення заходів щодо участі громадян і громадських об'єднань в діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Стратегія визначає одних із чотирьох пріоритетів розвитку підвищення якості управління регіональним розвитком. Для цього передбачено проведення таких заходів:

– посилення інституційної спроможності територіальних громад (формування перспективного плану добровільного об’єднання територіальних громад; підтримка інформаційно-роз’яснювальної роботи для об’єднаних громад та тих, що планують об’єднуватися; залучення громадських організацій та фондів донорської допомоги для посилення впливу громадянського суспільства в сфері контролю за діяльністю влади; запровадження навчальних програм з підвищення кваліфікації в сфері публічного адміністрування);

– формування дієвого публічно-приватного партнерства (розвиток публічно-приватного партнерства шляхом посилення взаємодії в системі «органи місцевого самоврядування – бізнес – громада»; забезпечення ефективної реалізації механізму публічно-приватного партнерства шляхом удосконалення місцевої нормативно-правової бази; створення системи моніторингу стану реалізації інвестиційних проектів; створення умов для розвитку міжрегіональної та міжнародної кооперації з реалізації інвестиційних проектів);

– забезпечення суспільно-політичної злагоди у регіоні (покращення системи надання адміністративних послуг, розвиток електронного урядування);

– розвиток громадянського суспільства (активне впровадження інструментів демократії участі у реалізації політики розвитку територій; сприяння діяльності громадських рад при органах влади; підтримка законної діяльності громадських об’єднань та громадських формувань з охорони порядку) тощо.

План заходів із реалізації у 2016-2017 роках Стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року [203] передбачає конкретні заходи щодо досягнення визначених у стратегії цілей в масштабі окремих територіальних громад Одеської області.

На виконання завдань, зазначених у Стратегії економічного та

соціального розвитку Одеської області до 2020 року, Одеською обласною державною адміністрацією розроблена Програма соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області на 2017 рік [233]. Одним із пріоритетів програми є розвиток самодостатніх і спроможних територіальних громад. Для реалізації якого запропоновані такі заходи:

– реалізація регіонального плану заходів, спрямованих на популяризацію європейських принципів місцевої демократії та підтримку добровільного об'єднання територіальних громад Одеської області на 2017 рік;

– надання організаційної підтримки та інформаційно-просвітницького сприяння добровільному об'єднанню територіальних громад та приєднанню до об'єднаних територіальних громад області;

– розгляд пропозицій органів місцевого самоврядування щодо формування спроможних територіальних громад в рамках засідань спільної робочої групи з питань децентралізації та доопрацювання перспективного плану формування територій громад Одеської області; реалізація проектів за рахунок коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об’єднаних територіальних громад;

– реалізація інвестиційних програм (проектів) за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку;

– надання сприяння об'єднаними територіальними громадами з питань реалізації повноважень у медичній сфері;

– сприяння підвищенню якості освіти в об’єднаних територіальних громадах шляхом оптимізації мережі малокомплектних шкіл та забезпечення формування опорних шкіл;

– залучення громадських та експертних організацій, діяльність яких пов’язана із реформуванням місцевого самоврядування, до організації та проведення інформаційно-просвітницьких заходів з тематики децентралізації та утворення спроможних об’єднаних територіальних громад, а також

підготовки та реалізації рішень з питань місцевого самоврядування;

– реалізація мікропроектів в рамках спільного Проекту Європейського Союзу та Програми розвитку ООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», що впроваджується Програмою розвитку ООН в Україні;

– сприяння органам місцевого самоврядування у створенні центрів надання адміністративних послуг.

Відповідальним за цей напрям діяльності Програма призначає Департамент економічної політики та стратегічного планування Одеської обласної державної адміністрації.

Таким чином, публічна влада (в особі як органів місцевого самоврядування, так і державних адміністрацій) в Одеській області активно працює над впровадженням в регіоні загальнодержавних реформ, в тому числі реформи територіальної організації влади і здійснює розробку та реалізацію заходів щодо розвитку самодостатніх і спроможних територіальних громад, які розглядає в якості одного з пріоритетних заходів для досягнення стратегічних цілей розвитку регіону.

2.2. Етнокультурні особливості та історичні аспекти формування органів місцевого самоврядування в південно-західних районах Одеської області.

Політична практика в сучасній Україні вимагає змін в системі політичної влади, які спроможні були б відповідати викликам глобалізації, поширенню кризових явищ в світовому соціально-економічному просторі, появі нових акторів на політичній арені, та водночас, відображала б історичні, національно-культурні, етнічні та інші особливості кожної країни та окремих її регіонів. Все це вимагає перегляду моделі політичного управління сучасною країною з урахуванням нових можливостей влади та

самоврядних процесів, їх співвідношенню в процесі здійснення політичного управління на практиці.

Одним з пріоритетних напрямів державної політики на сучасному етапі становлення України як демократичної, соціальної та правової держави є відхід від централізованої моделі управління, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та створення ефективної системи територіальної організації влади, побудова ефективної моделі місцевого самоврядування.

Останні роки показують суттєві зрушення у вдосконаленні теорії та практики сучасного державотворення, зумовлені трансформаціями в політичній системі суспільства, проведенням адміністративно-територіальної, регіональних реформ, упровадженням конструктивного соціального партнерства між центром і територіями.

Реформування та вдосконалення системи місцевого самоврядування в Україні вимагає дослідження історичного досвіду та регіональних особливостей сучасної України: політичних, економічних, соціокультурних, етнічних та інших. Одним з таких історико-географічних регіонів, який відзначається поліетнічністю є південно-захід Одеської області, який у різні історичні часи фігурує як південна Бессарабія, Буджак, Придунайський край України, Ізмаїльська область, Українське Подунав'я [15; 16; 28] і т. п.

У сучасному територіально-адміністративному вимірі це межиріччя пониззя Дністра і Дунаю, що включає південно-західні райони Одеської області: Білгород-Дністровський, Саратський, Татарбунарський, Тарутинський, Арцизький, Кілійський, Ізмаїльський, Болградський, Ренійський.

Перебуваючи на перетині цивілізацій, народів і культур, регіон входив у різні періоди до складу багатьох держав, виступаючи найчастіше східною, західною чи південною прикордонною периферією.

В результаті геополітичних змін XX ст. окреслений історико-географічний регіон декілька разів змінював державну приналежність: до

1918 р. – складова Російської імперії, протягом 1918-1940 років – перебував у складі Румунії. Протягом 1940-1941 рр. – південно-західні райони Одеської області у складі СРСР (складова УРСР). В результаті адміністративно-територіальних змін територію півдня Бессарабії розподілено на 13 районів, з яких 7 серпня 1940 року утворено Аккерманську (а з 7 грудня – Ізмаїльську область) [127]. 1941-1944 рр. територія Буджака офіційно входила до складу Королівства Румунія – Губернаторство Бессарабія, а з серпня 1944 року – в результаті військових подій Другої світової війни – знову включено до СРСР (складова УРСР).

У лютому 1947 року між СРСР та Румунією підписано мирний договір, у відповідності до якого було закріплено включення до СРСР (УРСР) Північної Буковини, Хотинщини та Буджаку [145].

15 лютого 1954 р. Ізмаїльську область скасовано, а її південно-західні райони включено до складу сучасної Одеської області. З 1991 року – південно-західні райони Одеської області є складовою незалежної України.

Результатом специфічного історико-політичного розвитку південно-західної частини Одещини є той факт, що регіон сформувався як унікальний мультикультурний простір, в якому проживають представники більше вісімдесяти етнічних культур, а отже він вимагає особливої уваги під час формування та реалізації стратегічних напрямів регіональної політики [182, с. 39].

У відповідності з даними останнього перепису (2001 р.) кількісний склад населення південно-західних районів Одеської області складає 617 200 осіб, серед яких українців – 248 000 осіб [63]. Цей показник є важливим і, на думку автора, має бути врахованим під час проведення децентралізації і створення територіальних громад.

Досліджуючи процес формування системи інститутів місцевого самоврядування, як провідного елементу місцевої публічної влади, на території Буджака, маємо констатувати, що його традиції мають свої

регіональні особливості. Так, враховуючи специфіку краю та випрацьовуючи систему ефективного управління Бессарабією на її території вже на початку 30-х років XIX ст. введено систему селянського самоврядування [178, с. 265]. Регламентація діяльності «царанських» громад здійснювалася у відповідності до «Положення про царан або вільних землевласників Бессарабської області» (1934 р.) [42, с. 111] В основу змін покладено «принцип самоврядування та ідеї провідної ролі держави у реформуванні соціально-політичних відносин в країні, «м'якого» поступового шляху впровадження соціальних новацій, спрямованого на модернізацію соціальної сфери на основі місцевих традицій суспільного життя» [42, с. 111–112].

У відповідності до земської реформи (1864 р.) на окресленій території наприкінці 80-х рр. XIX ст. впроваджено земське самоврядування. Його функції здійснювали Бессарабське губернське (з центром у Кишиневі) та Аккерманське повітове земства [42, с. 112].

Земські установи, представництвами яких були збори, вирішували першочергові завдання – питання господарського розвитку краю, надавали соціальну допомогу та піклувалися про культурний розвиток населення.

За висновками дослідниці І. Г. Верховцевої «… у цілому земське самоврядування зарекомендувало себе як дієздатний та ефективний інструмент в боротьбі з відсталістю місцевого господарства, зубожілістю та неписьменністю народу, низьким рівнем його господарської активності. Про це свідчили зниження смертності і розбудова системи закладів народної освіти, шляхів сполучення, новітніх засобів комунікації (телефонної, телеграфної мереж), що мали місце завдяки земській діяльності» [42].

На початку 1870-х рр. в регіоні розпочато формування системи міського самоврядування. У відповідності з реформою станові міські установи змінено на всестанові. До структури міського самоврядування входили думи і управи. Результатом реформи (1870-1878 рр.) на території південної Бессарабії установи міського самоврядування діяли у Аккермані,

Болграді, Ізмаїлі, Кілії, Рені та посадах (поселеннях міського типу) краю: Вилково, Папушої, Тузлах, Турлаках, Шабо. Система міського самоврядування на тому часі виявилася ефективною, що сприяло економічному та культурному розвитку регіону.

Особливістю функціонування системи самоврядування був той факт, що після повернення (1878 р.) південної частини Бессарабії до складу Російської імперії на означених територіях продовжувала функціонувати румунська система комунального самоврядування [128, с. 89]. У відповідності до румунських законів 1864 та 1874 рр. населення об'єднувалося у громади-комуни: кожний мешканець мав бути приписаним до певної комуни і сплачувати комунальні податки. Утворення такої система комунального самоврядування було викликане саме фактом поліетнічності Ізмаїльського повіту. Історичні реалії склалися таким чином, що населення у різних частинах на різних засадах користувалися чи володіли землею а також мали різні права в господарському і соціальному житті [42, с. 111].

Результатом революційних подій в Російській імперії та Першої світової війни став той факт що Сфатул церій 27 березня (9 квітня) 1918 року проголосив Акт приєднання Бессарабії до Румунії [20, с. 221].

У часі адміністративної автономії Бессарабії (листопад 1917 року – листопад 1918 року) у складі Румунії її адміністративно-територіальний устрій залишався незмінним (9 повітів, південна Бессарабія – Аккерманський та Ізмаїльський повіти). Продовжували функціонувати адміністративні установи часів Російської імперії а також земська система самоврядування: повітові та волосні земства.

До складу волості входило 5-6 сіл, а повіт складали 10-12 волостей. Керівництво волостю здійснювалося волосними зборами (на зразок мініпарламенту) шляхом загального голосування до складу яких обиралися 15-22 особи, з яких обиралася управа (3-4 особи). Саме волосна управа виконувала керівні функції [265, с. 96].

За аналогічною схемою відбувалося керівництво повітом: обиралася повітова земська управа, яка складалася з 40-55 членів. Представники уряду не мали права втручатися у рішення земств, а лише слідкувати за їх законною діяльністю. У містах, в свою чергу, обиралася міська дума (30-50 осіб) членами якої обирався примар.

З часом земська система самоврядування не влаштовувала національні інтереси румунського уряду, оскільки до складу земств (вибори відбулися у 1917 році за часів Російської імперії) входили у свій більшості представники російської національності [265, с. 97]. Особливий протест виявили земські управи під час проведення націоналізації установ в Бессарабії з метою їх уніфікації за румунським зразком. Саме земства стали центром, де концентрувалися незадоволені політикою румунського уряду. Такі установи стали заважати румунському уряду, оскільки вони вимагали субсидій, а фонди земства іноді використовували не за призначення. В результаті, декретом від 4 жовтня 1918 року губернські земства було ліквідовано, а їх функції стали виконувати Директорати [265, с. 97].

З приєднанням території Бессарабії до СРСР (28 червня-3 липня 1940 р.) та включенням її південної частини до складу УРСР відбулася уніфікація політичної та адміністративної системи у відповідності з діючою у СРСР.

2 серпня 1940 року Верховною Радою СРСР прийнято «Закон про включення північної частини Буковини та Хотинського, Аккерманського і Ізмаїльського повітів Бессарабії до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки». Із двох вищеназваних повітів – Акерманського та Ізмаїльського – наказом Президії Верховної Ради СРСР від 7 серпня 1940 року у складі УРСР створено Аккерманську область, а 7 грудня обласний центр перенесено до Ізмаїла [127]

Правовою основою впровадження радянської політичної моделі була Конституція СРСР 1936 року та Конституція УРСР 1937 року. У

відповідності положень Конституції політична система формувалася на принципах демократичного централізму, а отже, радянською владою не визнавалася система місцевого самоврядування, оскільки остання має базуватися на децентралізації влади, організаційній та фінансовій автономії, а це не вписувалося у сталінську модель соціалізму.

Політичною формою державної влади у краях, областях, округах, районах, містах, повітах та волостях були Ради депутатів трудящих. Ради обласного масштабу мали обиратися шляхом не прямих, а багатоступеневих виборів відкритим голосуванням на основі не досить рівних виборів: відповідно до положень Конституції перевага надавалася робітничому класу [129, с. 98]. Таким чином, місцеві ради за своєю суттю перетворюються на інститут державної влади.

Важлива роль в системі місцевих органів державної влади належала крайовим та обласним Радам депутатів трудящих. Вони виконували роль плануючого та регулюючого державного органу влади на місцях. Завдання місцевих рад визначалося ст. 97 Конституції УРСР (1937 р.): «Ради депутатів трудящих керують діяльністю підпорядкованих їм органів управління, забезпечують охорону прав громадян, керують місцевим господарством і культурним будівництвом, встановлюють місцевий бюджет» [129, с. 98]. Отже, за часів функціонування радянської влади в Україні можливість функціонування органів місцевого самоврядування була відсутня.

У відповідності до положень Конституції УРСР 1978 року (ст. 78) закріплено принцип єдності системи Рад виключно як органів державної влади. Ст. 82 визначалося: «Ради народних депутатів безпосередньо і через створювані ними органи керують усіма галузями державного, господарського, соціального і культурного будівництва, приймають рішення, забезпечують їх виконання, здійснюють контроль за проведенням рішень у життя» [106].

Після проголошення незалежності України (1991 р.) вітчизняна модель місцевого самоврядування зазнала певної еволюції. Формування законодавства про місцеве самоврядування відбулося на засадах Конституції України 1996 року. Згідно ст. 140 Конституції України місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [107].

Активізація процесу щодо реалізації положень Конституції про місцеве самоврядування відбулася на початку 2000-х років. Так, питання про законодавчі аспекти регіональної політики та місцевого самоврядування розглядалося на парламентських слуханнях 16 квітня 2003 року [224], а питання про децентралізацію влади в Україні та розширення прав місцевого самоврядування – 12 жовтня 2005 р. [223]. «Реформування законодавства України про місцеві вибори в інтересах територіальних громад» розглянуто 17 березня 2010 р. [225]. Результатом обговорення вищеназваних питань стало ухвалення відповідних рекомендацій щодо їх ефективної реалізації.

5 лютого 2015 року Верховною Радою ухвалено Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [192]. 8 квітня 2015 року Кабінетом Міністрів України затверджено Постанову № 214 «Про затвердження методики формування спроможних територіальних громад» [202].

Відповідно до Закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та затвердженої методики, обласними державними адміністраціями розроблено, а обласними радами затверджено перспективні плани формування спроможних громад у 22 областях. З політичних мотивів до листопада 2015 року не було затверджено перспективні плани формування громад у Тернопільській та Закарпатській областях.

Відповідно до законодавства, громади повинні пройти процес добровільного об’єднання відповідно до розроблених та затверджених перспективних планів. У результаті станом на 15 серпня 2015 року процедуру добровільного об’єднання пройшли 54 територіальні громади, у яких обласні ради призначили перші місцеві вибори.

Проте, після цього обласні ради заблокували процес призначення виборів. У зв’язку з чим Верховна Рада України 4 вересня 2015 року прийняла Законопроект №3008 [236], відповідно до якого обласні ради позбавили функції призначати перші вибори та передали таку функцію до Центральної Виборчої Комісії. У результаті, перші вибори було призначено додатково у 105-ти об’єднаних територіальних громадах, що загалом складає 159 об’єднаних територіальних громад (які в цілому об’єднали понад 7% всіх територіальних громад України).

Додатково у 31 громаді, які пройшли процедуру об’єднання, Центральна виборча комісія не призначила вибори з наступною аргументацією: створення об’єднаних громад потребує зміни меж районів [236].

З метою реалізації вищеназваних законопроектів в Одеській області відкрито Офіс реформ з питань децентралізації, що функціонує на основі Меморандуму [142] про узгодження мети діяльності у впровадженні реформи місцевого самоврядування між Всеукраїнською асоціацією органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України» та Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Офіс надає організаційну, консультативну, інформаційну допомогу з впровадження реформ у сфері місцевого самоврядування, децентралізації повноважень органів виконавчої влади з метою посилення інституційного, адміністративного та експертного забезпечення реформи на місцевому і регіональному рівні (офіційний сайт – http://ofis.odessa.gov.ua/).

Робота офісу спрямована на здійснення моніторингу впровадження реформ на регіональному рівні, узагальнення інформації щодо проблемних питань та внесення пропозицій уряду щодо шляхів їх вирішення.

На сесії Одеської обласної ради 24 червня 2015 року розроблено перспективний план формування територій громад в Одеській області. У відповідності з даними обласного управління економіки, реформа мала охопити близько 220 тисяч жителів області [231].

Протягом червня 2015 р. проводилися консультації з головами райдержадміністрацій, головами районних, сільських, селищних рад, міськими головами та депутатами обласної ради, на яких було розглянуто кожну з пропозицій, що надійшли від районів, і сформована конфігурація громад, що відповідає вимогам Методики Кабміну.

Співголовами робочої групи стали голова обласної ради Анатолій Урбанський і керівник апарату облдержадміністрації Вадим Грузин. Заступником співголови стала директор Офісу реформ з питань децентралізації в Одеській області Юлія Молодожен, секретарем робочої групи – Тетяна Мощанец (заступник начальника управління економічного розвитку, начальник відділу розробки стратегічних програм і підготовки аналітичної інформації Департаменту «Агентство з питань інвестицій та розвитку») [40].

21 червня 2016 р. в Одесі, під час XII Українського муніципального форуму, в присутності майже 250 глав громад з усіх регіонів України розпочато реалізацію програми в Одеській області [38]. Всеукраїнську акцію ініційовано Асоціацією міст України з метою активізації та стимулювання процесу об’єднання і формування заможних громад [90].

Ця широкомасштабна акція мала охопити всі регіони України. Протягом півроку (з червня по грудень) в громадах країни відбулося близько 1000 виїзних заходів, які організовано регіональним відділенням Асоціації

міст України. В рамках даної акції було відвідано Ізмаїльський, Болградський, Кілійський та інші південно-західні райони Одеської області.

1 серпня 2016 р. в Ізмаїльському районі було проведено нараду з сільськими (селищними) головами району щодо плану формування об'єднаних громад. За її результатами було прийнято рішення про збереження територіального устрою населених пунктів району незмінним [257].

Болградська районна рада також прийняла рішення зберегти район як адміністративно-територіальну одиницю у незмінних кордонах (19 громад) [24] і відхилили пропозиції про приєднання до району сіл півдня Одеської області де проживають болгари і гагаузи [34].

За результатами проведення громадських слухань у Рені, місцеві жителі виявили бажання об'єднатися з двома селами – Долинським і Лиманським [247].

У Кілії було прийнято рішення про збереження Кілійського району, як єдиної адміністративно-територіальної одиниці в рамках майбутньої децентралізації [244]. Районне керівництво і громадськість вважає недоцільним поєднувати територіальні громади, чисельність яких складає від 800 до 5,5 тис. осіб в селах, і від 8 тис. до 20 тис. чоловік у містах.

16 серпня 2016 року відбулося засідання робочої групи з доопрацювання перспективного плану формування територій громад в Одеській області.

Відповідно до плану децентралізації в Одеській області по завершенню реформи органів місцевого самоврядування мають сформуватися 24 об'єднані громади [166]. Однак, у вересні 2016 р. в СМІ з'явилася інформація про суттєве збільшення громад до 83 [162]. Співголови спільної робочої групи з питань децентралізації та доопрацювання перспективного плану формування територій громад Одеської області підписали протокол засідання №10 від 16 серпня 2016 року. Протокол був підписаний також головою

Одеської обласної ради А. Урбанським та керівником апарату Одеської обласної державної адміністрації В. Грузином. У протоколі зафіксовано моделі громад, запропонованих Одеською державною адміністрацією на підставі розрахунків їх спроможності та вимог Методики формування заможних громад. Однак це – не остаточний варіант, своє рішення повинен запропонувати депутатський корпус Одеської облради, а пізніше – Кабінет Міністрів.

Станом на квітень 2017 р. в Одеській області функціонують 11 громад, з них 2-ві (Тузлівська та Маразліївська) територіально розташовані в регіоні, який є об'єктом нашого дослідження.

Тузлівську сільська територіальну громаду (Татарбунарський район) було утворено 7 серпня 2015 р. в рамках адміністративно-територіальної реформи 2015 р. До громади увійшли 7 сіл: Безім'янка, Весела Балка, Веселе, Лебедівка, Новомихайлівка, Садове і Тузли [281]. Кількісний склад громади складає 2601 особу. Найчисельнішим з населених пунктів є село Тузли, в якому і знаходиться центр громади. Організація не має електронного ресурсу, її діяльність майже не висвітлюється в місцевій пресі, але представники різних сіл Болградського району (Городнєє, Дмитрівка, Нові Трояни та Олександрівка), які мають плани об'єднатися в єдину громаду, влітку 2016 р. відвідали Тузлівську для отримання інформації та можливості наочно побачити її роботу.

Кабінет Міністрів України підтвердив 41 заявку на фінансування об'єднаних територіальних громад Одеської області. Тузлівська громада отримала підтвердження шести заявок: на реконструкцію водонапірної башти в селі Весела Балка (169 тис. грн.), на проведення капітальних ремонтних робіт внутрішньої вбиральні в Тузлівському НВК (118 тис. грн), у дитячому садку в селі Безім'янка (178 тис. грн.), на вулиці в селі Тузли (1,4 млн. грн.), внутрішньої вбиральні в Тузлівському центрі первинної медичної допомоги (128 тис. грн.), системи водопостачання у Веселій Балці (814 тис. грн) [92].

Маразліївську територіальну громаду утворено в результаті об'єднання Маразліївської, Великомар'янівської і Широківської сільських рад. До громади увійшли 8 сіл: Великомар'янівка, Долинівка, Зелене, Маразліївка, Олексіївка, Полянка, Романівка та Широке.

Територія громади згідно з адміністративно-територіальним устроєм України входить до складу Білгород-Дністровського району Одеської області. Кількість членів громади складає 6185 осіб, адміністративний центр – село Маразліївка. Відстань від адміністративного центру громади до районного центру – 32 км. Відстань від адміністративного центру громади до обласного центру – 110 км. Громада має власний електронний ресурс на якому розміщуються новини, офіційні документи, відомості про депутатів громади та функціонує система подання електронних петицій (http://marazliivska.gromada.org.ua/). За час функціонування Маразліївською територіальною громадою затверджено «Розпорядження про перейменування вулиць населених пунктів Маразліївської сільської ради», у відповідності до якого було перейменовано 16 вулиць та 1 провулок у 4 населених пунктах [249].

Кабінетом Міністрів України підтверджено заявки на капітальний ремонт системи водопостачання в трьох населених пунктах (1 млн 17 тис. грн, а також реконструкцію доріг (5 млн 832 тис. грн.) на території Маразліївської територіальної громади [92].

Позитивний досвід реформування привертає увагу представників територіальних громад не тільки Одеської, а й сусідньої Миколаївської області. Так, в червні 2016 року відбулась зустріч Маразліївського сільського голови О. Чумака та спеціалістів сільської ради з представниками районної державної адміністрації, районної ради, сільськими головами, керівниками закладів освіти, головами фермерських господарств Миколаївського району Миколаївської області та головою Миколаївської районної державної адміністрації А. Воробйовою [86]. Слід зазначити, що в Миколаївській

області на сучасному етапі децентралізації створено лише 1 територіальну громаду з запланованих – 28 [144]. І хоча Одеська область не є лідером створення територіальних громад за кількістю, логічно, що обмін досвідом та принципом роботи громад шукають в географічно та історично ближчих областях.

7 червня 2016 р. у Маразліївській сільській раді Комітетом виборців України було проведено навчальний семінар на тему: «Розвиток спроможності Маразліївської територіальної об'єднаної громади Білгород-Дністровського району Одеської області», який було організовано в рамках програми ЄС «Підтримка реформи місцевого самоврядування в Україні» [137]. На семінарі розглядалися проблеми освіти та медичного обслуговування: необхідність скорочення кількості малокомплектних шкіл та перетворення базових або опорних шкіл у центри освітнього округу громади; центрами з надання кваліфікованої медичної допомоги повинна стати Амбулаторія загальної практики сімейної медицини, а її структурними підрозділами мають стати фельдшерсько-акушерські пункти [137].

За результатами діяльності громади зорганізовано роботу початкової школи (1-4 класи) – село Маразліївка, школи 1-2 ступенів (5-9 класи) – село Олексіївка та базову (10-11 класи) у селі Широкому [291]. З 1 вересня 2016 року у першій в Одеській області опорній школі в с. Широкому навчається більш ніж для 100 школярів [33].

У вересні 2016 р. Маразліївська громада перша в Одеській області отримала проект стратегічного розвитку до 2025 року «Три кроки до нових горизонтів», який розробив Одеський Комітет виборців України із залученням експертів Офісу реформ. Серед основних завдань на найближчі роки, які поставлені перед громадою, – розробка містобудівної документації, оновлення генплану і створення топографо-геодезичної електронної карти, створення відкритого реєстру земельних ділянок та придатних для інвестування приміщень, запуск малих підприємств з переробки продукції

сільського господарства, створення комунального ринку по реалізації місцевої сільгосппродукції поруч з трасою Одеса-Рені, організація виставок-ярмарків народної творчості для розвитку місцевого туризму, а також активний розвиток гнаний за рахунок історичних квестів і створення краєзнавчих музеїв (тут планують як перевага використовувати історію сіл, які були засновані німецькими колоністами) .

Крім того, проектом стратегії передбачено забезпечення розвитку освіти, культури, посилення медичної допомоги, розвитку спорту, поліпшення сфери ЖКГ та транспортної сфери [272]. За підсумками обговорення проект стратегії не знайшов заперечень і тепер буде доопрацьовуватися з урахуванням пропозицій місцевих жителів.

Реалізація програми децентралізації відбувається у Білгород-Дністровському районі, де обговорюється модель роботи Затоківської селищної громади із центром в смт. Затока, до складу якої увійдуть Миколаївська, Приморська та Сергіївська селищні ради [88]. Наразі сформовано попередню конфігурацію громад, що відповідають вимогам Методики Кабінету Міністрів України та проводяться консультації з населенням [39].

Керівник Офісу реформ з питань децентралізації в Одеській області Ю. Молодожен представила моделі об’єднаних громад, які будуть внесені до перспективного плану. Так, очікують на затвердження громади в Ренійському районі, до якої увійдуть населені пункти: м. Рені, с. Долинське та Лиманське [247]. Слід зазначити, що наразі існують розбіжності в поглядах проведення політики децентралізації в районі – невизначено: одна чи дві громади мають існувати на його території [22].

В Арцизькому районі також розглядається декілька моделей створення об’єднаних громад: однієї (але в цьому випадку не виконується вимога про доступність послуг у межах 20-25 км від обраного центру громади – Арциза) або трьох об’єднаних громад, в тому числі з можливим приєднанням деяких

громад Болградського та Тарутинського районів, що межують з Арцизьким [32].

Депутати Кілійської районної ради в 29 липня 2016 року прийняли рішення про організацію єдиної територіальної громади з центром у місті Кілія [71].

Проблемною ситуацію навколо об’єднання громад можна назвати в таких районах як: Саратський та Татарбунарський. Керівництво села Зоря Саратського району виборює право стати центром потенційної об’єднаної територіальної громади [259]. До них планується приєднати довколишні села Михайлівку і Долинку, у відповідності з пропозиціями представництва районної влади на території Саратського району планується створити Саратську, Кулевчанську, Успенівську і Петропавлівську громади. У Татарбунарському районі центами об’єднаних територіальних громад виступили населенні пункти Лиман та Приморське [76].

Найбільш напруженою є ситуація в Болградському, та Ізмаїльському районах. Там громади відверто та гостро реагують на спроби об’єднання населених пунктів в єдину громаду, оскільки бояться втратити свої позиції та не вірять в паритетні відносини між всіма членами сформованої громади [36, 257].

В Ізмаїльському районі висунуто ряд проектів утворення територіальних громад. Окрім варіанта збереження сучасного адміністративного-територіального стану виникло питання про відокремлення м. Ізмаїла, як окремої самостійної громади [91] або залучення до Ізмаїльської громади таких населених пунктів як: Матроска, Броска, Саф’яни, Стара Некрасівка та Дунайське [274].

14 липня 2016 р. Болградська районна рада прийняла рішення, в якому висловлено пропозицію про збереження в районі 19 територіальних громад [85]. Обговорюється також питання затвердження Проекту «Про створення робочої групи з розгляду питань про збільшення Болградського

району Одеської області шляхом добровільного приєднання сіл з болгарським, гагаузьким, албанським та іншим складом населення з метою збереження ідентичності, життєвого середовища в місцях історичного і сучасного розселення» [239].

У Тарутинському районі розглядається варіант організації від 1-єї до 6-ти громад [41].

За останніми даними на засіданні спільної робочої групи з питань децентралізації та доопрацьовування перспективного плану формування територій громад Одеської області яке відбулося 16 серпня 2016 р. районам були запропоновані наступні конфігурації територіальних громад південно-західних районів Одеської області [240]:

– 3 громади в Арцизькому районі:

1. Арцизька міська об’єднана громада з центром у м. Арциз, до складу якої увійдуть Арцизька міська, Веселокутська, Вознесенська Перша, Долинівська, Мирнопільська, Новокапланська, Павлівська, Прямобалківська, Теплицька сільські ради;

2. Виноградівська сільська об’єднана громада з центром у с. Виноградівка, до складу якої увійдуть Виноградівка, Кам’янська, Холмська, Острівненська сільські ради (довідково: Надеждівськасільська рада Арцизького району відходить до Татарбунарської міської громади Татарбунарського району);

3. Новоіванівська сільська об’єднана громада з центром у с. Новоіванівка до складу якої увійдуть Новоіванівська, Деленська, Главанська, Задунаївська сільські ради.

– 5 громад в Білгород-Дністровському районі та м. Білгород-Дністровський:

1. Старокозацька сільська рада об’єднана громада з центром у с. Старокозаче, до складу увійдуть Старокозацька, Володимирівська, Руськоіванівська, Крутоярівська, Староцаричанська, Новоцаричанська,

Петрівська, Удобненська, Краснокосянська, Козацька, Підгірненська, Карналіївська сільської ради Білгород-Дністровського району та Забарівська і райлянська сільські ради Саратського району.

2. Маразліївська сільська рада об’єднана громада з центром с. Маразліївка, до складу якої увійде Маразліївська та Монашівська сільська рада.

3.1. Сергіївська об’єднана селищна громада з центром смт. Сергіївка, до складу якої увійдуть Сергіївська селищна, Миколаївська, Приморська сільські ради;

3.2. Затоківська об’єднана селищна громада з центром смт. Затока, до складу якої увійдуть Затоківська та Сергіївська селищні, Миколаївська, Приморська сільські ради;

4.1. Шабська сільська об’єднана громада з центром в с. Шабо, до складу якої увійдуть Шабська, Адамівська, Софіївська, Салганська сільські ради, Затоківська селищна рада;

4.2. Шабська сільська об’єднана громада з центром в с. Шабо, до складу якої увійдуть Шабська, Бритівська, Адамівська, Софіївська, Салганська сільські ради, Затоківська селищна рада;

5. Білгород-Дністровська міська об’єднана громада з центром у м. Білгород-Дністровський до складу якої увійдуть Білгород-Дністровська міська рада, Бритівська, Випасненська, Андріївська, Мологівська, Семенівська сільські ради.

– 4 громади в Болградському районі:

1. Городненська сільська об’єднана громада з центром с. Городнє, до складу якої увійдуть Городнянська, Новотроянівська, Дмитрівська, Олександрівська сільські ради;

2. Кубейська (Червоноармійська) сільська об’єднана громада з центром с. Кубей (Червоноармійське), до складу якої увійдуть Кубейська, Орехівська, Виноградненська сільські ради;

3. Василівська сільська об’єднана громада з центром в с. Василівка, до складу якої увійдуть Василівська, Голицька, Баннівська, Калчівська сільські ради;

4. Болградська міська об’єднана громада з центром у м. Болград, до складу якої увійдуть Болградська міська, Залізничненська, Табаківська, Каракуртівська (Жовтнева), Виноградівська, Владиченська, Оксамитненська, Криничненська сільські ради.

– 4 громади в Ізмаїльському районі та м. Ізмаїл:

1. Ізмаїльська міська об’єднана громада з центром у м. Ізмаїл, до складу якої увійдуть Ізмаїльська міська, Матросківська, Бросківська, Саф’янівська, Лощинівська, Багатянська, Ларжанська, Новонекрасівська, Старонекрасівська сільські ради;

2. Комишівська сільська об’єднана громада з центром у с. Комишівка, до складу якої увійдуть Комишівська, Кислицька, Першотравнева, Муравлівська сільські ради;

3. Суворівська селищна об’єднана громада з центром у с. Суворове, до складу якої увійдуть Суворівська селищна, Кирничанська, Новопокровська сільські ради;

4. Кам’янська сільська об’єднана громада з центром у с. Кам’янка, до складу якої увійдуть Кам’янська, Утконосівська, Каланчацька сільські ради.

– 2 громади в Кілійському районі:

1. Кілійська міська об’єднана громада з центром у м. Кілія, до складу якої увійдуть Кілійська міська, Василівська, Червоноярська, Приозерненська, Старотроянська, Новоселівська, Фурманівська, Дмитрівська, Шевченківська, Трудівська сільські ради;

2. Вилківська міська об’єднана громада з центром у м. Вилкове, до складу якої увійдуть Вилківська міська рада, Мирненська, Десантненська, Лісківська, Приморська сільські ради.

– 2 громади в Ренійському районі:

1. Ренійська міська об’єднана громада з центром у м. Рені, до складу якої увійдуть Ренійська міська, Долинська, Лиманська сільські ради;

2. Новосільська сільська об’єднана громада з центром у с. Новосільське, до складу якої увійдуть Новосільська, Орлівська, Котловинська, Нагірненська, Плавнівська сільські ради.

– 4 громади в Саратському районі:

1. Петропавлівська сільська об’єднана громада з центром у с. Петропавлівка, до складу якої увійдуть Петропавлівська, Надеждівська, Фараонівська, Міняйлівська, Старосільська сільські ради Саратського району та Олександрівська сільська рада Тарутинського району;

2. Успенівсько – Миколаївка-Новоросійська сільська об’єднана громада (без визначення центру), до складу якої увійдуть Успенівська, Кривобалківська, Миколаївка-Новоросійська сільські ради (довідково: Ройлянська та Забарівська сільські ради відходять до Старокозацької сільської ради Білгород-Дністровського району);

3. Кулевчанська сільська об’єднана громада з центром у с. Кулевча, до складу якої увійдуть Кулевчанська, Ярославська, Сергіївська та Розівська сільські ради;

4. Саратська селищна об’єднана громада з центром у смт. Сарата, до складу якої увійдуть Саратська селищна, Зорянська, Плахтіївська, Мирнопільська, Введенська, Новоселівська, Світлодолинська, Михайлівська, Долинська сільські ради.

– 4 громади в Тарутинському районі:

1. Бородинська селищна об’єднана громада з центром у смт. Бородіно, до складу якої увійдуть Бородинська селищна, Ламбрівська, Євгенівська, Юр’ївська, Миколаївська, Лісненська, Ганнівська, Вознесенська Друга, Петрівська, Новотарутинська сільські ради;

2. Березинська селищна об’єднана громада з центром у смт. Березине, до складу якої увійдуть Березинська селищна, Веселодолинська, Перемогівська сільські ради;

3. Серпнева селищна об’єднана громада з центром у смт. Серпневе, до складу якої увійдуть Серпнева селищна, Височанська, Підгірненська, Надрічненська, Калачівська, Петрівська сільські ради;

4. Тарутинська селищна об’єднана громада з центром у смт. Тарутино, до складу якої увійдуть Тарутинська, Красненська, Малоярославецька, Друга, Виноградівська, Вільненська, Ярівська, Рівненьська сільські ради.

– 3 громади в Татарбунарському районі:

1. Тузлівська сільська об’єднана громада (чинна) з центром у с. Тузли, до складу якої увійдуть Тузлівська, Дивізійська, Базарьянська, Жовтоярська сільські ради;

2. Лиманська сільська об’єднана громада з центром у с. Лиман, до складу якої увійдуть Лиманська, Приморська, Трапівська, Рибальська, Вишнева, Кочкуватівська сільські ради;

3. Татарбунарська міська об’єднана громада з центром у м. Татарбунари, до складу якої увійдуть Татарбунарська міська, Нерушайська, Струмківська, Глибоківська, Баштанівська, Борисівська, Дельжилерська (Дмитрівська), Білолісська сільські ради та Надеждівська сільська рада Арцизького району.

Такі моделі територіальних громад було запропоновано обласною державною адміністрацією на підставі розрахунків їх спроможності та вимог Методики формування громад [240]. Виходячи з зазначеної пропозиції на території південно-західних районів Одеської області за результатами реформування має бути створена та функціонувати 31 об’єднана громада, які у своїй більшості, будуть утворені без урахування демографічного та етнічного принципів.

На початку 2017 р. урядом Австрії було профінансовано нову ініціативу – Програми розвитку організації об’єднаних націй (ПРООН) для активізації місцевого розвитку у Чернівецькій та Одеській областях. За даними проект працюватиме за двома напрямами: зміцнення потенціалу місцевих громад, місцевих органів влади та вищих навчальних закладів щодо застосування принципів розвитку, орієнтованого на громаду, спільного врядування та надання послуг; сприяння розвитку малих ферм та несільськогосподарських підприємств у сільських та приміських районах; загальний бюджет Проекту, профінансований Агентством розвитку Австрії, складає 500 000 євро та має впроваджуватися протягом 18 місяців [3].

За результатами конкурсу 22 громади та сільські ради отримали можливість покращити рівень свого життя. Було відібрано 7 основних та 3 резервні райони у Чернівецькій області, та 6 основних і 1 резервний район у Одеській області. Серед південно-західних районів Одеської області до основної квоти включено Болградський район, а саме – Кубейська сільська рада, а до резервної – Татарбунарський і такі об’єднання як, Дмитрівська сільська рада та Тузлівська об’єднана територіальна громада [48].

У березні 2017 р. в рамках проекту «Об’єднання територіальних громад в умовах поліетнічності на території Півдня Одеської області» за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» проектна група громадської організації «Асоціація дослідників державного управління» організувала і провела на базі Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України науково-практичну конференцію «Добровільне об’єднання територіальних громад в умовах поліетнічності та багатомовності» [37]. У роботі конференції взяли участь 83 учасника Учасники обговорили рекомендацій щодо врахування етнічного чинника в умовах добровільного об’єднання територіальних громад.

Таким чином, можна говорити про наявні відповідні зрушення у вдосконаленні теорії та практики сучасного самоврядування, зумовленого трансформаціями в політичній системі суспільства, проведенням адміністративно-територіальних, регіональних реформ, упровадженням все біль прогресивного конструктивного соціального партнерства між центром і регіонами.

2.3. Інфраструктура адміністрації та громадянського суспільства в умовах децентралізації.

В контексті аналізу ролі публічної влади в формуванні стратегії розвитку полікультурних регіонів України та південно-західних районів Одеської області важливу роль відіграє узгодження взаємодії центральних та місцевих структур публічної влади. Процес демократизації, який розпочато в Україні після здобуття незалежності, обумовив необхідність децентралізації державної влади та підвищення ролі місцевого самоврядування, за допомогою якого громадяни можуть якнайповніше реалізувати свої громадянські права й активізувати соціальні ініціативи. Децентралізація сприяє підвищує рівень сприйняття органами влади місцевих потреб і проблем. За умов децентралізації місцеві органи можуть краще оцінювати співвідношення витрат і доходів, а також гнучкіше реагувати на потребі населення в рамках бюджетних обмежень. Децентралізація сприяє підвищенню ефективності роботи і центральних державних органів, оскільки звільняє їх від вирішення завдань місцевого характеру і дозволяє концентруватися на стратегічних питаннях розвитку країни, ретельному плануванні і організації різних програм на всеукраїнському рівні [180, с. 263].

За таких умов місцеве самоврядування виступає як інститут політичної системи, через який держава транслює державну політику й державні інтереси на місцевий рівень, а жителі територіальної громади мають можливість відстоювати інтереси свого співтовариства перед державною владою [83, с. 66]. Отже, місцеве самоврядування є не тільки частиною публічної влади, а й елементом громадянського суспільства.

Громадянське суспільство становить значну ланку в політичному процесі в сфері управління. Осмислення загального поняття громадянського суспільства відбувається через можливості його впливу на політику. На відміну від політичних партій, громадянське суспільство не ставить перед собою завдання приходу до влади, але є впливовим на неї. Усвідомлення змісту діяльності громадських організацій, їхнього місця та ролі в суспільстві має не лише науково-пізнавальне, а й практичне значення. Без цього неможливо об’єктивно проаналізувати реалії нинішнього життя, виявити суперечності, які виникають у суспільстві.

Як термін, громадянське суспільство з часом викристалізувалося у розуміння поняття як спільноти рівноправних громадян, яка не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага. У політичній сфері громадянське суспільство забезпечує громадянам вільну участь у державних і громадських справах. Головним суб’єктом такого суспільства є людина, у ньому вільно розвивається індивідуальне та колективне життя. Децентралізована державна влада і місцеве самоврядування демократично вирішують суспільно-політичні проблеми на основі виважених, консенсусних відносин [6].

Громадянське суспільство – суспільство громадян із високим рівнем економічних, соціальних, політичних, культурних і моральних рис, яке спільно з державою створює розвинені правові відносини; суспільство рівноправних громадян, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага. Отже, громадянське суспільство це система

різноманітних інтересів, які існують, як в окремому регіоні так і в державі в цілому. Виходячи з цього головною метою політики є підтримка балансу інтересів [187, с. 57]. Окрім суспільно-політичних, соціально-економічних, екологічних проблем, які гостро відчуваються практично в кожному регіоні України, на території багатонаціонального Буджака серед пріоритетних інтересів виділяють захист прав національних меншин, а також збереження духовного та матеріального спадку різних етносів. Саме тому в Україні розробляється вектор регіональної політики, оскільки основна її мета – досягнути та стабілізувати компроміс між локальними, територіальними інтересами та реалізацією загальнонаціональних потреб. А політика децентралізації, в свою чергу, призводить до поглиблення інтересів регіональних.

Таким чином, виникає потреба вивчення місцевого самоврядування та громадянського суспільства як єдиного комплексу інституційної інфраструктури, з метою реалізації регіональної політики.

Місцеве самоврядування в умовах демократизації державної влади та будівництва громадянського суспільства з органу, що займається господарсько-економічною діяльністю, стає органом, що займається політичною діяльністю, тобто місцеве самоврядування в умовах демократії як інститут громадянського суспільства разом з державою, партіями, профспілками, громадськими організаціями стає інститутом політичної системи суспільства, місцевою публічною владою [184, с. 50].

Конституцією України (ст. 140) визначено, що територіальна громада формується з жителів села, або кількох сіл, селищ та міста з метою самостійного вирішення питань місцевого значення [107].

Органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст, є районні та обласні ради. Питання організації управління районами в містах належить до компетенції міських рад. Сільські, селищні, міські ради можуть дозволяти з ініціативи

жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна [107].

Таким чином, сформульовані в Конституції основні принципи місцевого самоврядування є основою гармонізації інтересів громадянського суспільства, оскільки саме місцеве управління виступає плацдармом де громадянське суспільство взаємодіє з правовою державою. З одного боку воно регулює суперечності, а з іншого активізує громадське населення.

Потрібно зазначити, що місцеве самоврядування – це система відносин, що складаються з приводу розподілу місцевої влади між політичними суб'єктами на місцевому рівні, де політичним центром виступають органи місцевого самоврядування, навколо яких діють місцеві партійні й громадські організації, засоби масової інформації, лобістські угруповання, політичні лідери тощо. Місцеве самоврядування як елемент політичної системи громадянського суспільства, який організовує діяльність людей зі здійснення контролю над ресурсами місцевого співтовариства, переданими йому державою й населенням, стає інститутом політичної системи суспільства, адже воно стає простором для спільного інтересу держави й громадянського суспільства.

Для держави місцеве самоврядування – це спосіб трансляції державної політики й державних інтересів на місцевий рівень. Це є відносини співробітництва між державною владою (урядом) і місцевим самоврядуванням, що включають переговори, компроміси, обмін інформацією та інші неконфронтаційні засоби. Для громадянського суспільства – це артикуляція інтересів жителів територіальної громади і можливість відстоювати її інтереси перед державною владою [83, с. 67]. Таким чином, місцеве самоврядування виступає з'єднуючою ланкою між інститутами громадянського суспільства та держави, тобто підтверджується правомірність третього підходу до визначення сутності місцевого

самоврядування (як інституту одночасно і публічної влади, і громадянського суспільства).

Відповідно до Конституції України місцеве самоврядування є самостійним у межах своїх повноважень. Органи місцевого самоврядування структурно не входять до системи органів державної влади. Державою визнається і захищається комунальна власність, зокрема власність на землю та інші природні ресурси. Конституційні положення належать до основ конституційного ладу України і спрямовані на забезпечення політичної, правової та економічної стабільності місцевого самоврядування у системі публічної влади. Тобто держава визнає місцеве самоврядування як самостійній рівень здійснення народом належної йому влади, що, у свою чергу, означає організаційну відокремленість місцевого самоврядування від державної влади [107].

Однак самоврядування територіальних громад не виступає як «держава в державі», не існує суверенно, а є лише «першою формою, в якій досягає свого здійснення ідея вільного управління як організованої та повноважної участі громадян у функціях виконання загалом й управління зокрема. Воно виникає не стільки завдяки вільній і самостійній волі окремих громадян, скільки завдяки природі даних відносин, які породжують та роблять необхідною таку участь». По суті, громада – це еволюціонуюча організація місцевого самоврядування. Тому її призначення і здатність незначною мірою, для своєї обмеженої сфери, – утворювати основні форми і органи держави, і таким чином застосовувати у себе великі принципи згідно із державним устроєм урядового права. Отже, місцеве самоврядування у будь-якій державі є засобом досягнення трьох основних цілей: а) забезпечення децентралізації в державному управлінні; б) розвитку демократичних засад у вирішенні питань місцевого значення; в) підвищення ефективності ведення місцевих справ [11].

Однак для створення в Україні ефективної політичної системи, здатної забезпечити динамічний розвиток країни, є подальше реформування інституту місцевого самоврядування щодо розширення прав місцевих громад з вирішення питань життєдіяльності, збільшення економічної самостійності та розширення можливостей впливу громадянського суспільства на формування і діяльність органів влади [11].

Як зазначалось в попередньому підрозділі, формування законодавства щодо місцевого самоврядування було розпочато у 1990-ті рр. Але упродовж тривалого часу суттєвих змін щодо вдосконалення цього інституту не відбувалося. Спроби окреслити більш досконалу самоврядну модель не призвели до удосконалення наявних пострадянських механізмів. Активізувався інтерес щодо цього інституту на початку 2000-х років. Як справедливо зазначає Т.М. Барановська, децентралізація є процесом розширення і зміцнення прав та повноважень адміністративно-територіальних одиниць або нижчих органів та організацій при одночасному звуженні прав і повноважень відповідного центру. Вона, як правило, здійснюється цілеспрямовано з метою оптимізації практичного вирішення питань загальнонаціональної ваги, а також втілення у життя специфічних регіонально-локальних програм [11]. Але на сучасному рівні , де сформований централізований підхід до державного управління в усіх сферах, проведення децентралізації є складним процесом.

На думку Т.С. Костюк, найбільш вдалою концепцією для реформування системи управління України є концепція децентралізації влади та деконцентрації відповідних державно-владних повноважень [110], тобто посилення ролі місцевої публічної влади. Як зазначає автор, за системою деконцентрації повноваження місцевого рівня передаються органам державного управління, які виконують їх у межах окремих територіальних одиниць, а контроль здійснюється шляхом запровадження фінансових і дисциплінарних заходів. У поєднанні з парламентським управлінням,

деконцентрація зазвичай має важливий централізуючий вплив, адже саме прем'єр, у разі необхідності, приймає рішення щодо політики управління та децентралізації. Натомість децентралізація передбачає передачу повноважень уряду чи його органів представникам місцевих територіальних колективів, причому останні не мають прямої відповідальності ані перед урядом, ані перед його органами [110].

На відміну від федеральної системи, у моделі децентралізації унітарної держави існують місцеві органи влади, які утворюються центральною владою [186]. Це означає, що вони наділені лише тими повноваженнями, які делеговані їм урядом.

Автор наводить приклад, що адміністративна децентралізація в Польщі сприяла самостійному розвитку місцевого самоврядування, покращенню якості життя її громадян і, насамкінець, після вступу країни до ЄС, дала можливість новоствореним адміністративним одиницям виступати рівноправними партнерами у міжнародному співробітництві [110]. Вивчення зарубіжного досвіду впровадження реформ децентралізації влади може сприяти уникненню деяких упереджених і неправильних підходів, характерних для сучасної практики управління в України: «з центру». Отже, досвід децентралізації має для України на етапі зміцнення державності передусім змістове значення [110].

Сучасна політична реформа в Україні, як складова процесу демократичної трансформації українського суспільства, це передусім визнання людини основним рушієм усіх державно-правових процесів, тому така реформа об'єктивно обумовлює зміни до Конституції України в частині посилення ролі місцевого самоврядування та децентралізації державної влади [2].

Активна фаза реформування починається з 2014 р., коли Кабінетом Міністрів України було схвалено Концепцію реформи місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні [230]. Основна

ідея концепції – децентралізація влади в країні та суттєве розширення 5 повноважень територіальних громад, а також зміна системи управління на обласному та районному рівнях. Реформа передбачає подолання багатьох викликів, а саме: залежність територій від центру, інфраструктурна та фінансова слабкість громад, деградація сільської місцевості, високий рівень дотаційності громад, низький рівень інвестиційної привабливості територій тощо [230].

Відповідно до затвердженого документу, реформа місцевого самоврядування та децентралізації повинна будуватись на трьох стовпах: передача повноважень від центру до найнижчого можливого рівня; відповідно до переданих повноважень необхідно передати фінансові ресурси; забезпечити контроль з боку держави за діяльністю органів місцевого самоврядування.

З часу затвердження Концепції було сформовано базову правову рамку для проведення реформи, зокрема було внесено зміни до Податкового та Бюджетного кодексів України (фіскальна децентралізація), затверджено Державну стратегію регіонального розвитку та ухвалено новий Закон України «Про засади державної регіональної політики», запущено процес зміни адміністративно-територіального устрою.

Особливістю проведення децентралізації влади в Україні є те, що одночасно триває процес реформи місцевого самоврядування, адміністративно-територіального устрою та державної регіональної політики [275].

Треба відмітити, що регіоналізація як форма децентралізації у жодному разі не є загрозою територіальній цілісності держави, що підтверджується і європейським досвідом. Децентралізація сприяє ефективній інтеграції держави як єдиного цілого. Місцевий та регіональний рівні виступають протидією всемогутності центральної державної влади, її зазіханням на народне волевиявлення. Свободи громадян при такому державному устрої,

який передбачає місцеву та регіональну автономність, досягає вищого рівня свого розвитку і захисту. Це справедливо не тільки з погляду розширення прав на участь у політичній діяльності, але і з огляду створення нормальних життєвих умов у місцевих і регіональних масштабах [246, с. 24].

Сучасна політична реформа в Україні, як складова процесу демократичної трансформації українського суспільства – передусім визнання людини основним рушієм усіх державно-правових процесів, тому вона об'єктивно обумовлює зміни до Конституції України в частині посилення ролі місцевого самоврядування та децентралізації державної влади, оскільки на сучасному етапі місцеве самоврядування на рівні села в переважній своїй кількості є недієздатним. Воно не відповідає самому визначенню самоврядування, викладеному в Європейській Хартії місцевого самоврядування щодо формування органів місцевого самоврядування. Право на місцеве самоврядування повинно супроводжуватись можливістю його здійснювати. Саме ця спроможність повинна стати предметом визначення законодавством. Це спонукає встановлювати чіткі вимоги до органів, що створюються на місцевому рівні. Поняття спроможності може і повинно бути деталізоване. Інакше право на місцеве самоврядування, як ідеальна, абсолютна субстанція, не може бути захищеним, оскільки вимагає чітких юридичних норм, що не терплять двозначності [54, с. 10].

У грудні 2015 року Комітет Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя розглянув на своєму засіданні поданий Президентом України як невідкладний законопроект про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) (реєстр. № 2217а від 15 липня 2015 року [208]). На виконання перегляду норм статті 154 Основного Закону України Президентом України означений законопроект подано на розгляд Верховної Ради України.

Метою законопроекту є відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова

ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізація повною мірою положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності та фінансової самодостатності місцевого самоврядування [218]. Однак, запропоновані у проектом пропозиції не сприяють суттєвим змінам.

Серед змін, які можна визначити у цьому проекті, – заміна губернаторів (представників Президента) на префектів. Відповідно до ст. 118 префекта призначає на посаду та звільняє з посади за поданням Кабінету Міністрів України Президент України. Префект є державним службовцем.

Префект під час здійснення своїх повноважень відповідальний перед Президентом України, підзвітний та підконтрольний Кабінетові Міністрів України. Ст. 119 визначаються повноваження префекта на відповідній території:

- здійснює нагляд за додержанням Конституції і законів України органами місцевого самоврядування;
- координує діяльність територіальних органів центральних органів виконавчої влади та здійснює нагляд за додержанням ними Конституції і законів України;
- забезпечує виконання державних програм;
- спрямовує і організовує діяльність територіальних органів центральних органів виконавчої влади та забезпечує їх взаємодію з органами місцевого самоврядування в умовах воєнного або надзвичайного стану, надзвичайної екологічної ситуації;
- здійснює інші повноваження, визначені Конституцією та законами України [218].

Префект, на підставі та в порядку, що визначені законом видає акти, які є обов’язковими на відповідній території. Акти префектів, видані на здійснення повноважень, можуть бути скасовані Президентом України та Кабінетом Міністрів України.

Проектом Закону «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» також передбачено реформування адміністративно-територіального устрою України, який повинен ґрунтуватись на засадах єдності та цілісності державної території, децентралізації влади (в тексті чинної Конституції передбачено поєднання принципів централізації та децентралізації у здійсненні державної влади), повсюдності та спроможності місцевого самоврядування, сталого розвитку адміністративно-територіальних одиниць з урахуванням історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій.

Актуальність реформування територіальної організації влади назріла давно, адже чинний територіальний устрій України сформувався за відсутності самостійної методології й був адаптований до радянської командно-адміністративної системи управління [135]. На законодавчому та практичному рівнях система управління побудована згори до низу на засадах домінування центральної влади над місцевими громадами. Відтак, існуючий адміністративно-територіальний устрій стає на заваді демократичним перетворенням у державі, здійсненню ефективної регіональної політики, стримує розвиток місцевої ініціативи та становлення базового інституту демократії − місцевого самоврядування. Водночас, в українській політико-правовій думці переважає інше бачення територіальної організації влади, де місцева самоврядна громада виступає висхідним пунктом організації системи управління суспільним розвитком [54, с. 25].

Поняття «адміністративно-територіальна одиниця» є головним елементом адміністративно-територіального устрою і передбачає створення певних правових відносин з державою, а саме [55]:

- надання визначеної законом юрисдикції як у правовому, так і в просторовому вимірі;

- участь у забезпеченні фінансової допомоги відповідній адміністративно-територіальній одиниці через трансфертну політику, відповідно до вимог Бюджетного кодексу;

- обов’язковість створення органів самоврядування як представницьких, так і виконавчих, які підзвітні і підконтрольні державним органам з повноважень, визначених законом як делеговані.

Для місцевих державних адміністрацій має застосовуватись перша умова, для органів місцевого самоврядування – усі три.

На даний час, як вже зазначалось в попередньому підрозділі, вже зроблено кроки зі створення законодавчого підґрунтя реформування територіальних громад: надано правову основу для об’єднання ресурсів органів місцевого самоврядування з метою вирішення спільних проблем життєдіяльності територіальних громад на місцевому рівні, ефективного надання послуг місцевому населенню, створення спільних об’єктів муніципальної інфраструктури для декількох територіальних громад [227]; закріплено право територіальних громад, на об’єднання, визначено основні умови та порядок такого об’єднання, форми державної підтримки [192].

Формування критеріїв для адміністративно-територіальних одиниць різного рівня адміністративно-територіального устрою держави здійснюється з урахуванням того, що:

- адміністративно-територіальний устрій складається з трьох рівнів: базового (адміністративно-територіальні одиниці – громади); районного (адміністративно-територіальні одиниці – райони); регіонального (адміністративно-територіальні одиниці – Автономна Республіка Крим, області);

- територія адміністративно-територіальної одиниці є нерозривною;

- у межах адміністративно-територіальної одиниці не може бути інших адміністративно-територіальних одиниць того ж рівня;

- територія адміністративно-територіальної одиниці базового рівня визначається з урахуванням доступності основних публічних послуг, що надаються на території громади (час прибуття для надання швидкої медичної допомоги в ургентних випадках та пожежної допомоги не має перевищувати 30 хвилин).

На кожному рівні адміністративно-територіального устрою функціонують відповідні органи місцевого самоврядування та органи виконавчої влади: на базовому рівні – сільська, селищна, міська ради (за проектом – рада громади) та їх виконавчі органи, представництва (представники) окремих органів виконавчої влади; на районному – районні ради та їх виконавчі органи, райдержадміністрації (за проектом – префект), територіальні органи центральних органів виконавчої влади; на регіональному – Рада міністрів АРК, обласні ради та їх виконавчі органи, облдержадміністрації (префекти за проектом), Київська та Севастопольська міські ради та їх виконавчі органи, Київська та Севастопольська міські держадміністрації, територіальні органи центральних органів виконавчої влади (відповідно до вказаного проекту оскільки особливості Києва, Севастополя у системі адміністративно-територіального устрою України пропонується визначати окремими законами, статус їх місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування залишається невизначеним) [99].

Розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування громад, районів, областей визначається законом на основі принципу субсидіарності. Запропонованими у законопроекті статтями є наступні положення: у громадах органами місцевого самоврядування буде обрано ради громад (сільські, селищні, міські ради, відповідно до статусу поселення – центру громади); утворено їх виконавчі органи, обрано голову громади (сільського, селищного, міського голову) [192].

У поселеннях, що входять до складу громади (сільської, селищної, міської ради) і не є її адміністративним центром, обиратиметься староста села та може утворюватись орган самоорганізації населення. У містах можуть створюватись органи самоорганізації, а для міст з районним поділом – відокремлені підрозділи виконавчого органу ради громади.

Власна юрисдикція органів місцевого самоврядування повинна бути виявленням принципу субсидіарності. Принцип субсидіарності (допоможності) є принципом інституціональної організації влади і управління в демократичних державах. Він полягає у тому, що, по-перше, держава виконує лише ті функції, здійснення яких не під силу громадянам, об'єднанням громадян та територіальним колективам, а, по-друге, що до компетенції органів самоврядування вищого рівня належить виконання лише тих завдань, які не можуть бути краще виконані на нижчому рівні. Цей принцип є політичною і правовою традицією багатьох правових систем романо-германського типу (сім'ї), передусім германської групи, і визначає розділення повноважень між різними рівнями влади в державі –центральним і регіональн, місцевим [263, с. 70]. Цей принцип визначає ідею самоврядування, складовими частинами якої є розподіл публічної влади між центром та регіонами. Так, наприклад, центральна влада може втручатися в діяльність місцевих органів влади лише тоді, коли проблема виходить за межі їх повноважень.

Виходячи з цього, справжня конституційна реформа може початися лише тоді, коли вирішення всіх питань, окрім захисту територіальної цілісності держави, буде переміщено в місцеві громади. Отже, з позиції місцевих громад цей процес має означати принципово інше – місцеві громади стають новою гілкою влади в Україні нарівні з законодавчою, виконавчою і судовою.

Першим і найважливішим етапом реформування адміністративно-територіального устрою на засадах децентралізації є формування

спроможних територіальних громад на основі соціально-економічної моделі з забезпеченням визначеної часової доступності найважливіших соціальних послуг. Для успішного проходження цього етапу, на думку С.А. Квітка, мають бути розроблені перспективні плани об'єднання територіальних громад для кожної області, визначені часові рамки, формат проведення консультацій з членами територіальних громад, гнучкий механізм усунення протиріч [97].

В основу об'єднання територіальних громад має бути покладено досягнення такого рівня спроможності, коли забезпечується мінімальний перелік стандартних послуг, передбачених для рівня громади за принципом субсидіарності. Це потребує оцінки перспектив та можливостей забезпечити самодостатність та спроможність до саморозвитку кожної громади з огляду на її ресурсний потенціал. У випадку неможливості забезпечити самодостатність територіальної громади − визначити необхідний обсяг залучення зовнішніх ресурсів та механізмів такого залучення [55].

Основними перевагами здійснення децентралізації державної влади є: прозорість і спрощення процесу прийняття рішень, покращення якості розгляду звернень громадян до органів влади, сприяння розвитку місцевих економік та стратегічному плануванню, більш цілеспрямоване використання видатків бюджету на місцеві першочергові потреби та ін. До недоліків можна віднести наступне: диспропорції і нерівномірність у соціально-економічному розвитку адміністративно-територіальних одиниць, гальмування реалізації державних програм на фоні надання більшого значення місцевим політичним пріоритетам, неузгодженість делегованих повноважень і обов'язків з ресурсами для виконання державних функцій та ін. [110].

Відповідно до законодавства України (Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та Постанови № 214 «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад) об'єднані територіальні громади, які об'єдналися відповідно до

перспективного плану, мають отримувати фінансові ресурси та повноваження на рівні з містами обласного значення. Однак, під час реалізації законодавчої бази на практиці виникає ряд проблем.

По-перше, визнання об’єднаних територіальних громад спроможними. Із загальної кількості – 159 об’єднаних територіальних громад, у яких проведено вибори, спроможними визнано лише 79, що відповідають Методиці формування спроможних територіальних громад та затвердженому Кабінетом Міністрів України перспективному плану області. Додатково 40 об’єднаних територіальних громад, у яких проведено перші вибори, не об’єдналися відповідно до затвердженого перспективного плану. Такі громади об’єдналися навколо центру, який визначено перспективним планом та включають у себе значну частину території об’єднаної громади, яка визначена перспективним планом. У зв’язку з цим, відповідні 40 об’єднаних громад можна визнати спроможними та надати їм фінансові ресурси на рівні з містами обласного значення. Проте таке рішення потребує внесення змін до діючого законодавства: до Закону України «Про добровільне об’єднання територіальних громад», у якому необхідно передбачити можливість визнання об’єднаної громади спроможною рішенням Кабінету Міністрів України у випадку відповідності громади визначеним критеріям. Також перегляду вимагає Бюджетний кодекс України, в якому має бути передбачено перехід об’єднаної громади на нові фінансові можливості у випадку визнання її спроможною окремим рішенням уряду.

По-друге, низька спроможність функціонування частини об’єднаних громад. Близько 40 об’єднаних територіальних громад, у яких проведено перші вибори, не відповідають перспективному плану та Методиці формування спроможних громад [202]. Такі об’єднані громади не можуть отримати додаткові фінансові можливості та повноваження на рівні міст обласного значення.

Висновки до розділу 2

Підсумовуючи зазначене, можна констатувати, що політико-правова основа територіальної організації влади в Україні формувалась в три етапи закладання основ політико-правового забезпечення територіальної організації влади в Україні (1990–1998 рр.), впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні – 1998–2014 рр. та реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні – з 2014 р. На кожному етапі було прийнято ряд нормативно-правових актів, що сприяли формуванню та становленню сучасної системи органів місцевої публічної влади та сформували політичне і правове поле для налагодження їх конструктивної взаємодії.

В Одеській області загальнодержавні програми розвитку регіонів отримали свій розвиток у розробці та реалізації Стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року, Плану заходів із реалізації у 2016-2017 роках Стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року, а також Програмі соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області на 2017 рік. Це сприяє ефективній реалізації громадянських ініціатив, в тому числі у галузі реалізації етнічних інтересів в межах регіону.

З’ясування історичних умов формування регіону Буджак показало еволюцію інститутів місцевого самоврядування: від системи селянського самоврядування (з 1830х рр.), земського самоврядування (з кінця 1880-х рр.), міського самоврядування (з початку 1870-х рр.) та румунської системи комунального самоврядування (кінець 1870-х рр.) до земської система самоврядування 1917-1918 рр. (повітові та волосні земства); потім – перетворення місцевих рад на інститут державної влади, з приєднанням території до СРСР (1940 р.), а після проголошення незалежності України – відновлення місцевого самоврядування.

В умовах демократизації державної влади та розвитку громадянського суспільства в Україні місцеве самоврядування разом з державою, партіями, профспілками, громадськими організаціями стає інститутом політичної системи суспільства, місцевою публічною владою. Воно стає основою і ареною взаємодії правової держави та громадянського суспільства.

Розділ 3
РОЛЬ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В РЕАЛІЗАЦІЇ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В ПОЛІЕТНІЧНОМУ РЕГІОНІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

3.1. Потенціал територіальних громад у реалізації державної етнонаціональної політики.

Сучасна етнополітична ситуація в Україні характеризується підвищенням ролі національного чинника та зростанням національної свідомості етнічних груп у суспільно-політичному житті країни. На перший план висувається завдання вдосконалення національної політики в контексті нових геополітичних, економічних та соціокультурних проблем, характерних для поточного етапу життєдіяльності та розвитку суспільства, вдосконалення адекватних йому форм і методів оптимізації міжетнічних відносин.

Активна практика етнічних контактів перетворила південно-західний регіон Одеської області в зону стійких міжетнічних відносин. Відсутність сильної центральної влади, постійна зміна правової системи і конфесійне різноманіття призвело до формування таких форм відносин, при яких етнічна культура виконувала роль фактора соціальної репрезентації – єдино можливої в таких умовах форми підтримки соціальних і економічних гарантій.

Важливим моментом в процесі формування регіональної системи міжетнічних відносин було те, що більшість з груп мала окреме поселення з домінуванням представників одного з етносів, що утворювали історичні мікрорегіони. Згодом переселенці стали відчувати брак землі, і тоді почали утворюватися так звані «дочірні колонії». Сьогодні сліди анклавно-кущової системи таких «світів» зберігаються у виділенні центрів цих груп: болгарська – в Болграді, німецька – в Тарутине, гагаузька – в Комраті (Молдова). Кожен

з народів привносив елементи своєї етнічної культури, сприяючи освоєнню краю. На основі міжетнічної кооперації та інтеграції і сформувався відомий сьогодні колорит Буджака.

Повернемося до сучасного розвитку етнонаціональної політики та охарактеризуємо сучасні програми та закони. Політико-правовою основою етнонаціональної політики України є: Конституція України (1996 р.), Декларація прав національностей України (1991 р.), Закон України «Про національні меншини» (1992 р.). Законодавча база спирається на принципи Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права і Факультативного протоколу до нього, Декларації 47-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН про права осіб, що належать до національних та етнічних, релігійних і мовних меншин, розділу Заключного акту Ради з безпеки та співробітництва в Європі з прав людини, Документу Копенгагенської конференції з прав національних меншин на освіту, Ослівських рекомендацій щодо мовних прав національних меншин, Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин та ін. Україна також ратифікувала Європейську Хартію регіональних мов [50, с. 123–124].

Правовим документом, яким вперше визначено основи державної політики у сфері етнонаціональних відносин та задекларовано рівні права титульного етносу та національних меншин, стала Декларація прав національностей України (1991 р.) [68]. У 1992 р. було прийнято Закон України «Про національні меншини» [214]. Слід зазначити, що свого часу експерти ОБСЄ визнали його найдемократичнішим серед усіх законодавчих актів з оцього питання в країнах СНД. Однак, Закон 1992 р. має надто загальний характер. У ньому слід опрацювати та розширити наступні сфери: вивчення традицій та культури національних меншин, збереження культурних надбань, отримання освіти рідною мовою, розвиток міжнародних зв’язків та багато інших. Цей закон подекуди лобіює інтереси якоїсь конкретної меншини, в тому числі матеріального характеру, – право

володіння культурною спадщиною, землями, що може викликати і викликає опір та непогодженість інших меншин. Звичайно такі проекти та закони мають базуватися на універсальному принципі та максимально рівно задовольняти потреби та інтереси усіх без виключення національних меншин.

Метою етнонаціональної політики має стати забезпечення стійкості міжнаціональних відносин та уникнення міжнаціональних конфліктів. Неодмінною умовою успішного розвитку України як європейської держави є застосування ефективних механізмів консолідації всіх етнічних складових українського суспільства. Завданням влади є забезпечення умов співжиття в єдиному етнополітичному організмі усім етносам для солідарного способу співіснування.

У 2005 році Верховною радою України розглянуто Проект «Закону про Концепцію державної етнонаціональної політики України», який був запропонований народним депутатом України Р.А. Чубаровим [226]. Однак, проект не затвердили, він залишився на розгляд у комітеті. У 2013 році вищеназваний проект знову потрапив на розгляд до Верховної ради України народним депутатом М.А. Джемілєвим. 2014 року проект відкладено, а в подальшому взагалі знято з розгляду [237]. Тексти цих двох проектів ідентичні та несуть в собі загальну характеристику стану етносоціального та етнополітичного розвитку, принципи, мету, завдання, основні напрямки, механізми реалізації державної етнонаціональної політики в Україні. У вищеназваних проектах авторами акцентовано увагу на правах та заохочуванні розвитку кримських татар, караїмів та ромів. У вищеназваних проектах авторами акцентовано на правах та заохочуванні розвитку кримських татар, караїмів та ромів.

Концепція характеризує та окреслює наступні проблеми в етнонаціональній сфері:

– поєднання процесів становлення української поліетнічної (політичної) нації, і поглиблення етнорегіональних відмінностей, що заважає становленню спільної загальнонаціональної свідомості;

– відсутність ефективної, з урахуванням регіональних особливостей, політики підтримки української мови та культури, яка була б із розумінням сприйнята більшістю російськомовного населення;

– збереження високих темпів мовної і культурної асиміляції переважної більшості національних спільнот у бік російських мовних і культурних зразків;

– наявність розбіжностей в інтересах і потребах різних етнічних спільнот з ознаками міжетнічної конфліктогенності;

– висока присутність еміграційних настроїв в середовищі етнічних неукраїнців, що має наслідком пасивність значної їх частини в участі у створенні в Україні громадянського суспільства;

– незавершеність процесу облаштування депортованих у минулому за етнічною ознакою кримськотатарського народу та осіб інших національностей;

– наявність зникаючих народів – насамперед кримчаків і потенційно – караїмів;

– соціальна не адаптованість ромської національної меншини, а також більшості нововиниклих етнічних груп;

– посилення процесів нелегальної міграції на (і через) територію України;

– недостатня залученість корінних народів і національних меншин (крім росіян) у процес прийняття життєво важливих для них рішень;

– низька політична активність держави по відношенню до закордонних українців, української діаспори та трудових мігрантів з числа громадян України;

– відсутність системи фахової підготовки службовців, відповідальних за здійснення державної етнонаціональної політики;

– непрозорість використання бюджетних коштів, що виділяються на реалізацію заходів державної етнонаціональної політики;

– відсутність ефективної координації заходів по реалізації державної етнонаціональної політики в системі органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування [237].

Концепція, хоча, в цілому і має слушні зауваження та окреслює, подекуди, правильні вектори політичних дій стосовно етнонаціональної політики, має серйозні упущення які суперечать демократичним засадам, що замість врегулювання, можуть сприяти серйозним міжетнічним конфліктам.

Яскравий приклад просування інтересів свого народу, адже автори концепції Р. Чубаров та М. Джемілєв є представниками кримськотатарського етносу та перш за все декларують та піклуються про права та можливості свого етносу, коли такий документ має в однаковій мірі ілюструвати права та обов’язки всіх без винятку етносів, а не акцентувати увагу на окремих групах, не говорячи про нотки дискримінації. Проблеми окреслені безсистемно та хаотично. Вирішення одних етнонаціональних проблем провокують, або значно ускладнюють можливості розв’язання інших. За висновком Головного науково-експертного управління від 2014 р. законопроект потребує суттєвого доопрацювання. Наведені наступні слушні зауваження:

1. У проекті передбачається затвердження Концепції законом, що не узгоджується з природою закону, який як нормативно-правовий акт складається з норм права, а нормативний характер його положень проявляється у багаторазовості їх дії. Основний зміст будь-якого закону мають складати правові норми, що визначають правила поведінки (права та обов’язки) учасників суспільних відносин. Конституційний Суд України термін «закон» визначив як «юридично цілісний і структурно завершений

нормативно-правовий акт, який приймається Верховною Радою України відповідно до її конституційних повноважень» (Рішення Конституційного Суду України від 7 липня 1998 р.).

2. Суттєвим недоліком законопроекту є відсутність у ньому належної термінологічної чіткості. Хоча у Концепції стверджується, що основним її завданням є «визначення основних принципів і завдань, правових, організаційних, фінансових та інших засад розв'язання актуальних проблем, що виникають в етнополітичній сфері, на основі положень Конституції України» (абзац третій Преамбули), деякі її положення і терміни не повною мірою відповідають Основному Закону. Наприклад, положення Концепції про «всебічний розвиток і впровадження української мови в усі сфери суспільного життя на всій території України» (Розділ 5) неадекватно відтворює положення частини першої статті 10 Конституції України.

У Конституції України вживаються терміни «Український народ» (преамбула), «українська нація», «корінні народи», «національні меншини України» (стаття 11), «українці, які проживають за межами держави» (стаття 12), тоді як у Концепції – «національна більшість», «недомінуюча національна більшість», «корінні народи», «національні меншини», «меншина в меншині», «етнічні групи», «етнічна меншість», «етнічні неукраїнці», «репатрійовані етнічні спільноти (репатріанти)», «українська діаспора», «титульна українська етнічна нація», «титульний етнос», «автохтонні етнічні спільноти», «український етнос», «український етнос (титульна українська етнонація)», «етнічний масив українців» та ін. При цьому слід також зазначити, що Концепція містить у собі визначення далеко не всіх спеціальних понять, які вживаються в сучасній етнополітичній науці.

Крім того, в проекті Концепції недостатньо визначається та розмежовуються зміст таких ключових понять як «національності», «етнічні спільноти», «національна меншина», «етнічна група», «репатріанти», «реемігранти», «народ», «населення» тощо.

3. Викликає зауваження й зміст окремих положень Концепції. Зокрема, деякі положення законопроекту не повною мірою узгоджуються з іншими чинними законами України. Так, сумнівним вбачається положення, (пункт 2 підрозділу «Організаційні заходи» розділу 7 проекту), яким передбачається створення та збереження самостійного статусу центральних органів виконавчої влади, в тому числі й у сфері етнонаціональної політики, оскільки Законом України «Про центральні органи виконавчої влади» існування центральних органів виконавчої влади із самостійним статусом не передбачено.

5. Концепції властиві недоліки редакційного характеру. Так, невдало з редакційного погляду виглядають такі словосполучення: «особи, що беруть участь в нелегальній українській трудовій міграції» (п. 14 Розділу 5); «здійснення функцій зв'язуючої ланки» (Розділ 6); «спільна загальнонаціональна свідомість» (Розділ 3); «вагома умова» (абз. перший Розділу 1); «наводяться поняття» (абз. перший Розділу 2); «найгірше соціальне, правове або культурне становище» тощо.

4. Законопроект потребує належного техніко-юридичного коригування. Так, некоректним є посилання у Концепції на Закон Української РСР «Про мови в Українській РСР» (розділ 3), оскільки нині чинним законом у цій сфері є Закон України «Про засади державної мовної політики». Такими ж некоректними з юридичного погляду є вирази «сповідувати… переконання», «спільна загальнонаціональна свідомість», «висока присутність еміграційних настроїв», «народне господарство» (замість «економіка України») тощо.

Таким чином проект Концепції державної етнонаціональної політики було відхилено та відправлено на доопрацювання.

В свою чергу, вітчизняне законодавство, зокрема ст. 132 Основного закону держави дозволяє утворити асиметричну модель місцевого самоврядування, адже територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і

децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості і соціально-економічному розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій [107]. Тому правове регулювання місцевого самоврядування має зосереджуватися у спільному віданні держави та її регіонів: вищі органи державної влади встановлюють загальні засади організації самоврядування, а територіальні громади усіх рівнів на цих підставах розробляють конкретну модель самоврядування у своїх межах.

Подібні моделі не є новими і були успішно реалізовані у місцевому самоврядуванні Російської Федерації та Німеччини, де влада звертає увагу на територіальну специфіку та управлінські особливості кожного муніципального утворення та надає право та можливість громадам самостійно вирішувати питання власного життєзабезпечення.

Для повноцінного втілення таких моделей в життя відповідних змін має зазнати законодавство. Перш за все Конституція України та інші нормативно-правові акти, що стосуються місцевого самоврядування, мають надати законне право територіальним громадам усіх рівнів через місцевий референдум або рішення відповідної ради утворювати власну модель органів місцевого самоврядування, враховуючи при цьому ресурсний, економічний і демографічний потенціал, регіональні особливості та традиції врядування.

Розглядаючи такий варіант реалізації політики органів місцевого самоврядування на переший план постає діяльність виконавчих комітетів територіальних громад міст обласного значення. Відповідно до Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, розвиток місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, розвиток місцевого самоврядування фактично здійснюється лише на рівні територіальних громад міст обласного значення.

Станом на 1 жовтня 2015 року у Миколаївській. Одеській та Херсонській областях центри надання адміністративних послуг відкрито

виконавчими комітетами всіх міських рад міст обласного значення (16 центрів), та всіма райдержадміністраціями (59 центрів).

Відкриття таких центрів відбувалося не завжди своєчасно. Із затримкою від одного до восьми місяців було відкрито 13 (або 62 %) центрів у Херсонській області та 9 (або 30 %) – в Одеській області [153, с. 621–622]. Відкриття центрів ускладнювалося певними чинниками: відсутність належного приміщення, коштів на їх ремонт та створення належних умов для якісного обслуговування громадян, нестача підготовлених для цієї роботи кадрів, застаріла оргтехніка та програмне забезпечення тощо.

Для того, щоб громадськість отримала більше інформації про перебіг адміністративних реформ та їх алгоритм впровадження, влітку 2016 р. було об’явлено своєрідний децентралізаційний марафон в Одеській області за ініціативою Офісу реформ. Однак, після його проведення на території Буджаку так і не було створено жодної нової територіальної громади, а гострі питання так і залишилися відкритими.

Регіональні консультанти інформують про переваги децентралізації, роз’яснюють процеси і етапи об’єднання громад, консультують і допомагають підготувати необхідні документи і проекти рішень. Акція проводиться в рамках проекту «Розробка курсу на зміцнення місцевого самоврядування в Україні» (ПУЛЬС), яку реалізує Асоціація міст України за підтримки USAID [38]. До цієї акції підключилися Одеський регіональний інститут державного управління, Асоціація сприяння самоорганізації населення, Центр досліджень місцевого самоврядування та розвитку громад.

У серпні 2016 року в Одеській обласній раді відбулося обговорення перспективного плану формування територіальних громад Одеської області.

Під час засідання латвійські гості поділилися досвідом впровадження адміністративно-територіальної реформи та відповіли на питання, які турбують місцеву та районну владу. Зокрема, пан Айварс Драудиниш наголосив на тому, що дуже важливо відвідувати кожне місто, село та

селище, розмовляти з мешканцями, організовувати семінари та наради [113]. У майбутньому латвійськими колегами заплановано провести ознайомчий семінар, на який будуть запрошені представники з трьох областей України: Чернігівської, Одеської та Львівської.

Цікавою інформацією є оприлюднення підсумків виконання бюджетів територіальних громад за перше півріччя 2016 р. За цими даними найгірше виконання фінансування громади з 8-ми зазначених раніше, саме в Маразліївській, куди надійшло 34,7 %. Найкращий результат в Красносільській – 86,6 %, на шостому місці Тузлівська громада – 49,8 % [165]. Такі цифри, звичайно, не можуть сприяти прискоренню об'єднання інших громад регіону, який є об'єктом нашого дослідження.

Розглядаючи процес децентралізації, важливо зазначити, що по закінченні реформи планується зменшення кількості районів. Відтак на сучасному етапі на теренах України – 488 районів, серед яких Одеській області – 26. Після проведення реформи планується залишити не більше 105-ти, а в Одеській області – 4-5 районів [274]. Розглядається варіант, коли до Ізмаїльського району долучаться Болградський, Ренійський, Кілійський та Татарбунарський.

Відтепер стає зрозумілою ситуація та позиція депутатів Болградської районної адміністрації, які запропонували вже згаданий проект «Про створення робочої групи з розгляду питань про збільшення Болградського району Одеської області шляхом добровільного приєднання сіл з болгарським, гагаузька, албанським і іншим складом населення з метою збереження ідентичності, життєвого середовища в місцях історичного і сучасного розселення». Адже стає зрозумілим, що при таких обставинах Ізмаїльський район може поглинути в територіально-адміністративному сенсі – Болградський. Хоча у самому проекті не окреслені, які саме населені пункти та яких районів мають змогу приєднання [239]. У відповідності до закону будь який населений пункт має змогу об'єднатися в територіальну

громаду з центром на сучасному етапі в іншому районі. Виходячи з букви закону перепон для цього немає. І автор дослідження вже згадував подібний сценарій формування територіальної громади на прикладі Арцизького району.

Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України підготувало проект закону «Про засади адміністративно-територіального устрою України» [199]. Першу версію проекту цього документу в січні 2016 р. було направлено центральним органам виконавчої влади, державним адміністраціям, обласним радам, асоціаціям органів місцевого самоврядування, експертам та членам Цільової команди реформ Мінрегіону з питань децентралізації, місцевого самоврядування та регіональної політики для висловлення зауважень і пропозицій. Актуальною на даний час є версія документу 2017 року. Законопроектом вводяться поняття: адміністративно-територіального устрою України, системи та рівнів адміністративно-територіального устрою, адміністративно-територіальної одиниці, населеного пункту (село, селище, місто); встановлюються: засади на яких будується адміністративно-територіальний устрій, органи, до повноважень яких належить розгляд і вирішення питань адміністративно-територіального устрою, порядок утворення та ліквідації адміністративно-територіальних одиниць, встановлення і зміна їх меж, віднесення населених пунктів до категорії сіл, селищ, міст, найменування і перейменування населених пунктів, адміністративно-територіальних одиниць; врегульовуються питання щодо Державного реєстру адміністративно-територіальних одиниць, сіл, селищ, міст, що входять до складу цих одиниць.

В Україні відсутнє законодавство, яке унормовує порядок утворення, реєстрації, перетворення адміністративно-територіальних одиниць, а також населених пунктів. Поки залишається чинним у частині, що не суперечить Конституції, Указ Президії Верховної Ради Української РСР «Про порядок

вирішення питань адміністративно-територіального устрою Української РСР» від 12 березня 1981 року [150].

Важливо, щоб з моменту освоєння жоден з народів не опинився в положенні групи, яка б асимілювалася більшістю. Національні програми, які були реалізовані в різний час, різними державами, рівною мірою стосувалися всіх народів, які заселяють південно-західні райони Одеської області.

На думку С.В. Коч, вивчаючи етнічну ситуацію регіону, необхідно сформувати «інтуїтивний комунікативний код», який зберігся та транслювався всією групою незалежно від соціальних і політичних перешкод. Наявність такого коду обумовлює здатність будь-якої діаспори встановлювати елементи етнічності і етнічні риси, в умовах невеликої чисельності, іноетнічного оточення, відсутність історичної території та навіть іноді визнання права на ідентичність з боку історичної батьківщини [28, с. 652].

Таким чином, державна етнонаціональна політика передбачає здійснення широкого комплексу завдань у різних сферах життя громад. Головні засади такої політики можна охарактеризувати в трьох розрізах:

– у політико-правовій сфері: згідно з Конституцією гарантувати рівноправну участь громадян незалежно від їх національності, расової приналежності та віросповідання, у всіх сферах життя суспільства; прийняття достатньої нормативно-правової бази для регулювання етнонаціональних процесів; створення атмосфери взаєморозуміння та толерантності, досягнення загальнонаціональної злагоди і миру шляхом об’єднання зусиль ланок політичної системи та громадських структур; сприйняття національним меншинам в автохтонному розташуванні на території України в максимальній адекватності до їх етноплацент та ін.;

– у соціально-економічній сфері: зміцнення господарської основи життєдіяльності етнічних спільнот та розвиток їх соціально-економічної інфраструктури; подолання розриву у економічному, соціальному та

культурному розвитку різних етнічних спільнот; проведення економічних реформ з максимальним урахуванням традицій та менталітету етнічних спільнот; забезпечення паритетних можливостей для громадян України різної національності і етнічних колективів у процесі реформування відносин власності та ін.;

– у духовній сфері: державна підтримка національних культур, забезпечення реального мовного рівноправ'я мов національних меншин; стимулювання поваги всіх членів суспільства до етнічних спільнот їх традицій, релігій, звичаїв, культури; розвиток та зміцнення національної освіти автохтонних народів і етнічних, національних груп; виховання у нового покоління національної свідомості, відкритої для сприйняття цінностей інших народів [183, с. 267].

Реалізація державної етнонаціональної політики – це сприяння природному перебігові процесів етно- і націогенезу етнічних компонентів суспільства, узгодження етнонаціональних інтересів, регулювання етнічного життя у найрізноманітніших його виявах, урахування етнонаціонального фактора в усіх сферах соціального буття.

Етнонаціональна політика включає в себе відповідно до Конституції України політику держави щодо: 1) української етнічної спільноти, яка складає основу державного етнополітичного організму; 2) інших національних меншин та корінних народів; 3) представників українського етносу, які проживають за межами України [107].

Процеси модернізації, які все більше розгортаються на теренах України, відкривають з одного боку певні можливості для етнічного та культурного відродження меншин, які опинилися перед ситуацією, коли відбувається руйнування старих мезоструктур і формування нових. На певний час мезоструктура спільноти виявляється ослабленою, в ній порушується процеси накопичення інформації і її трансмісії. Завдання етнополітики забезпечити, аби цей стан етнічних спільнот не був надто

тривалим, а розпад його мезоструктур – надто глибоким, аби модернізація відбувалася достатньо динамічно та в оптимальному режимі [28, с. 652].

Безумовно, в етнонаціональній політиці будь-якої держави не слід заперечувати інтегруючу роль етнічної більшості. Проте етнонаціональна політика повинна являти собою синтез зусиль різних державних відомств для вирішення загальної мети – оптимізації положення етнічних спільнот і збалансованого врахування їх інтересів у регіональній політиці [123, с. 23].

Розкриваючи суть етнонаціональної політики в регіоні слід розкрити можливість і наявність конфліктів в регіоні. У цілому етнічні конфлікти розділяють на: внутрішньоетнічні (всередині одного етносу), міжетнічні та у відносинах з державою. Вони можуть протікати активно та гостро або переходити в латентну форму та проявлятися тільки на побутовому рівні та мати різну природу появи. Ціннісні суперечності і конфлікти стереотипів можуть стати основою для виникнення соціальних конфліктів, які залучають до своєї орбіти значні маси населення або проявлятися на побутовому ґрунті в процесі комунікації. Деякі з них можуть прийняти національну форму, виступити як конфлікти міжнаціональні.

Проблему конфліктів в регіоні можливо проілюструвати подією, яка сталася влітку 2016 року в селі Лощинівка Ізмаїльського району. Молодому хлопцю, рому за походженням, висунули обвинувачення у жорстокому вбивстві 9-ти-річної дівчинки. Громада села вигнала всіх представників ромської національності з населеного пункту (12 сімей, понад 50 осіб), знищивши їх майно та розтрощивши будинки, які вони заселяли [251]. За результатами зборів сільської громади сільською радою прийнято рішення про виселення усіх ромів з Лощинівки [282].

Однак, таке рішення не має юридичної сили, оскільки є незрозумілою, реакція сільських громад інших населених пунктів в яких проживають роми. Від так, у деяких населених цього району місцева влада не дозволяє купувати будинки та селитися в їх місцевості циганам. Це такі села, у яких основне

населення – болгари: Багате, Каланчак, Камянка. На цьому прикладі можливо прослідкувати всі три види конфліктів: внутрішньоетнічний, коли за злочин одного представника постраждала вся етнічна громада; міжетнічний – конфлікт між двома етнічними групами болгарами та ромами; у відносинах з державою – громада ромів не отримала належного захисту прав від правоохоронних органів та місцевих органів влади.

Розглядаючи проблему ромів в регіоні слід зауважити, що ситуація яка складається для ромського етносу в цілому є гострою та невирішеною для всіх країн Європи. У 2005 р. Румунія (в якій цигани є третьою за численністю групою населення) [175] спільно з іншими європейськими країнами підписала декларацію, у відповідності до якої європейські країни протягом 10 років мають проводити антидискримінаційну політику щодо ромів. Найбільші ромські громади проживають в Угорщині, Словаччині та Чехії. 2015 року за підтримки Європейської Групи з Прав Меншин, Будапешт (Minority Rights Group Europe, Budapest) та Міжнародний фонд «Відродження», представники Коаліції ромських організацій «Стратегія 2020» здійснили візит до м. Брюсель (Бельгія) де провели ряд зустрічей з посадовцями інституцій Європейської Комісії, де головним питанням було залучення й захисту ромської національної меншини.

На вимогу ЄС у 2013 р. Україна взяла на себе зобов’язання щодо здійснення ряду заходів із захисту та інтеграції ромів, прийнявши відповідну Національну Стратегію та План Заходів до неї. На кожній із зустрічей представники групи з України представляли напрацювання та висновки здійсненого моніторингу, висловлювали рекомендації та пропозиції з боку громадськості щодо необхідних кроків, які має здійснити Україна в напрямку залучення ромської національної меншини до соціальних процесів. У ході обговорень піднімались також питання підтримки як громадського сектору, так й інституційної спроможності органів державної влади з боку Європейської комісії.

В ході дискусії навколо проведення реформи децентралізації в Україні окремо постало питання самоорганізації ромських громад в регіонах, де вони проживають компактно, участь ромів у політичних процесах на рівні регіонів. Всі рекомендації, висловлені представниками громадських організацій, були також передані у вигляді аналітичної довідки посадовцям відповідних інституцій Єврокомісії [89]. Однак, ситуація, яка в 2016 р. загострилася в Одеській області показує бюрократичність та нереалізованість заявлених впроваджень та планів.

Таким чином, реалізація етнонаціональної політики у південно-західних регіонах Одеської області має певні відмінності та особливості. Перш за все, на це впливає строката карта етнічних груп, які заселяють край. В умовах системної економічної кризи не завжди виконуються обов'язки держави перед етнічними групами. Виникненню конфліктних ситуацій також сприяє загострення зовнішньополітичних факторів. У таких умовах вкрай необхідно передбачити багатоваріативний шлях розвитку етноспільнот у руслі національних інтересів та національної ідеї.

Сприяти гармонічному розвитку етнонаціональної політики в регіоні можуть наступні кроки: успішні економічні реформи, укріплення національної державності, формування дійової системи толерантних стосунків у міжетнічній взаємодії, запобігання політизації етноспільнот, формування політико-правового поля, адаптованого до європейського законодавства про національні меншини, тощо.

3.2. Діяльність органів місцевого самоврядування у забезпеченні етнокультурного розвитку регіону.

Культура є одним з найбільших досягнень будь-якої нації, оскільки демонструє рівень етнічної індивідуальності та самобутності. Сталий

розвиток держави у значній мірі залежить від етнокультурних процесів, що відбуваються у регіонах.

За визначенням дослідника В. Р.Торушанка «…цілісність соціокультурного простору регіону є однією з найважливіших характеристик функціонування етнічної культури. Саме в ньому проявляються і закріплюються результати культурної життєдіяльності етносу, здійснюється накопичення, зберігання і систематизація соціокультурного досвіду народу» [278].

В умовах децентралізації саме на органи місцевої влади покладається відповідальність щодо забезпечення етнокультурних потреб усіх етнічних груп з метою гармонійного культурного розвитку південно-західних районів Одеської області.

Враховуючи напрямок проведення реформи з децентралізації влади, реалізація етнокультурної політики в регіоні значною мірою залежить від фінансових надходжень та активності громадян.

Відповідно до затвердженої Кабінетом Міністрів Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, Верховна Рада наприкінці 2014 р. внесла зміни до Бюджетного кодексу – зокрема до ст. 241 – про Державний фонд регіонального розвитку. А також ухвалила на початку 2015 р. Закон України «Про засади державної регіональної політики» [200], яким визначено мету, основні принципи та пріоритети державної регіональної політики; засади координації діяльності органів влади щодо розвитку регіональної політики тощо. На виконання Закону Кабінет Міністрів затвердив Постанови №195 [177] та №196 [72], якими визначив порядок підготовки, оцінки та відбору проектів регіонального розвитку у 2015 р. та в подальшому. 7 жовтня 2015 р. Кабінет Міністрів України затвердив план заходів на 2015 – 2017 рр. з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку [74].

Важливим є положення Закону, що визначають повноваження органів публічної влади щодо формування та реалізації стратегії регіонального розвитку. До позитивних досягнень цього акту слід віднести чітке розмежування повноважень органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій. Так, ст. 14 закріплює повноваження Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських рад у сфері державної регіональної політики, а саме:

– ініціювання розроблення та затвердження регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації;

– забезпечення врахування інтересів територіальних громад у регіональних стратегіях розвитку та планах заходів з їх реалізації;

– затвердження звітів про результати моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації;

– погодження проекту Державної стратегії регіонального розвитку України;

– здійснення інших повноважень, визначених законом [200].

В той же час на Раду міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київську та Севастопольську міські державні адміністрації закон покладає такі повноваження:

– забезпечення у відповідному регіоні реалізації державної регіональної політики;

– погодження проекту Державної стратегії регіонального розвитку України;

– забезпечення розроблення проектів регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації;

– підготовка і подання відповідно до законодавства до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну регіональну політику, пропозицій щодо програм і проектів регіонального розвитку, що можуть

реалізовуватися за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку;

– проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, підготовка та подання звітів про це на затвердження відповідно Верховній Раді Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським радам;

– подання затверджених звітів про результати моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики;

– внесення за рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських рад змін до регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, за умови, що такі зміни не суперечать положенням Державної стратегії регіонального розвитку України;

– розроблення програм і проектів регіонального розвитку;

– здійснення інших повноважень, визначених законом [200].

Таким чином, органи місцевого самоврядування наділені правом формування стратегії розвитку регіону, а на державні адміністрації покладена функція їх виконання. На думку автора дослідження, такий розподіл є оптимальним, оскільки дозволяє максимально широко враховувати інтереси територіальної громади.

В результаті внесених до законодавства змін було проведено реформу регіональної політики в Україні, зокрема передбачено кошти у Державному бюджеті на регіональну політику, визначено прозорий механізм фінансування проектів регіонального розвитку. Органи місцевого самоврядування отримали можливість готувати та подавати проекти на фінансування з Державного фонду, зокрема фінансування інвестиційних проектів та програм. Відповідно до ст. 241 Бюджетного кодексу України, при складанні Державного бюджету України сума коштів у фонд регіонального

розвитку передбачається у сумі не менше 1% від доходу загального фонду державного бюджету [31]. У 2015 р. з Державного бюджету до фонду регіонального розвитку виділили 2,9 млрд. грн.

Було також реформовано механізм фінансування проектів регіонального розвитку [234]. Зокрема, передбачено автоматичний розподіл коштів фонду регіонального розвитку між областями за таким механізмом:

- двоетапний відбір проектів регіонального розвитку (попередній відбір здійснюють обласні державні адміністрації, фінальну оцінку та відбір здійснює Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України);

- фінансування проектів з фонду регіонального розвитку здійснюється між областями відповідно до формули: 80% коштів – відповідно до чисельності населення, яке проживає у відповідному регіоні; 20% коштів – відповідно до показника ВВП на душу населення (для регіонів, у яких показник ВВП менше 75% середнього показника по Україні, що станом на 2015 р. складає 16 областей України).

У результаті проведення реформи, з Державного фонду регіонального розвитку у 2015 р. було профінансовано 728 проектів на суму 2,542 млрд. грн. Всього було подано на фінансування з фонду 1267 проектів, з яких 53 проекти щодо підтримки добровільного об’єднання територіальних громад, 39 проектів співробітництва територіальних громад, 1082 проекти, які передбачені планом заходів з реалізації стратегії регіонального розвитку [234].

Згідно діючого законодавства, громадські об’єднання у співпраці з місцевими органами виконавчої влади приймають активну участь у формуванні і здійсненні державної політики у тому числі етнокультурної. Слід зазначити, що співпраця для спільного вирішення завдань державної та регіональної політики, забезпечення фінансової підтримки програм

(проектів, заходів) у повній мірі залежить від рівня їх конструктивної взаємодії.

В питаннях регіональної політики та регіонального розвитку вагоме місце займають інститути реалізації регіональної політики для поліпшення регіонального розвитку (місцеві органи державної виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; окремі суб'єкти підприємництва чи їх структурні підрозділи; об'єднання громадян та їх структурні підрозділи, інші) [19].

Механізми участі громадськості у виробленні державної політики, ухваленні управлінських рішень виписано у постанові Кабінету Міністрів України «Деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 15 жовтня 2004 р. [73], Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 травня 2008 р. [204], розпорядженні Кабінету Міністрів України від 17 липня 2009 р. «Про внесення змін до Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства» [189], постановах Кабінету Міністрів України «Про додаткові заходи щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 26 листопада 2009 р. [194], «Про затвердження порядку залучення громадян до формування та реалізації державної політики» [206] від 06 січня 2010 р. замість постанов, що втратили чинність, була прийнята постанова Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [197] від 03 листопада 2010 р.

Громадські об'єднання у співпраці з місцевими органами виконавчої влади в умовах децентралізації працюють над різноманітними питаннями вироблення та здійснення державної політики, важливою складовою якої є етнокультурна політика.

В контексті етнокультурного розвитку до основних векторів стратегії розвитку регіону слід віднести такі: розвиток та децентралізація системи

освіти, підтримка етнокультурних центрів та заходів національно-культурного спрямування, продумана кадрова політика, формування ефективної моделі ресурсного забезпечення сфери культури

У загальному контексті реалізації етнокультурної політики однією з важливих проблем, яка потребує вирішення – децентралізація освітньої сфери. Децентралізація освіти передбачає передачу повноважень, відповідальності за управління освітою та її фінансування демократично обраним органам місцевого самоврядування і школам, при цьому важливі повноваження щодо визначення освітньої стратегії країни та загального напряму освітньої реформи залишається на рівні національного уряду, зокрема Міністерства освіти і науки.

В умовах децентралізації місцевої влади саме об’єднані територіальні громади мають взяти на себе відповідальність за налагодження якісної середньої освіти. З цією метою одним з важливих завдань для громад є створення функції управління освітою. До об’єднання громад управлінням освітою в селах і селищах займались відділи освіти районних державних адміністрацій, які є елементами вертикалі державної виконавчої влади у сфері освіти. Функції виконавчих органів сільських та селищних рад у сфері освіти були мінімальними та полягали в реалізації другорядних завдань для забезпечення шкіл (як наприклад організація підвозу учнів).

Мета реформи – забезпечення європейських стандартів середньої освіти, які є вищими ніж в Україні. Особливістю європейського підходу до середньої освіти, є той факт, що акцент ставиться не лише на здобуття базових знань з основних предметів, але і здійснюється спроба передбачити ті вміння і професійні навики, яке будуть актуальними для європейського суспільства у майбутньому. Тому саме шкільній освіті необхідно приділити значну увагу.

Умовою входження України в європейський простір є виконання вимог європейських освітніх стандартів в галузі середньої освіти. Серед них

наступні: загальна тривалість навчання не менше 12 років з 10-місячним навчальним роком; не менше 3-х років повинна тривати заключна стадія профільного навчання, під час якої учні старшої школи глибоко вивчають невелику групу тих предметів, що відповідають профілю школи; для випускників обов'язковими є державні іспити [18]. Як відомо, українська система освіти не відповідає вищеназваним вимогам. Неефективною є і система управління, що проявляється через відсутність чіткого розподілу повноважень і відповідальності між органами управління різних рівнів, дублювання повноважень, надміру централізацію. Незадовільне фінансування освіти проявляється в неефективному використанні бюджетних коштів, фінансуванні не самої освіти, а закладів освіти. Проблеми низької якості освітніх послуг – це бюрократичне втручання у зміст освіти, обмеження педагогів у праві вибору методичного забезпечення тощо [18].

В Україні реформування освітньої галузі відбуватиметься в рамках законопроекту «Про освіту» [238]. Основні завдання реформи включають:

1) оновлення змісту та методики, включаючи відповідність потребам ринку та науковим досягненням, а також забезпечення академічної автономії навчальних закладів,

2) рівний доступ до освіти, включаючи оптимізацію мережі, зміцнення інфраструктури, фізичну доступність закладів освіти та адаптацію змісту при необхідності,

3) ефективність управління та використання коштів, включаючи фінансову та організаційну автономію навчальних закладів, розмежування повноважень та громадський контроль, прозору та раціональну систему фінансування,

4) підвищення кваліфікації та мотивації викладачів, включаючи зміни у педагогічній освіті, демонополізацію системи підвищення кваліфікації, формування нової генерації дослідників [172].

Відокремлення старшої школи від початкової і основної – одна з важливих змін, що пропонується сьогодні проектом закону «Про освіту», підготовка якого здійснюється з урахуванням децентралізації влади, яка проводиться в країні. Отже, в основі реформи – заснування початкових і базових шкіл, шляхом скорочення загальної кількості шкільної мережі. В Україні в сільській місцевості розташовано 68% шкіл, а навчається там 33% дітей. 37% шкіл (6,5 тисяч) є малокомплектними, тобто менше 5 учнів у класі [172]. На кожного вчителя на селі припадає 6 учнів (європейський середній показник – 13). Така система була створена тоді, коли показник сільського населення був значно більшим, а державні кошти ніхто не рахував – але ж нині ситуація змінилася. В результаті сільські педагоги менш професійні, часто одна й та ж людина викладає дуже різні предмети з низькою якістю, а кошти платників податків витрачаються неефективно: у місті витрачається 8 тис. гривень на одного учня на рік, на селі – 50 тис. гривень [157] при середній розрахунковій вартості навчання одного учня по країні у 9 тис. 100 грн. [156]

Фінансування такої програми в умовах децентралізації має відбуватися за кошти обласних бюджетів, але центральний бюджет бере участь за принципом «даємо стільки ж, скільки ви вкладаєте самі». Водночас, якщо місцева громада заперечує закриття неефективної школи, вона може взяти її на утримання (польський досвід “szkoła społeczna”), у такому випадку певні нормативи послаблюються (наприклад, не треба наймати прибиральниць, це можуть робити батьки самі).

Оптимальну мережу навчальних закладів початкового і базового рівня мають запропонувати самі об’єднані громади. Так, за урядовою концепцією, діти початкової школи (1-4 клас) мають навчатись якнайближче додому: має з’явитися можливість створення сімейних шкіл та шкіл одного вчителя тощо. Діти з п’ятого класу (це вже початок базової школи) мають продовжити навчання в своїй опорній школі, яка може бути територіально більш

віддалена від дому (але не більше ніж 45 хвилин транспортом). Після закінчення опорної (базової) школи діти йдуть у профільну школу (ліцей). Об'єднана територіальна громада має самостійно вирішити, як правильно збудувати освітню мережу на своїй території: вибрати опорну школу, доєднати довкола неї менші школи, продумати маршрути з врахуванням доріг. Конкурс серед шкіл на обрання статусу опорної проводять обласні адміністрації, а не МОН. Для проведення конкурсу на найкращий проект опорної школи Уряд в виділив місцевим органам влади у вигляді субвенції 200 млн. грн. [156].

Для участі у конкурсі місцеві органи самоврядування, місцеві громади мають надати план розвитку навчального закладу на наступні 3 роки з оцінкою можливих ризиків, кількість ставок педагогічних та непедагогічних працівників, що будуть скорочені в процесі створення опорного закладу (з філіями), план організації підвезення учнів і вчителів до опорної школи, організації інклюзивного навчання у закладі при наявності дітей з особливими потребами. Обов'язковою вимогою є чіткий опис інвестиційних потреб опорної школи [156].

Обласні управління освіти і науки мають обрати кращі проекти опорних шкіл, які надали місцеві громади. До складу конкурсної комісії на кращий проект опорної школи увійдуть два представники обласного департаменту освіти, по одному представнику Міністерства освіти і науки України, постійної комісії з питань освіти обласної ради, офісу реформ, громадськості.

Для прийняття рішення місцевими органами самоврядування щодо консолідації мережі шкіл та створення опорної школи має бути створена відповідна інфраструктура, а також можливості підвезення учнів і вчителів з базової школи до опорної. На закупівлю шкільних автобусів Урядом виділено 600 млн. гривень, а частину коштів нададуть з місцевих бюджетів. Основна мета створення опорних шкіл – забезпечення якості освіти, рівного

доступу до якісної освіти, а також питання ефективності використання ресурсів.

Опорна школа має статус юридичної особи; може мати рахунки в органах Казначейства, самостійний баланс, штамп та печатку; не менше ніж 360 учнів, без урахування шкіл-філій; не менше 3 школи-філії; наявність матеріально-технічної бази (спортивні об'єкти, кабінети фізики, хімії, біології, лабораторії); забезпеченість кваліфікованими педагогічними кадрами; досвідчений директор. В свою чергу, школа-філія не є юридичною особою, це – початкова школа (I, або I-II ступенів), очолює її завідувач філії [168].

Децентралізація освіти потребує нової генерації вчителів і директорів шкіл які в нових умовах будуть розвивати свій власний потенціал. Важливим моментом тут є сертифікація вчителів. Нині просування по тарифній сітці дає мізерні надбавки. Підвищити кваліфікацію можна лише у монопольній системі «інститутів післядипломної освіти». Сам процес обов'язкової атестації, при якому головою комісії є директор школи, містить у собі конфлікт. Рішення наступне: вчитель сам обирає місце та спосіб підвищення кваліфікації, сертифікація стає добровільною та відбувається у незалежних установах, а результатом є суттєва надбавка. У відповідності до реформи відповідатиме за якість підготовки педагогічних кадрів і якість освіти, яка є в опорній школі та її філіях директор опорної школи.

Досягнуті успіхи 2015 року щодо впровадження реформи включають створення 19,5 тис. нових місць у дитсадках, сприятливі податкові умови для приватних дитсадків, скасування 1600 документів звітності, спрощення процедури атестації шкіл та дитячих садків, зміну шкільних програм, впровадження концепції про національно-патріотичне виховання, збільшення кількості годин для англійської мови. На черзі наступні кроки: завершення переходу до 12-річної системи шкільної освіти, запровадження сертифікації

вчителів та збільшення заробітної платні, оптимізація мережі шкіл, суттєве збільшення кількості приватних дитячих садків.

Враховуючи світовий досвід (країни Центральної та Східної Європи) Україна має розробити власні методи впровадження децентралізації середньої освіти. На думку автора, особливої уваги заслуговує регіональний вимір даної проблеми. Так, як приклад, впровадження реформи у південно-західних районах Одеської області вимагає виважених і компетентних підходів до її реалізації. Це пов'язано, в першу чергу, з тим, що утворення опорних шкіл ускладнюється географічним розміщенням населених пунктів, де проживають різні етнічних групи. Так, в Ізмаїльському, Кілійському та інших районах на сучасному етапі функціонують україномовні, російськомовні, молдавськомовні та інші середні школи. Населені пункти, в яких навчання відбувається різними національними мовами, розташовані поряд. Отже, за яким мовним принципом будуть створюватися опорні школи? Друга проблема – мовна підготовка вчительського контингенту. Вчителі, що працюють у молдавськомовних і російськомовних та ін. школах не зможуть бути конкурентоспроможними під час відбору педагогічних кадрів (якщо критерієм буде виступати державна мова), а значна їх частина взагалі не зможе себе реалізувати на педагогічній роботі. Третє – шляхи сполучення (точніше, їх відсутність) в регіоні в жахливому стані, що ускладнюватиме транспортні перевезення учнів та вчителів.

Отже, якщо мета означеної реформи – надання самостійності громадам, то громади і мають вирішувати на регіональному рівні ефективність впровадження означеної реформи. На думку автора, з цією метою необхідно проводити соціологічні опитування, анкетування та інші види моніторингу для отримання інформації щодо реалізації реформи, оскільки обізнаність населення (особливо сільського) в регіонах залишається низькою.

Метою реформування освітньої сфери шляхом децентралізації має стати не лише економія фінансових ресурсів, а в першу чергу, підвищення

якості освітніх послуг як для платників податків так і для замовників цих послуг. При цьому під час її реалізації з метою ефективного впровадження необхідно враховувати історико-етнографічний вимір сучасної України.

Осередком культурного розвитку населення регіону та організації заходів національно-культурного спрямування на місцевому рівні є будинки культури та інші установи культури. Особливо це характерно для сільської місцевості. Фінансування сфери культури з кожним роком зменшується, тому місцеве населення та сільська рада змушені виживати за рахунок спонсорських внесків або окремих політичних проектів, які направлені на підняття рейтингу політичних партій в часи передвиборчої компанії.

Розглянемо деякі моменти розвитку установ культури в регіоні. Станом на 2001 р., в Тарутинському районі функціонувало 39 будинків культури та клубів, в яких працювало 188 гуртків народної творчості, які в свою чергу виховували 1608 учасників [69]. В Арцизькому районі – 13 клубів та 13 будинків культури. Проекти, які розроблялися та починали вводитися мали довгостроковий вектор розвитку на 10 років [262].

2003 рік указом Президента України був проголошений роком культури. Основні напрямки цієї програми: збереження і розвиток існуючої мережі закладів культури, надання їм сучасної матеріально-технічної бази; відродження української та інших національних культур, збереження культурних традицій району; естетичне виховання дітей та забезпечення установ культури кадрами [179, с. 174].

Як приклад, на той час, у Тарутинському районі функціонувала мережа установ культури: 39 бібліотек, 37 клубів та будинків культури, школа естетичного виховання, національно-просвітницький і фольклорно-етнографічні центри [70]. З районного бюджету на Програму розвитку культури не було виділено коштів, але в 2004 р. ситуація дещо змінилася. На розвиток культури було надано 115,5 тис грн.: на проведення «Бессарабської ярмарки», 190-річчя міста Тарутине і проведення районних заходів. В 2003-

2004 рр. проведено ремонти Центральної районної бібліотеки для дорослих, бібліотеки в с. Лужанка, відремонтовано та газифіковано районний Будинок культури і закуплено музичну апаратуру, відремонтовано Будинок культури с. Лісове та клуб с. Єлизаветівка Перемогівської сільської ради.

Важливу роль в розвитку культури, окрім фінансової підтримки, відіграють кадри. Як приклад, у 2007 р. в Будинку культури в с. Котловина Ренійського району, де після зміни директора на молодого, ініціативного фахівця, розпочався ремонт, який був потрібен будинку після пожежі та активізувалася робота творчих колективів [253].

Якщо проаналізувати регіональні засоби масової інформації в 2013 р. в рамках реалізації проекту «Народний бюджет», було завершено ремонтні роботи в багатьох будинках культури. У селі Рибальське Татарбунарського району, було капітально відремонтовано приміщення бібліотеки, яке знаходиться в будинку культури. На ремонтні роботи витрачено 30 тис. грн. [167]. У цьому ж році відремонтували Будинок культури в с. Розівка Саратського району. Витрати склали 500 тис. грн. Відремонтовано будинки культури в селах Криничне, Дмитрівка, та Виноградівка Болградського району. У селі Васисилівка Болградського району в 2013 р., в рамках співпраці районної та місцевої адміністрації, було вирішено збільшити витрати на утримання Будинку культури (44,6 тис. грн.) [295]. В с. Утканосівка та Муравльовка Ізмаїльського району та с. Делен Арцизького району, було також розпочато капітальний ремонт будинків культури [61].

До стратегічних програм регіонального розвитку можна віднести комплексну програму «Культура Одещини – 2014-2016 рр.» [190], затверджену Одеською обласною радою у 2014 р. та програму «Сім’я і молодь Одещини» на 2014-2015 рр. [163].

Фінансування першої має здійснюватися за рахунок загального і спеціального фондів обласного бюджету. Орієнтовний обсяг коштів становить: на 2014 рік – 20 млн. 566,4 тис. грн., на 2015 рік – 18 млн. 471,4

тис. грн., на 2016 рік – 19 млн. 256,4 тис. грн. Витрати, необхідні для реалізації програми, передбачені в рамках наявних ресурсів обласного бюджету [163].

Мета другої програми – надання всебічної підтримки сім'ям, посилення уваги суспільства до проблем багатодітних та малозабезпечених сімей, створення умов для їх всебічного розвитку, досягнення паритетного становища жінок і чоловіків Одеської області у всіх сферах життєдіяльності суспільства, запобігання асоціальних проявів в сім'ї, створення системи всебічної підтримки громадянської активності молоді, спрямованої на самовизначення і самореалізацію, формування необхідних для цього правових, гуманітарних та економічних передумов.

Передбачуваний обсяг коштів становить 23 млн. 767,8 тис. грн. Серед яких з місцевого бюджету – 14 млн. 273,8 тис. грн., обласного бюджету – 7 млн. 197,6 тис. грн., районні, міські бюджети – 7 млн. 76,2 тис. грн., інші джерела фінансування – 9 млн. 494 тис. грн. [163].

2015 р. в Ізмаїльському районі було проведено ремонт Будинків культури в таких населених пунктах як: Нова Некрасівка, Камишівка, Кислиця [46].

В рамках реалізації культурної політики в регіоні нерідко виникають проблеми між сільською общиною та керівництвом місцевих Будинків культури. Як приклад, можемо привести ситуацію, яка склалася в с. Озерне Ізмаїльського району навесні 2016 р. Директора місцевого будинку культури звинуватили у фіктивній звітності роботи закладу, занепаді культури, некомпетентному виконанні своїх обов'язків. Районною адміністрацією прийнято рішення провести ретельну перевірку діяльності вказаного закладу. За словами громади села більшість святкових заходів, які заплановано на рік не проводилися, але підлягали фінансуванню. Наводяться наступні цифри: в 2015 р. на проведення 8 святкових заходів з фонду оплати та сільського бюджету витрачено близько 500 тис. грн. Це значна сума для населеного

пункту кількість населення за останніми даними перепису якого складає 5370 осіб. У 2013 р. активісти села Озерного спробували вплинути на ситуацію, але місцева влада залишилася бездіяльною [43].

У 2016 р. в рамках обласної комплексної програми «Культура Одеської області на 2014-2016 рр.» з обласного бюджету виділено 50 тис. грн. на капітальний ремонт Будинку культури в с. Петровськ-1 Тарутинського району [255] та заміну вікон в Будинку культури с. Камянка Ізмаїльського району [256].

За останні роки різні етнічні общини ініціюють організацію ярмарок та фестивалів, відкриття центрів культури окремих етнічних груп. У 2014 р. в с. Виноградівка Болградського району було урочисто відкрито центр Гагаузької національної культури [35], а в с. Котловина Ренійського району щорічно вже багато років поспіль проводять Міжнародний фестиваль гагаузької культури «Буджак илдизи» [286; 287].

17 жовтня 2015 р. у м. Рені пройшов XII Міжнародний фестиваль болгарської культури «Българи да си останем!» («Залишимося болгарами»). Фестиваль був присвячений 130-річчю об’єднання Князівства Болгарії та Східної Румелії, а також 165-річчя від дня народження відомого болгарського поета Івана Вазова. На фестиваль приїхала делегація з Болгарії. В рамках фестивалю пройшов святковий концерт народних колективів регіону, були представлені старовинні обряди, виставки народних митців, які ближче познайомили глядача з культурою та звичаями болгарського народу [47].

2016 рік був насиченим на культурно-мистецькі події. Так 4 липня в м. Кілія було відкрито унікальну виставку старовинного одягу різних регіонів України з приватної колекцій. Серед експонатів слід назвати: традиційну вишиванку, старовинний одяг, прикраси ручної роботи та інші оригінальні речі різних епох з усіх куточків України. Зібрали представлену колекцію дослідник Бессарабської народної культури, солістка-вокалістка

Національної філармонії України А. Чумаченко та директор Кілійського міського будинку культури № 2 «Маяк» Л. Квітка [254].

27-28 серпня 2016 р. у смт. Тарутине пройшла XI «Бессарабська ярмарка», на якій були представлені виставки художників-аматорів краю, витвори народних умільців, національна кухня краю. Важливо відмітити, що ярмарку відвідали гості з Білорусії, Німеччини, Молдова та Румунії. У концертних програмах взяли участь представники всіх національностей, які проживають в Бессарабії [44].

4 вересня 2016 р. у стінах Білгород-Дністровської фортеці пройшов VII Всеукраїнський болгарський собор. У якому прийняли участь понад 10 тис. чоловік з усіх регіонів України, Молдови та Болгарії. Організатором заходу виступило Громадське об’єднання Асоціація болгар України. Всеукраїнський болгарський собор – це головна соціально-культурна подія діаспори, метою якої є збереження і розвиток традицій, примноження історичних, культурних і освітніх досягнень болгарського етносу в Україні. Традиція собору зберігається і досі в багатьох селах Буджака (більшою мірою в болгарських).

Собор дає змогу ознайомитись з усім різноманіттям прояву народної болгарської культури: народними піснями, танцями, ярмарками, стравами національної кухні, спортивними змаганнями. Вперше такий собор Всеукраїнська асоціація болгар України провела у 1998 р. в Одесі. В заходах приймали участь болгари Бессарабії, Таврії, Криму, Києва, Кіровограда, Тернополя, Миколаєва, Молдови та Болгарії. Під час Собору 2016 р. виступили понад 50 народних ансамблів з різних куточків України. Святкові заходи відвідали депутати Верховної Ради України та закордонні гості: депутати Європарламенту, Народних Зборів Болгарії, керівники дипломатичних корпусів, глави регіонів України і Молдови, представники національно-культурних об’єднань Одещини, а також зірки української та болгарської естради [45].

Однією з проблем у функціонуванні будинків культури є можливість гастролювати існуючим колективам. За останнє десятиліття суттєво зменшилася можливість проведення та відвідання фестивалів національних культур, що також негативно впливає як на загальний розвиток культури в країні, так і на цілісність та згуртованість громад.

Слід відмітити, що культура є специфічною сферою суспільного життя. Ця специфіка обумовлюється тим, що культура містить значний потенціал самоорганізації та саморозвитку. Відомо, що навіть в умовах адміністративно-командної системи управлінські впливи на неї не могли звести нанівець різноманіття культури ні на організаційному, ні на ідейно-художньому, ні на національно-етнічному рівнях [5]. Дана властивість культури дозволяє констатувати, що культура не може бути введена в жорсткі рамки системою державної влади. Децентралізація в сфері культури сприяє досягненню більшої соціальної злагоди, більш точному обліку витрат і вигод від реалізації рішень. Однією з проблем, пов’язаною з управлінням сферою культури, є ресурсне забезпечення закладів культури.

Вивчення ресурсного забезпечення культури у країнах Західної Європи показує, що економіка культури там носить змішаний характер. Відповідальність за фінансування культури несуть як держава, так і приватний сектор. Причому, державне фінансування відповідними політичними рішеннями направляється на підтримку і розвиток архівів, бібліотек, культурної спадщини, виконавських видів мистецтв (театр, балет, музика). Приватним сектором найчастіше підтримується культурна індустрія (книговидавництво, кінематограф). У ряді країн важливим механізмом підтримки культури є спонсорство [5].

В умовах сучасної України доцільно орієнтуватися і створювати необхідні передумови для змішаної моделі ресурсного забезпечення культури. По-перше, необхідні рішення і конкретні дії, спрямовані, перш за все, на надання державної фінансової підтримки культури. Це диктується

потребами збереження національної культурної спадщини; посилення ролі культури як засобу вирішення таких гострих соціальних проблем як злочинність, наркоманія, пияцтво і т. п .; активізації використання можливостей культури в сфері профілактики конфліктів на міжнаціональному та релігійному ґрунті; підтримки молодих суб'єктів культури в просторі української культури.

Аналізуючи політику децентралізації на Одещині, слід відмітити, що в майбутньому можуть виникнути ризики, пов'язані з необхідністю перегляду меж адміністративно-територіальних одиниць (з метою забезпечення їх фінансової спроможності). Укрупнення, скоріше за все, очікує територіальні громади та, можливо, адміністративні райони. Послаблення державного контролю органів місцевого самоврядування на регіональному та субрегіональному рівнях за реалізацією повноважень, які будуть передані виконавчим органам місцевих рад, в умовах слабкості інститутів громадянського суспільства поза межами великих міст. Негативним наслідком цього може стати зростання порушень українського законодавства (включаючи посягання на права і свободи громадян) у процесі діяльності органів місцевого самоврядування. На даний момент цю тенденцію, зокрема, можна відстежити на прикладі норм статутів окремих територіальних громад, які обмежують право місцевої ініціативи.

Існує ризик зростання партикуляристських тенденцій в областях – тобто, легітимізація у суспільній свідомості претензій регіонів на правосуб'єктність щодо тих політичних інтересів, які суперечать загальнонаціональним. Відповідний ризик може виникнути внаслідок дії таких чинників:

– децентралізація під час процесу формування української політичної нації сприятиме посиленню серед населення регіональних ідентичностей, у тому числі в регіонах із найбільш специфічними соціокультурними рисами;

– можливе поглиблення соціальної дистанції між територіальними спільнотами через: отримання регіональними елітами розширеної ресурсної бази для здійснення цілеспрямованих політичних заходів у бік соціокультурної уніфікації всередині соціумів відповідних областей; поглиблення диспропорції показників економічного і соціального розвитку областей;

– утворення територіальних комплексів із відносно високим потенціалом економічної самодостатності в разі укрупнення областей відповідно до меж соціально-економічних районів;

– активізація боротьби між політичними елітами різних рівнів адміністративно-територіального поділу навколо бажаного обсягу повноважень та матеріальної основи врядування;

– при цьому збереження інерції щодо покладання суспільством відповідальності за негативні явища в економічному та політичному розвиткові країни на головний центр впливу, який вбачається у центральних органах державної влади, при реальному обмеженні впливу останніх на політичний процес. Громадяни втрачатимуть упевненість у необхідності центральних органів державної влади [135].

Таким чином, для сучасної культурної політики принципове значення має тенденція до децентралізації управління сферою культури. На адміністративному рівні це виражається в тому, що відбувається послідовне розмежування повноважень між різними рівнями влади, все більшу роль починає відігравати місцева публічна влада в особі органів місцевого самоврядування. На них покладено відповідальність за підготовку нових моделей культурної політики з урахуванням локальної соціально-економічної та культурної специфіки, культурних уподобань населення і місцевих громад. На прикладі, розвитку культурних традицій Буджака, видно вже давно розпочатий внутрішній процес формування окремої культурної громади.

Важливішим моментом є моніторинг культурних практик і потреб населення територій, які планується розвивати.

Слід відзначити, що розвиток культури в регіоні являє собою динамічний процес, що приймає різноманітні форми прояву, тим самим адаптуючись до реалій та потреб сучасного життя. Приналежність до етнічної групи означає не тільки визнання її цінності, а й сприяння її розвитку.

3.3. Роль місцевих громад у забезпеченні діяльності національно-культурних об'єднань та товариств в умовах децентралізації.

Формування та ефективна реалізація стратегії розвитку полікультурного регіону можливі лише за умови тісної співпраці органів місцевої публічної влади та інститутів громадянського суспільства. Оскільки перші приймають програму дій, а другі (в першу чергу, в особі національно-культурних об'єднань) сприяють втіленню її в життя. В ході діяльності останніх встановлюються основні проблеми та недоліки програм розвитку, що сприяє перегляду та покращенню стратегії розвитку регіону.

Крім того, утворення національно-культурних товариства, відродження яких розпочато майже всіма 139 етнічними спільнотами, які проживають на території країни, сприяє збереженню мирного співіснування громадян та уникненню міжетнічних та міжкультурних конфліктів.

Культура, що передається головним чином через діяльність етнічних організацій (національно-культурні товариства), культурно-мистецьку діяльність, сім'ю, є ядром етносу, згуртовує та розвиває його.

Такі організації, як об'єднання національних меншин, спрямовують свою діяльність на задоволення національних потреб і запитів у сфері культури, освіти, мови, на збереження і розвиток національної

самосвідомості, національної самобутності, звичаїв, традицій, історичної пам'яті свого народу, а також на вирішення колективних соціальних та економічних питань [292].

Головною метою цих об'єднань є розвиток гармонійних міжетнічних відносин, згуртування представників етнічних спільнот навколо етнічних процесів, етнічна та культурна ідентифікації на основі мови, історичної пам'яті та традицій.

Національно-культурні центри базуються на таких принципах: добровільна участь людей, спроможних реально впливати на спільну справу, наявність організації з розробленою концепцією діяльності і наявністю матеріальних коштів, спільне поле діяльності, спільні цінності та інтереси, автономія.

Станом на 1 січня 2010 р. в Україні діють близько 1800 етнічних організацій.

У Одеській області спостерігається найвищій рівень самоорганізації етнічних спільнот. З 1988 по 2003 рр. на її території було створено понад 50 товариств, члени яких, розуміючи свою приналежність до окремого народу, самоорганізувалися та етнічно ідентифікувалися.

На території Одеської області офіційно зареєстровано 88 громадських організацій національних меншин, у тому числі 2 зі статусом всеукраїнських – Асоціація болгарських національно-культурних товариств і організацій України та Всеукраїнська національно-культурна молдавська асоціація, 24 болгарських, по 8 єврейських і ромських, 6 російських, по 5 гагаузьких, грецьких і німецьких, по 3 молдавських і румунських, по 2 азербайджанських, вірменських, корейських, польських, чеських, по 1 албанській, білоруській, грузинській, дагестанській, естонській, караїмській, осетинській, татарській, туркменській, узбецькій, чеченській [267]. Більшість із них об'єднані в Асоціацію національно-культурних і культосвітніх

об’єднань Одеської області та Одеську обласну федерацію національних меншин.

Найширший спектр заходів щодо вирішення соціально-культурних прав етнічних спільнот України передбачено статутами національно-культурних товариств, серед яких у південно-західних районах провідне місце посідають болгарські.

Організаційна структура об’єднань є переважно моноетнічною, що реалізує цілі певної етнічної спільноти. До загальних напрямів діяльності національно-культурних товариств можна віднести:

- виховання у молоді любові до рідної мови, історії краю;
- створення культурних центрів, дитячих садків, шкіл, навчальних закладів;
- організація лекцій, бесід, зустрічей з видатними діячами етнічної культури;
- сприяння відродженню та поширенню етнічної культури (традицій, ремесел, звичаїв та обрядів);
- популяризація історії своєї етнічної спільноти в Україні та її ролі у розвитку країни;
- відтворення матеріальної та духовної культури;
- розвиток духовності та релігії;
- охорона та збереження будівель і споруд, що мають культурну значущість, місць захоронення;
- організація і проведення культурно-масових заходів, концертів, фестивалів, конкурсів, зустрічей, організація та участь у міжнародних (неурядових) конференціях, симпозіумах, семінарах ат інших суспільно-політичних заходах;
- сприяння відродженню релігійних громад;
- розширення та зміцнення зв’язків з громадськими організаціями як в Україні, так і на батьківщині конкретної етнічної спільноти;

- виконання представницьких функцій для захисту інтересів етнічної спільноти в органах влади місцевого рівня;

- створення засобів масової інформації, поширення інформації про свою діяльність, у тому числі шляхом організації та проведення спеціалізованих теле - та радіо програм, створення і поширення кіно, відео, аудіо і поліграфічної продукції [133].

За допомогою національно-культурних товариств представникам етнічних спільнот надається можливість найбільш повно реалізувати право на вивчення своєї етнічної культури, мови, традицій, а також глибше долучитись до процесу культурної самоідентифікації.

Діяльність етнокультурних об’єднань може бути спрямована на участь у розробленні державної політики, розвиток науки, культури, відродження духовних цінностей, розв’язання конкретних соціальних проблем окремих категорій та груп громадян, здійснення благодійної діяльності, охорону навколишнього природного середовища, обумовлюватися спільністю професійних та інших інтересів громадян тощо.

Важливою формою самоорганізації національно-культурних товариств в Україні є утворення і діяльність асоціацій та федерацій в усіх регіонах держави. У відповідності з Конвенцією Міжнародної організації праці № 87 «Про свободу асоціацій і захист права на організацію» [102] та іншими політико-правовими актами, свобода асоціацій включає право громадян створювати їх за своїм вибором без попереднього на те дозволу; право вступати до таких організацій і право організацій самостійно виробляти свої статути; організовувати свій апарат, мати широкі контакти з міжнародними організаціями тощо. Тому найбільш повно інтереси національних меншин представлені через національні об’єднання із республіканським статусом, а саме які мають статус асоціації. Це дає змогу таким формуванням здійснювати культурний обмін, співробітництво за видами основної діяльності, спільні заходи та координацію дій у розв’язанні завдань.

Характерною рисою такого роду товариства витупає фінансування, яке згідно зі статутними документами національно-культурних товариств надходить з членських внесків, благодійних внесків юридичних або фізичних осіб, тобто не за рахунок бюджетних коштів, як це і передбачено чинним законодавством. До того ж більшість великих національно-культурних організацій отримують фінансову допомогу від етнічної батьківщини, міжнародних фондів та меценатської підтримки [101, с. 114].

Слід зазначити, що товариства можуть створюватись не тільки для розвитку культури свого народу, а й для узгодження інтересів представників різних етнонаціональних груп. Так, для забезпечення міжкультурної взаємодії та міжетнічного діалогу й миру у листопаді 1999 р. було створено Асоціацію національно-культурних об’єднань України. Асоціація ставила за мету об’єднати зусилля та координувати дії окремих національно-культурних інтересів, прав і свобод представників різних етнічних спільнот України.

В Одеській області Асоціація національно-культурних і культурно-просвітницьких об’єднань почала діяти ще у 1993 р. В Саратському районі з 1998 р. діє «Саратське районне міжнаціональне культурне товариство ”Злагода”».

З метою розв’язання спільних проблем, утвердження норм і цінностей міжетнічного спілкування у лютому 2000 р. утворено Всеукраїнський союз громадських організацій «Міжнаціональний форум України» [147]. Національно-культурним товариствам за сприяння України та інших держав-батьківщин етнічних спільнот плідно розбудовується культурно-мистецьке життя етнічних спільнот, вирішуються проблеми освіти, дозвілля, відродження етнічних традицій.

Можна виділити певні фактори становлення та функціонування національно-культурних товариств в регіоні.

По-перше, діяльність національно-культурних товариств забезпечує відродження та розвиток мов етнічних спільнот, видання навчальної і

художньої літератури цими мовами, освіти, підготовки кадрів етнічної інтелігенції, розвитку мистецтва, книгодрукування, преси, телерадіомовлення, релігії, повернення і відбудову культових споруд.

По-друге, товариства сприяють вивченню культурно-мистецької спадщини, традицій і звичаїв, пропагують різноманітні досягнення в цій сфері. Вони виступають ініціаторами й організаторами проведення національних фестивалів, конкурсів, оглядів. Національно-культурні товариства досягають врахування своїх етнічних інтересів у державній політиці, одержання державних дотацій на розвиток етнічних культур. Також національно-культурні об’єднання через організацію конкурсів, національних свят, недільних шкіл та інших видів діяльності сприяють гармонізації етнонаціональних процесів, перегляду нормативно-ціннісної системи, трансформації культурних уподобань.

У південно-західних районах Одеської області національні-культурні товариства перейняли на себе не тільки етнокультурні, а й соціально-економічні функції. Яскравим прикладом виступають болгарські об’єднані організації. Так, «Асоціація болгар України» характеризується системністю роботи та надає різного роду економічну підтримку, як самим болгарам, так місцям компактного проживання болгарського населення.

2 жовтня 1993 р. в Одесі було створено Асоціацію болгарських національно-культурних товариств і організацій України, до якої увійшли сім організацій [52, с. 52]. Основною метою діяльності Асоціації є сприяння розвиткові національної культури болгар, які проживають в Україні, сприяння задоволенню їхніх культурних, духовних, етнічних і соціально-економічних інтересів, розвиток дружніх взаємин між Україною та Болгарією.

З 1989 р. в Одесі створюються перші болгарські національно-культурні об’єднання. У 1994 р. Одеське видавництво «Маяк» вперше видало книги болгарською мовою. Починаючи з вересня 1998 р. в Одесі відбуваються

зібрання болгар України, в жовтні місяці того ж року відкрито болгарську бібліотеку «Іван Вазов», 24 травня 1999 р. в Одесі відкрито Всеукраїнський центр болгарської культури.

З 1993 р. Асоціація болгар України є шостою за величиною в країні культурною та освітньою громадою, яку було створено в якості єдиної законної Всеукраїнської болгарської культурно-просвітницької організації, що об'єднує понад 100 компаній та організацій по всій країні.

Емблемою Асоціації стало велике коло, навколо якого зображено людей, що тримаються за руки, як символ єдності між усім світом незалежно від походження та національної приналежності. В центрі кола зображено Україну, а на її фоні червону троянду – неофіційну емблему Болгарії. Сама по собі троянда в геральдиці є символом краси та досконалості, наснаги, а також уособленням жіночності, духовної любові та кохання. Троянда червоного кольору символізує милість та духовне очищення. Вся емблема притримується синьо-жовтого кольору – кольору України.

Асоціація болгар України об'єднує індивідуальних і колективних членів Болгарії в Україні, болгарські національно-культурні об'єднання та інші громадські організації, діяльність яких пов'язана з розвитком культури, мови і традицій болгарської діаспори в Україні.

Головними цілями, які ставить перед собою Асоціація, є: збереження і розвиток історичних цінностей, національної культури, мови та традицій болгар в Україні; сприяння в реалізації прав і свобод болгар в Україні, забезпечених Конституцією та законами України, а також задоволення своїх культурних, релігійних, етнічних, соціально-економічних інтересів; допомога у розвитку культурних, дружніх і ділових відносин між Україною і Болгарією.

До основних завдань Асоціації належить: координація культурних та освітніх заходів болгар в Україні і болгарських культурних і освітніх організацій і компаній, що є членами Асоціації, представлення та захист

своїх інтересів на державному та місцевому рівнях; допомога у функціонуванні болгарських шкіл, гімназій, театрів, музеїв, торгових центрів, радіо і ТВ передач, друкованих засобів масової інформації .

Асоціація приймає активну участь і в економічних процесах, реалізація яких здійснюється безпосередньо через спонсорську допомогу Болгарії. Так, в Одесі в 2002-2003 рр. створена і активно працює українсько-болгарська клініка кардіології та кардіохірургії.

За час свого існування громадські організації етнічних меншин набули різних форм – від переважно етнографічних, культурних товариств на початку свого становлення, до багатофункціональних об’єднань громадсько-політичного спрямування [143].

Етнокультурні об’єднання громадян можна класифікувати за масштабами діяльності на ті, які діють у масштабах всієї держави, в масштабах окремих адміністративно-територіальних одиниць та їх частин. Серед всеукраїнських організацій (юридична адреса – місто Одеса) діяльність яких орієнтована на південно-західні райони Одеської області, необхідно назвати Всеукраїнську національно-культурну молдавську асоціацію (ВНКМА). До її складу входять обласні, міські та районні організації з Одеської, Київської, Запорізької, Вінницької, Дніпропетровської, Донецької та Кіровоградської областей, Києва та Севастополя. Найбільше представників молдовської етнічної спільноти мешкає в Одеській області. Зокрема, в Ізмаїльському (15,083 тис. осіб.), Ренійському (19,938 тис. осіб.) та Саратському (10 тис. осіб) районах.

Головні завдання Асоціації: координація діяльності молдавських національно-культурних товариств-членів Асоціації; сприяння взаємодії молдавських національних об’єднань з органами державної влади та місцевого самоврядування; вирішення актуальних проблем етнонаціонального розвитку молдавської меншини в Україні; співпраця з органами державної влади та місцевого самоврядування з питань соціально-

економічного та культурного розвитку територій компактного проживання молдован.

Аналіз діяльності Асоціації національно-культурних об’єднань Бессарабії дозволяє зробити висновок, що вся її робота спрямована на збереження і зміцнення міжетнічної злагоди, реалізації прав та інтересів представників різних етнічних груп, які живуть на півдні Одеської області.

З 2006 р. і функціонує Союз гагаузів України. Основними завданнями товариства є: поширення застосування гагаузької мови у побутовому спілкуванні в місцях компактного проживання гагаузів; сприяння формуванню гагаузької літературної мови; розвиток національної самосвідомості; збереження матеріального, духовного спадку гагаузького народу; пропаганда народних звичаїв та національних традицій; організація та проведення національних свят, наукових, спортивних, творчих заходів, просвітницька діяльність; встановлення творчих та ділових зв’язків з аналогічними вітчизняними та зарубіжними організаціями.

Інтереси гагаузів представляє гагаузьке національно-культурне товариство «Бірлік». Його осередки функціонують в Болграді, в населених пунктах Олександрівка, Дмитрівка, Виноградівка Болградського р-ну та в селі Котловина Ренійського району.

Статус всеукраїнської організації має «Конгрес болгар України», створений 15 травня 2007 р. у м. Одесі. Емблемою конгресу є болгарський прапор, на якому зображено Кирила та Мефодія.

Одним з головних завдань Конгресу є відстоювання болгарською діаспорою відродження та розвитку рідної мови, залучення молодого покоління до культурних та історичних цінностей болгарського народу, збереження і продовження традицій та звичаїв своїх предків. Тому його діяльність і наміри спрямовані на поліпшення культурного, соціального, економічного рівня конкретно кожної людини, хто має право називати себе «болгарином».

Також слід зазначити, усі вищезазначені болгарські товариства, які функціонують в Буджаку, мають в Одесі головні офіси та центри, які відіграють важливу роль в культурному, політичному та соціальному житті регіону та міста. Однак слід згадати й про наступні, які складають левову частку підтримки та взаємин болгар Бессарабії і діяльність яких у нас більш асоціюється з територіальними громадами, які прописані в законі і повністю відповідають умовам децентралізації.

Отже, до регіональних та місцевих національно-культурних організацій можна віднести:

– Арцизьке болгарське культурно-просвітницьке товариство ім. Христо Ботева, створене у 1996 р. із статусом районного об'єднання громадян [52, с. 109]. Засадничою метою товариства є культурно-просвітницька діяльність, організація вивчення болгарського мови, розвитку національної культури. Також виявляється сприяння підприємцям району. Товариство тісно співпрацює з районною радою, районною держадміністрацією, школами, сільськими радами і господарствами. Тим самим воно переймає на себе ряд функцій територіальних громад;

– болгарське товариство «Чийшия», створене в 2001 р. за ініціативою групи вихідців з с. Городнє (Чийшия) Болградського району. Його цілями є: надання допомоги жителям села в соціальній, духовній, культурній сферах життєдіяльності. Зусиллям товариства, Асоціації болгар село було газифіковане. Завдяки роботі члена дружби І. Гогунського в селі оновлена телефонна станція та встановленні вишки;

– болгарські товариства наразі функціонують в усіх районах Одеської області: Болградське культурно-просвітнє товариство «Хан Аспарух» та Товариство бессарабських болгар імені Кирила і Мефодія, Ізмаїльська болгарська громада імені святої Софії, Ізмаїльське товариство імені Кирила і Мефодія, Ренійське районне товариство «Земляки», Саратське болгарське культурно-просвітницьке товариство «Відродження», Білгород-Дністровське

болгарське культурне товариство, Кілійське районне болгарське культурно-освітнє об'єднання «Късмет», Товариство болгарської культури «Болгар», Товариство болгарської культури «Чорбаджиєн» (функціонують в Тарутинському районі);

– албанське культурно-просвітницьке товариство «Реліндія», яке функціонує в межах села Каракурт, Болградського району, де основу населення складають албанці, у школі обладнали комп'ютерний клас та спортзал;

– гагаузькі товариства підтримають спортивні секції регіону, а саме вільну боротьбу, також спонсують села з переважним гагаузьким населенням літературою на їх рідній мові;

– діяльність ромських асоціацій міст Кілія та Татарбунари переважно направлена на молодь. Одне з їх пріоритетних завдань – закладення до свідомості ромської молоді нових почуттів і знань, залучення до освіти та громадської роботи. Згідно поставленим завданням в цих містах відкриті школи для ромського населення;

– Одеське обласне об'єднання всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т. Г. Шевченка також активно та плідно співпрацює з органами державної влади та місцевого самоврядування, з громадськими організаціями. «Просвіта» систематично проводить спільні заходи з національно-культурними товариствами, що представляють широкий спектр національностей Одещини.

Слід зазначити, що саме діяльність національно-культурних товариств є основною формою участі національних меншин у громадському та культурному житті, оскільки вони виступають соціальними посередниками між громадянським суспільством і державою та сприяють здійсненню етнодержавотворчих процесів в Україні [78].

Відповідно до ст. 16 Закону України «Про національні меншини» у державному бюджеті України передбачаються спеціальні асигнування для

розвитку національних меншин, в першу чергу, для їх культурно-просвітницької діяльності [214]. Територіальні громади залежать від фінансового забезпечення місцевого самоврядування, а бюджет є основним інструментом державного регулювання всіх соціально-економічних процесів у країні [269]. Так, у 2002 р. з Державного бюджету України та місцевих бюджетів було виділено 1,5 млн. грн. Зокрема, в Одеській області на 2003–2004 рр. обласна рада затвердила Програму розвитку культури, у якій були визначені завдання структурним підрозділам облдержадміністрації, райдержадміністрацій і органам місцевого самоврядування по відродженню української й інших національних культур, мов, збереження культурних традицій краю і терміни їхнього виконання. Фінансування цієї програми з обласного і районного бюджетів становило близько 19 815 тис. грн. [267]. Згідно законодавства їхній статус полягає у тому, що вони створюються для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів [151]. Ці об’єднання мають право виступати учасником цивільно-правових відносин, брати участь у політичній діяльності, захищати свої інтереси у державних органах, проводити масові заходи, вносити пропозиції до органів влади й управління.

Через організаційні інститути (школи, храми, культурні центри і т.п.) громадські об’єднання декларують свою національну ідентичність на основі рідної мови, історичної пам’яті, традицій і культури. Через організацію конкурсів, національних свят, недільних шкіл та інших видів діяльності вони сприяють гармонізації етнонаціональних процесів, перегляду нормативно-ціннісної системи, трансформації культурних уподобань.

До основних організаційних механізмів впливу на формування стратегії розвитку регіону, а також її реалізації можна віднести такі напрями діяльності національно-культурних об’єднань: розвиток рідної мови,

культурно-масова діяльність та співпраця з подібними організаціями, створеними іншими етносами.

Розглянемо більш детально заходи, що приймаються національно-культурними товариствами в рамках означених механізмів.

Мова як головна ознака яка розмежовує етнічні відмінності є тим основним інструментом відтворення ідентичності який лежить на поверхні. На підставі рідної мови людина співвідносить себе до тієї чи іншої етнічної групи і відрізняє себе і свою групу від іншомовних або іноетнічних. Мови різних національних меншин, що проживають у південно-західних районах Одеської області, діти засвоюють на факультативах з рідної мови, у недільних школах, які відкриваються при загальноосвітніх школах, установах культури і національно-культурних центрах. Урядом розроблено Програму розвитку освіти в національно-культурних товариствах, яка базується на Концепції освіти національних меншин та Положенні про недільну школу національних меншин України. Правовою основою даної Програми є Конституція України, Закони України «Про освіту», «Про національні меншини в Україні» та інші законодавчі акти [133].

У загальноосвітніх школах України, в поселеннях, де проживають болгари, з 1987 р. викладається болгарська мова та болгарська література, яскравим прикладом слугує Болградська гімназія ім. Г. Раковського [23], де болгарська мова, література та історія вивчались постійно. Спочатку ці предмети вивчалися факультативно, після викладалися по чотири години на тиждень, потім їх скоротили до двох годин на тиждень.

У деяких болгарськомовних населених пунктах вивчення болгарської мови та літератури відбувається на факультативному рівні. Так, у Кам’янському НВК (Ізмаїльський район) і в загальноосвітній школі села Городнє (Болградський район) були початкові класи в яких навчання велося болгарською мовою, але на сьогодні таку практику вичерпано.

У 2008 року Всеукраїнська громадська організація «Конгрес болгар України» за сприяння Одеського обласного та міського управління освіти і науки відкрила Болгарський культурно-просвітницький центр «Аз-Буки-Веди» та організовує кваліфікаційні курси для вчителів та учнів шкіл Одеської області у департаменті інформації та вдосконалення вчителів при Софійському університеті ім. «Св. Климент Охридски».

Значні досягненні болгарських громад зроблено для підготовки фахівців-болгаристів. Так, при ОНУ ім. І.І. Мечникова працює кафедра болгаристики та товариство болгаристів. Випускаються наукові збірки «Одеська болгаристика» та «Болгари Північного Причорномор'я».

В роки незалежності активно включилися у етнокультурні процеси представники молдовських громад. Так, представники молдавської Асоціації беруть активну участь в конференціях, семінарах з етнонаціональних проблем як в Україні, так і за кордоном. Останнім часом ВНКМА провела науково-практичні конференції «Українські молдовани: історична ретроспектива і сучасність», «Молдовській середньовічній державі - 640 років», «Україна-Молдова: історична спадщина та перспективи розвитку співробітництва».

У 2002 р. підписано Договір про співробітництво між Департаментом міжетнічних відносин Республіки Молдова та Управлінням у справах національностей та релігій Одеської облдержадміністрації.

За підтримки молдавської асоціації у південно-західних районах Одеської області функціонують як молдавськомовні школи, так школи в яких відбувається вивчення молдавської мови на факультативному рівні. Починаючи з 2001 р. на батьківщині відомого молдавського поета П. Боцу в с. Приозерному Кілійського району щорічно проводиться фестиваль молдавської мови «Limba nemuritor martor este» («Мова є безсмертним свідком»). Святкування 100-річчя Крутоярівської ЗОШ з молдавською мовою навчання відзначене встановленням за кошт ВНКМА меморіальної дошки

колишньому директорові школи М. Чумакову, ім'ям якого була названа школа. За ініціативи молдавської асоціації діє комісія для прийому вступних іспитів до вузів Одеси молдавською мовою, Міністерство освіти і науки України затвердило укладені членами ВНКМА нові навчальні програми з молдавської мови та літератури.

Албанське культурне товариство «Реліндія» в 2015–2016 навч.р. на базі сільської школи ввело вивчення албанської мови, як факультативного предмету [4].

Помітних результатів досягли і гагаузькі товариства. У Виноградівці, Дмитрівці, Олександровці (Болградського району), Старих Троянах (Кілійського району) викладається гагаузька мова. А з відкриттям у 2014 році в с. Виноградівка (Курчі) Центру гагаузької національної культури [293] у представників даної етнічної групи з'явилась бібліотека гагаузької літератури.

За майже 6 років роми м. Кілії домоглися створення ромської школи «недільного» типу. Фінансову підтримку надають органи державної влади та Міжнародний фонд «Відродження».

Національно-культурні товариства Буджака приймають участь в удосконаленні етнонаціональної політики держави. Задля досягнення цієї мети вони співпрацюють з групою експертів з моніторингу дотримання прав національних меншин в регіоні. А також приймають участь у інтеретнічних форумах Єврорегіону «Нижній Дунай», у численних семінарах, нарадах, конференціях з питань етнополітики.

Громадські організація сьогодні активно співпрацюють з Одеським обласним управлінням освіти і науки, Міністерством освіти і науки України, обласним управлінням у справах національностей та релігій. В Одеській області представники влади не часто виступають у друкованих ЗМІ, крім газети «Роден край», що не рідше одного разу на місяць надає керівникам представницької і виконавчої влади та її структурних підрозділів місце для

виступів з питань етнонаціональної політики. В електронних ЗМІ управління у справах національностей і міграції облдержадміністрації представлено регулярними виступами в міжнаціональних програмах «Суцвіття» (радіо), «Злагода» (телебачення), у програмах болгарського, гагаузького і молдавського радіо- і телемовлення («Роден край», «Ана тарафи», «Актуалитець» і «Плаюл натал»). У м. Білгороді-Дністровському на місцевому радіо виходять програми албанською мовою. Освітлює політичні, економічні, соціальні і культурні аспекти життя півдня Одеської області телеканал «Южная волна», одним з завдань якого є об'єднання національних громад під егідою європейських цінностей. Мовлення здійснюється на шести мовах з обов'язковим текстовим дубльованим перекладом. Також кожен район має свою газету та районне телебачення, де інформація подається на усіх мовах представлених у районі.

Культурно-масова діяльність допомагає вивченню культурно-мистецької спадщини, традицій і звичаїв національних меншин, які виступають ініціаторами й організаторами проведення національних фестивалів, конкурсів, оглядів. До основних таких заходів в південно-західному регіоні Одеської області можна віднести:

– фестиваль національних меншин «Феєрія талантів Бессарабії», в якому приймають участь представники усіх сіл та етносів, які населяють південь Одещини;

– на обласному рівні проводяться дні національних культур, зокрема в Одесі відбулися дні молдавської, російської культури, фольклорні молдавські фестивалі такі як «Мэрцишор», «Флориле далбе».

– з 2013 року традиційно відбуваються Дні гагаузької культури [285];

– у 1996 р. албанське товариство організувало фестиваль албанської культури;

– за підтримкою болгарських національно-культурних товариств в Ренійському районі проводять Дні болгарської культури [77];

– фестиваль гагаузької культури «Зірка Буджака» відбувся в селі Котловина Ренийского району [53] і т.п.

В Бессарабії також існує традиція, згідно якої кожне село святкує фестиваль (день свого села), на якому в першу чергу можна побачити позиціонування села в етнічному плані, а також економічні, господарські досягнення та культурні надбання.

Важливою для посилення міжетнічної взаємодії, є співпраця громадянських об’єднань з іншими національно-культурними товариствами. Цій меті слугують такі заходи в регіоні:

– «Бессрарабський ярмарок», що проводиться щорічно у Тарутіно;

– «Дунайська весна» - в Ізмаїлі;

– спортивний турнірів «Бессарабська ліга з футболу», в якій приймають участь команди з різних населених пунктів регіону;

– щорічно Асоціація болгар України присвоює почесне звання «Людина року» десяти шанованим болгарам в різних номінаціях, а також провидить конкурси «Місс Болгарка» та «Містер Болгар».

Також кожного року Асоціацією болгар України організовуються подорожі для студентів, викладачів та членів болгарських компаній екскурсії і мовні практики в Болгарії. Щорічно проводяться заходи з нагоди державних свят України та Болгарії. Відзначаються народні та релігійні свята двох держав. Всеукраїнський центр болгарської Культури займається науково-освітньою діяльністю, відбуваються творчі вечори поетів, письменників, художників, артистів та інших заслужених діячів. Традиційними стали виставки народної творчості, прикладного мистецтва, художні виставки картин і фотовиставки.

З метою підвищення творчих здібностей учнів і розвитку їх особистості відкриті і функціонують гуртки: вокальний, хореографічний, художньо-естетичний. За період роботи центрів учні разом з викладачами підготували і показали перед болгарською громадськістю свою культурно-освітню

діяльність. Народні фольклорні танцювальні та вокальні молдавські колективи Буджака «Тінереця», «Флуєраш», «Оп-інкуца», «Мерцішор», «Сім'я Лупан», албанські «Колорит» та «Реліндія», руські Сударушка», гагаузькі «Сев гюлю», «Кадинджа» та інші також є дипломантами різноманітних всеукраїнських та міжнародних фестивалів і конкурсів.

Традицією для болгарських товариств стало брати активну участь в організації та проведенні «Собору болгар України», метою якого є збереження і розвиток традицій, примноження історичних, культурних і освітніх досягнень болгарського етносу в Україні. Серед гостей собору - депутати Європарламенту, Верховної Ради України, Народного зібрання Болгарії, керівники дипломатичних представництв, глави регіонів України і Молдови, представники національно-культурних об'єднань Одещини [51]. Болгарська спільнота в Одесі є однією з найактивніших.

Збереження національної мови та культури етнічними меншинами відбувається завдяки широкому залученню до культурно-освітніх заходів молоді. Так, з 2008 року працює Болгарський Молодіжний Клуб «Актив». Ідея його створення належить вихідцю з болгарського села Голиця Болградській район – Максиму Димитрову, який запропонував створити інтернет-сторінку болгар України, на якій була б зібрана інформація починаючи з переселення болгар, створення перших населених пунктів, становлення господарства, відкриттям церков, шкіл. Нині сайт надає інформацію про болгар, культуру, традиції, кухню, про відомих людей болгарського походження тощо. Головним його спонсором є Всеукраїнська громадська організація «Конгрес болгар України». Під час проведення заходів залучаються місцевий бізнес, ЗМІ, партнери з Болгарії. При Клубі працюють хореографічний колектив «Лудо-Младо», та вокальний колектив «Радо-Младо».

Концентрація населення на окремій полікультурній території і труднощі соціального, економічного, екологічного, морально-етичного,

духовного характеру призвели до підвищеного інтересу до простору як особливої категорії, актуалізації проблеми взаємозв'язку культури, суспільства і якості просторового середовища.

В цьому контексті в Одесі сформувався перший дозвільний простір болгар. У 2011 році вперше було проведено улюблену гра КВК болгарською мовою «Бессарабська Ліга». Організаторами цієї події стали Всеукраїнська громадська організація «Конгрес болгар України» та Болгарський молодіжний клуб «Актив». Ще одним проектом Конгресу болгар України було створення Одеського болгарського драматичного театру. Відродження цього театру відбулося 7 червня 2013 року, у приміщенні Одеського Українського театру.

Для поліетнічного соціуму, яким є населення Бессарабії, дуже важливим і по суті головним завданням є збереження миру, взаєморозуміння, високий рівень толерантності, поваги до інших народів і культур, взаємна підтримка і допомога у розвитку власної культури, мови, традицій тощо. Саме такий підхід до організації співжиття населення можна вважати оптимальним. Компромісна модель дозволяє кожній людині стати частинкою загального цілого, хоча іноді і дуже розмаїтого. При цьому необов'язкове засвоєння культури титульного (для представників меншин) чи меншинного (для представників титульного) етносу [237].

В рамках діяльності національно-культурних товариств етноси південно-західних районів Одеської області залучаються до спільної праці з представниками інших національностей, що дає змогу пізнати культуру й традиції іншого народу.

Визнання поліетнічності і полікультурності українського суспільства його суспільною цінністю, яка потребує захисту і збереження, недопущення примусової асиміляції та акультурації етнічних спільнот – головне завдання української влади в сфері регіональної та етнополітики.

На думку автора, головним принципом реформи місцевого самоврядування в умовах децентралізації Буджака повинно стати збереження територіальної цілісності України при формуванні та реалізації державної етнополітики, врахування етнонаціональних особливостей регіону в процесі адміністративно-територіальної реформи, неухильного дотримання загальновизнаних норм людської етики, гуманізму, демократичності, поваги до національних мов, культур, до почуття гідності етнічних спільнот та громадян, що до них належать. Поєднання державного забезпечення потреб етнічних спільнот зі створенням умов для їх вільного, самостійного, ініціативного, органічного розвитку.

Для цього специфічного в культурному плані регіону треба відмовитись від схеми територіальних громад, створити об’єднання за етнічним принципом для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів. Згідно проекту реформування місцевого самоврядування та укрупнення районів для ефективного розв’язання питань місцевого значення потрібне забезпечення єдності державної влади з одночасною самостійністю такого роду громад. Зараз найбільш вдалою моделлю такої співпраці виступають національно-культурні-товариства, асоціації, конгреси та ін.

Таким чином, на сучасному етапі діяльність національно-культурних товариств забезпечує відродження та розвиток мов етнічних спільнот, видання навчальної і художньої літератури цими мовами, освіти (дошкільної, шкільної й вищої), підготовки кадрів етнічної інтелігенції, розвитку мистецтва, книгодрукування, преси, телерадіомовлення, релігії, повернення і відбудову культових споруд; товариства сприяють вивченню культурно-мистецької спадщини, традицій і звичаїв, пропагують різноманітні досягнення в цій сфері. Вони виступають ініціаторами й організаторами проведення національних фестивалів, конкурсів, оглядів. Національно-

культурні товариства добиваються врахування своїх етнічних інтересів у державній політиці, одержання державних дотацій на розвиток етнічних культур. Національно-культурні об’єднання через організацію конкурсів, національних свят, недільних шкіл та інших видів діяльності сприяють гармонізації етнонаціональних процесів, перегляду нормативно-ціннісної системи, трансформації культурних уподобань [292]. Більшість економічних та соціальних проектів товариств та об’єднань були спрямовані на відновлення інфраструктури окремих об’єктів – реконструкція фельдшерського пункту, ремонт лікарні, заміна вікон у школах та дитячих садочках, ремонт дорожнього покриття. Проте такі проекти не сприяють реалізації Державної стратегії регіонального розвитку та регіональних стратегій областей, але створюють додаткову економічну вартості та сприяють розвитку регіону, та місцевих громад загалом. Тому необхідно забезпечити розвиток інституційної спроможності органів місцевого самоврядування та керівних органів об’єднань, а саме наділити їх політичними та економічними правами новоутворених префектів.

Висновки до розділу 3

Таким чином, визначено, що потенціал територіальних громад в реалізації етнокультурної політики є значним в контексті формування ними органів місцевої публічної влади, чому сприятиме децентралізація влади.

Аналіз ролі органів публічної влади у формуванні стратегії розвитку Одеського регіону в сучасних умовах показав, що розвиток культури регіону представляє собою динамічний процес, здатний адаптуватись до реалій та потреб сучасного життя, що супроводжується процесами децентралізації. Останні зумовлюють посилення ролі місцевих громад у забезпеченні діяльності національно-культурних об’єднань та товариств.

Проведений аналіз показав, що основною формою участі національних меншин у громадському та культурному житті регіону є діяльність національно-культурні товариства.

На території південно-західних районів Одеської області діють як всеукраїнські національно-культурні товариства, так і регіональні. Більшість з них спрямована на захист та поширення власної етнічної культури. Проте в регіоні також представлені організації, завданням яких є гармонізація відносин різних етнонаціональних груп. До них належать: Асоціація національно-культурних об’єднань України, Всеукраїнський союз громадських організацій «Міжнаціональний форум України», що мають свої осередки в регіоні, а також регіональна організація – «Саратське районне міжнаціональне культурне товариство ”Злагода”».

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження доходимо до наступних висновків.

1. Аналіз основних наукових підходів до визначення сутності публічної влади в регіоні, її інститутів дозволив встановити, що природа публічної влади передбачає існування в Україні трьох рівнів її реалізації: державного, рівня АРК та місцевого. Визначено, що публічна влада на третьому рівні (в регіоні) представлена органами виконавчої влади, в особі місцевих державних адміністрацій, та органами місцевого самоврядування.

Встановлено, що до повноважень органів місцевого самоврядування віднесені: ініціювання розроблення та затвердження регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації з урахуванням інтересів територіальних громад; затвердження моніторингових звітів по оцінці результативності реалізації регіональних стратегій розвитку; погодження проекту Державної стратегії регіонального розвитку України тощо.

Визначено, що державні адміністрації наділені такими повноваженнями, як: забезпечення реалізації державної регіональної політики у відповідному регіоні; погодження проекту Державної стратегії регіонального розвитку України; участь у розробці проектів регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації; подання до Кабінету Міністрів пропозицій щодо програм і проектів регіонального розвитку, що можуть реалізовуватися за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку; моніторинг та оцінка результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та ін.

Доведено, що саме органи місцевого самоврядування формують стратегію розвитку регіону та визначають основні напрями регіональної політики. З’ясовано, що місцеві державні адміністрації наділені повноваженнями по виконанню програми та плану дій, спрямованих на

реалізацію стратегії розвитку регіону. Обґрунтовано, що такий розподіл є оптимальним, оскільки дозволяє максимально широко враховувати інтереси територіальної громади.

Виявлені три концептуальні напрями наукового вивчення сутності органів місцевого самоврядування: як інституту публічної влади, як інституту громадянського суспільства, як з'єднуючої ланки між державою та громадянським суспільством, яка є одночасно частиною обох систем. Доведено обґрунтованість використання останнього підходу та визнання подвійної природи місцевого самоврядування.

2. Проведено історіографічний аналіз проблеми публічної влади та місцевого самоврядування. З'ясовано, що на сучасному етапі сформована потужна джерельна база щодо теоретичних та практичних аспектів становлення та функціонування органів місцевої публічної влади. Визначені основні напрями дисертаційних досліджень публічної влади та місцевого самоврядування в контексті політологічного аналізу (становлення та еволюція публічної природи самоврядної влади; співвідношення місцевого самоврядування та влади; співвідношення місцевого самоврядування та громадянського суспільства; окремі аспекти функціонування та розвитку місцевого самоврядування), в галузі публічного управління (інституціоналізація місцевої самоврядної влади; особливості взаємодії органів місцевого самоврядування та територіальних громад та окремі аспекти діяльності місцевого самоврядування) та правознавства (історична ретроспектива розвитку місцевого самоврядування; аналіз місця органів місцевого самоврядування в системі публічної влади та в якості інституту громадянського суспільства; взаємодія органів місцевого самоврядування та державних адміністрацій в Україні тощо).

Комплексний аналіз центральної проблеми дослідження став можливим завдяки використанню праць представників вказаних вище галузей, а також емпіричних джерел.

З’ясування природи місцевої публічної влади проведено через призму аналізу територіальної громади, як першооснови місцевого самоврядування, та територіальної організації влади, що обумовлює конфігурацію органів публічної влади та місцях.

3. Проведене дослідження дало змогу структурувати політико-правову основу територіальної організації влади в Україні

В ході аналізу визначені три етапи становлення та політико-правового закріплення статусу й повноважень органів публічної влади на місцях та виділені нормативно-правові акти, що були прийняті на кожному з цих етапів. До таких етапів запропоновано віднести:

1) закладання основ політико-правового забезпечення територіальної організації влади в Україні (1990–1998 рр.), що включає акти доконституційного періоду (Закон СРСР «Про загальні засади місцевого самоврядування і місцевого господарства СРСР» 1990 р.; Закони України «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» 1991 р., «Про представника Президента України» 1992 р., «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» 1992 р., «Про формування місцевих органів влади і самоврядування» 1994 р.) та конституційного (Конституція України 1996 р., Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні» 1997 р., «Про ратифікацію Європейської хартії про місцеве самоврядування» 1997 р., Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про державну реєстрацію статутів територіальних громад» 1998 р.);

2) впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні – 1998–2014 рр. (Закони України «Про місцеві державні адміністрації» 1999 р., «Про асоціації органів місцевого самоврядування» 2009 р., «Про доступ до публічної інформації» 2011 р., Укази Президента України «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» 1998 р., «Про забезпечення умов для більш широкої участі громадськості у формуванні та

реалізації державної політики» 2004 р., «Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації» 2012 р., Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади» 2008 р.);

3) реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні – з 2014 р. (Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні 2014 р., Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року, Закони України «Про співробітництво територіальних громад» 2014 р., «Про засади державної регіональної політики» 2015 р., «Про добровільне об'єднання територіальних громад» 2015 р.).

Встановлено, що публічна влада в Одеській області активно працює над впровадженням в регіоні загальнодержавних реформ, в тому числі здійснює розробку та реалізацію заходів щодо розвитку самодостатніх і спроможних територіальних громад. З'ясовано, що в Одеському регіоні розроблена Стратегія економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року, План заходів із реалізації у 2016-2017 роках Стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року, а також Програма соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області на 2017 рік.

Обґрунтовано, що сформоване в Україні політичне та правове поле є достатнім для успішного функціонування інститутів публічної влади на місцях та налагодження їх конструктивної взаємодії з органами державної влади і ефективної реалізації громадянських ініціатив в різних сферах суспільного життя, в тому числі у галузі реалізації етнічних інтересів в межах регіону.

4. Встановлено, що регіон Буджак сформувався як унікальний мультикультурний простір, в якому проживають представники більше

вісімдесяти етнічних культур, в результаті історико-політичного розвитку. Обґрунтовано, що він потребує особливої уваги під час формування та реалізації стратегічних напрямів регіональної політики. З'ясовано, що етнокультурні особливості формування органів місцевого самоврядування в регіоні обумовлені зміною державної приналежності регіону. Так, до 1918 р. він був складовою Російської імперії; 1918–1940 рр. – перебував у складі Румунії; 1940–1941 рр. – у складі СРСР; 1941–1944 рр. входив до складу Королівства Румунія; з серпня 1944 р. – включено до СРСР; з 1991 р. південно-західні райони Одеської області є складовою незалежної України.

Проаналізовано історичні особливості формування органів місцевого самоврядування в Одеському регіоні. Доведено, що формування ефективної програми розвитку місцевої публічної влади в країні в цілому та в певному історичному регіоні, можливе при аналізі історичної ретроспективи процесів децентралізації.

З'ясовано, що еволюція інститутів місцевого самоврядування відбувалась в таких формах: система селянського самоврядування (з 1830х рр.), яка будувалась на ідеї провідної ролі держави у реформуванні соціально-політичних відносин в країні та передбачала модернізацію соціальної сфери на основі місцевих традицій суспільного життя; земське самоврядування (з кінця 1880-х рр.) – земські установи, представництвами яких були збори, вирішували першочергові завдання: питання господарського розвитку краю, надавали соціальну допомогу та піклувалися про культурний розвиток населення; система міського самоврядування (з початку 1870-х рр.) – думи і управи (всестанові міські установи); румунська система комунального самоврядування (кінець 1870-х рр.) – населення об'єднувалося у громади-комуни (кожний мешканець мав бути приписаним до певної комуни і сплачувати комунальні податки); земська система самоврядування (1917–1918 рр.) – повітові та волосні земства – управління здійснювалося волосними зборами та повітовими земськими управами, які

обирались шляхом загального голосування; в жовтні 1918 р. губернські земства було ліквідовано, а їх функції стали виконувати Директорати; з приєднанням території Бессарабії до СРСР (1940 р.) місцеві ради перетворюються на інститут державної влади, отже місцеве самоврядування було відсутнє. Після проголошення незалежності України місцеве самоврядування розглядається як право територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. На сучасному етапі громади повинні пройти процес добровільного об'єднання.

5. Встановлено потенціал територіальних громад в реалізації етнокультурної політики в контексті формування ними органів місцевої публічної влади. З'ясовано, що в умовах системної економічної кризи не завжди виконуються обов'язки держави перед етнічними групами. Обґрунтовано, що ефективному формуванню та реалізації етнонаціональної політики в регіоні сприятимуть такі заходи: успішні економічні реформи, укріплення національної державності, побудова міжетнічної взаємодії на засадах толерантності, запобігання політизації етнічних спільнот, формування політико-правової бази на основі європейських стандартів про національні меншини, побудова громадянського суспільства, яке забезпечить всім громадянам незалежно від їх етнічної належності безпечне та вільне життя.

6. Проаналізовано роль органів публічної влади у формуванні стратегії розвитку Одеського регіону на сучасному етапі суспільно-політичного розвитку. З'ясовано, що для сучасної політики притаманна тенденція до децентралізації управління сферою культури. Визначено, що на рівні регіону це виражається у послідовному розмежуванні повноважень між різними рівнями влади, посиленні ролі місцевої публічної влади в особі органів місцевого самоврядування, на які покладено відповідальність за підготовку нових моделей культурної політики з урахуванням локальної соціально-

економічної та культурної специфіки, культурних уподобань населення і місцевих громад. На прикладі, розвитку культурних традицій Буджака показано внутрішній процес формування окремої культурної громади. Доведено, що важливішим є моніторинг культурних практик і потреб населення територій, які планується розвивати.

Розглянуто стратегічні програми регіонального «Культура Одещини – 2014-2016 рр.» та «Сім'я і молодь Одещини».

Визначено, що розвиток культури регіону представляє собою динамічний різноманітний за формами прояву процес, здатний адаптуватись до реалій та потреб сучасного життя; приналежність до етнічної групи передбачає не тільки визнання її цінності, а й сприяння розвитку такої групи. Наголошено на необхідності використання змішаної моделі ресурсного забезпечення культури.

Проаналізовано основні ризики, що супроводжують процес децентралізації в Одеському регіоні (пов'язані з необхідністю перегляду меж адміністративно-територіальних одиниць для забезпечення їх фінансової спроможності; послабленням державного контролю органів місцевого самоврядування на регіональному та субрегіональному рівнях за реалізацією повноважень, які будуть передані виконавчим органам місцевих рад; зростанням партикуляристських тенденцій – легітимізація у суспільній свідомості претензій регіонів на правосуб'єктність щодо тих політичних інтересів, які суперечать загальнонаціональним).

7. З'ясовано роль місцевих громад у забезпеченні діяльності національно-культурних об'єднань та товариств в умовах децентралізації та перспективи посилення їх впливу на формування стратегії розвитку полікультурного регіону. Розглянуто діяльність сформованих об'єднаних територіальних громад в регіоні та охарактеризовано етнополітичний та культурний розвиток краю. Визначено, що процес децентралізації буде ефективним лише у випадку врахування інтересів населення певних громад

та особливостей кожного регіону України.

Проаналізовано діяльність національно-культурних товариств південно-західних районів Одеської області. Встановлено, що на території регіону представлені організації зі статусом всеукраїнських (Асоціація болгарських національно-культурних товариств і організацій України, Всеукраїнська національно-культурна молдавська асоціація) та регіональних (Арцизьке культурно-просвітницьке товариство ім. Христо Ботева, «Чийшия», болградське культурно-просвітнє товариство «Хан Аспарух» та Товариство бессарабських болгар імені Кирила і Мефодія, Ізмаїльська болгарська громада імені святої Софії, Ізмаїльське товариство імені Кирила і Мефодія, Ренійське районне товариство «Земляки», Саратське болгарське культурно-просвітницьке товариство «Відродження», Білгород-Дністровське болгарське культурне товариство, Кілійське районне болгарське культурно-освітнє об’єднання «Късмет», Товариство болгарської культури «Болгар», Товариство болгарської культури «Чорбаджиєн» (функціонують в Тарутинському районі); албанське культурно-просвітницьке товариство «Реліндія», гагаузькі товариства; ромські асоціації міст Кілія та Татарбунари; Одеське обласне об’єднання всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т. Г. Шевченка).

Визначено, що національно-культурні організації з моменту виникнення накопичили значний досвід, значно урізноманітнили коло своїх завдань (до культурних, просвітницьких, освітніх, творчих додалися соціально-побутові та соціально-економічні).

Обґрунтовано те, що основною формою участі національних меншин у громадському та культурному житті є діяльність національно-культурних товариств, які сприяють здійсненню етнодержавотворчих процесів в Україні та виступають соціальними посередниками між громадянським суспільством і державою.

Визначено, що до основних досягнень національно-культурних

товариств слід віднести: розвиток мов етнічних спільнот, видання навчальної і художньої літератури цими мовами, розвиток освіти та підготовку кадрів етнічної інтелігенції, розвиток мистецтва, книгодрукування, преси, телерадіомовлення, релігії, відбудову культових споруд; сприяння вивченню культурно-мистецької спадщини; організація національних фестивалів, конкурсів, оглядів; досягнення врахування своїх етнічних інтересів у державній політиці, одержання державних дотацій на розвиток етнічних культур. До слабких сторін розвитку національно-культурних об'єднань регіону можна віднести той факт, що більшість їх соціально-економічних проектів спрямовані на відновлення інфраструктури окремих невеликих об'єктів (ремонт шкіл, лікарень, доріг тощо). Показано, що такі заходи не спрямовані на реалізацію державної і регіональних програм розвитку регіону, проте створюють сприятливі умови для розвитку регіону та місцевих громад.

Встановлено, що головним завдання української влади в сфері регіональної та етнополітики є визнання поліетнічності і полікультурності українського суспільства, захист і недопущення примусової асиміляції та акультурації етнічних спільнот.

Обґрунтовано, що провідним принципом реформи місцевого самоврядування має стати збереження територіальної цілісності України при формуванні та реалізації державної етнополітики, врахування етнонаціональних особливостей регіону в процесі адміністративно-територіальної реформи, неухильне дотримання загальновизнаних норм людської етики, гуманізму, демократичності, поваги до національних мов, культур, до почуття гідності етнічних спільнот та громадян, що до них належать. Доведено, що реформа буде ефективною лише за умови поєднання державного забезпечення потреб етнічних спільнот зі створенням умов для їх вільного, самостійного, ініціативного розвитку.

Сформульовані шляхи підвищення ефективності діяльності публічної влади у формуванні стратегії розвитку полікультурного регіону, а саме:

відмова від схеми територіальних громад, створення об’єднання за етнічним принципом для задоволення та захисту законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів; забезпечення розвитку інституційної спроможності органів місцевого самоврядування та керівних органів об’єднань, а саме наділення їх політичними та економічними правами новоутворених префектів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. VII Всеукраинский болгарский собор пройдёт в воскресенье в Аккерманской крепости. Информационное агенство «Контекст Причерноморье». 2016. 2 сент. URL: http://www.prichernomorie.com.ua/odessa/news/culture/2016-09-02/190983.php.
2. Абасов Г. Г. Сучасні теорії розвитку місцевого самоврядування: теоретико-концептуальні проблеми. Юрист України. 2011. № 4(17). С. 11–14.
3. Австрія фінансує нову ініціативу ПРООН для активізації місцевого розвитку у Чернівецькій та Одеській областях. Децентралізація влади. 2017. 17 січ. URL: http://decentralization.gov.ua/news/item/id/4016.
4. Албанцы Болградского района смогут изучать родной язик. Бессарабия-INFORM новостной портал Бессарабии. URL: http://bessarabiainform.com/2015/08/albancy-bolgradskogo-rajona-smogut-izuchat-rodnoj-yazyk.
5. Бабінова О. О. Державна регіональна політика і регіональний розвиток: сучасні реалії України та європейський досвід. Київ: Фенікс, 2011. 268 с.
6. Бабкіна О. В., Горбатенко В. П. Політологія. Київ: ВЦ, 2006. 568 с.
7. Бажинов М. А. Гражданское общество и местное самоуправление: опыт концептуального анализа. Вестник Московского университета. Серия 12. Политические науки. 2002. № 4. С. 82–90.
8. Баймуратов М. О., Григор’єв В. А. Муніципальна влада: актуальні проблеми становлення й розвитку в Україні. Одеса: Юридична література, 2003. 248 с.
9. Баймуратов М. О. Становлення місцевого самоврядування вУкраїні як фактор формування демократичної державності. Європа, Японія, Україна: шляхи демократизації державно-правових систем: матер.

міжнар. наук. конф. Київ, 2006. С. 115–119.

10. Баймуратов М. О. Територіальна громада в політичній системі і системі місцевого самоврядування України. Муніципальне право України ; за ред. В. Ф. Погорілка, О. Ф. Фрицького. Київ: Юрінком Інтер, 2001. С. 122–123.
11. Барановська Т. М. Децентралізація влади як основний напрям вдосконалення державної політики розвитку територіальної громади. URL: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2015-2/doc/3/09.pdf.
12. Батанов О. В. Деякі теоретичні проблеми співвідношення місцевого самоврядування та державної влади. Часопис Київського університету права. 2002. № 2. С. 21–25.
13. Батанов О. В. Муніципальна влада в Україні: Проблеми теорії та практики: моногр.; відп. ред. М. О. Баймуратов. Київ: Видавництво «Юридична думка», 2010. 656 с.
14. Батрименко В. І. Особливості сучасних моделей місцевого самоврядування (політологічний аспект): дис.... канд. політ. наук: 23.00.02. Київ, 2012. 229 с.
15. Бачинский А. Д. В семье советской: Социалистическое строительство в Придунайских землях УССР. Київ–Одеса: Вища шк., 1984. 171 с.
16. Бачинский А. Д Ващенко В. П., Кульчицкий С. В Изменения административно-територіального деления Одесщины (конец XVIII-1975 г.). Археологические и археографические исследования на территории Южной Украины. Київ–Одеса, 1976. С. 68–91.
17. Бачинська О. А. Українське населення придунайських земель XVIII – початок XX ст. (Заселення й економічне освоєння). Одеса: Астропринт, 2002. 328 с.
18. Беновська Л. Я. Євроінтеграційна перспектива реформування середньої освіти в Україні. ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України». URL: http://ird.gov.ua/irdp/e20150702.pdf.

19. Берегой Т. Багатоманітність поглядів на основні поняття регіонально-управлінської проблематики. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Apdu_o/2009_2/R_1/Beregoi.pdf.
20. Бессарабия на перекрестке европейской дипломатии: документы и материалы; отв. ред. В. Н. Виноградов. Москва: Индрик, 1996. 320 с.
21. Білоконь М. В. Органи державного управління та місцеве самоврядування в Російській імперії у другій половині XIX ст. (на матеріалах Лівобережної України): історико-правове дослідження: дис... канд. юрид. наук. Харків, 2002. 200 с.
22. Боговин И. Рени создает объединенную территориальную громаду. Народна думка: информационно-аналитическое издание. 2016. 10 авг. URL: http://dumka.odessa.ua/reni-sozdaet-obedinennuyu-territori/.
23. Болградская гимназия имени Раковского празднует 155-летие. Интернет-газета «Топор». 2013. 14 апр. URL: http://topor.od.ua/bolgradskaya-gimnaziya-imeni-rakovskogo-prazdnuet-155-letie.
24. Болградскому району предлагают укрупниться за счет присоединения болгарских и гагаузских сел. 04849.com.ua. Первый информационный портал г. Белгород-Днестровский. 2016. 24 июл. URL: http://04849.com.ua/news/9303-bolgradskomu-rajonu-predlagayut-ukrupnit-sya-za-schet-prisoedineniya-bolgarskih-i-gagauzskih-sel.html.
25. Бондарь Н. С. Гражданин и публичная власть. Конституционное обеспечение прав и свобод в местном самоуправлении. Москва: Городец, 2004. 352 с.
26. Бориславська О. Місцеве самоврядування в Україні: теорія та практика реалізації конституційно-правових засад: моногр.; відп. ред. Ю. М. Тодика. Львів: ПФІС, 2005. 208 с.
27. Боровський В. В. Короткі штрихи стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області на період до 2015 року. Регіональна політика на сучасному етапі державотворення: проблеми децентралізації, ризики

та перспективи впровадження: матер. щоріч. загальноінститут. наук.-практ. конф. (31 жовт. 2006 р., м. Одеса); Гол. редкол. М. М. Іжа. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2006. С. 130–132.

28. Буджак: историко-этнографические очерки народов юго-западных районов Одесщины / Одес. нац. ун-т им. И.И. Мечникова ; Упр. кул-ры и туризма, национальностей и религий Одес. обл. гос. admин. Одеса: СМИЛ, 2014. 640 с.
29. Булавинов В. Е. Местное самоуправление, местное управление, государственное управление, власть, публичная власть, государственная власть: соотношение понятий. Современные проблемы юридической науки и практики: сб. науч. трудов. Нижний Новгород: Изд-во Волго-Вят. акад. гос. службы, 2004. Вып. 3. С. 19–30.
30. Булина А. М. Міжнародні стандарти локальної демократії та місцева публічна влада. Форум права. 2014. № 1. С. 44–49.
31. Бюджетний кодекс України: Закон Верховною Радою України від 07.10.2010 р. № 2592-VI; із змін. і доп. URL: http://www.profiwins.com.ua/uk/legislation/kodeks/927.html.
32. В Арцизском районе разрабатывают несколько моделей создания объединенных громад. ИзбирКом. 2016. 15 июн. URL: https://www.izbirkom.org.ua/news/Detsentralizatsiya-25/2016/V-Artsizskom-rayone-razrabatyivayut-neskolko-modeley-sozdaniya-obyedinennyih-gromad-6731.
33. В Белгород-Днестровском районе работает экспериментальная опорная школа. Типичный Аккерман. 2017. 14 март. URL: https://ta.od.ua/news/city/703-v-belgorod-dnestrovskom-rayone-rabotaet-eksperimentalnaya-opornaya-shkola.html.
34. В Болграде общественники выступают за сохранение и укрупнение района. Интернет-газета «Топор». 2016. 5 июл. URL: http://topor.od.ua/v-bolgrade-obshtestvenniki-vstupayut-za-sohranenie-i-ukrupnenie-rayona.

35. В Болградском районе открыли Центр гагаузской культуры. Gagauzinfo. MD: новостной портал. 2014. 4 нояб. URL: http://gagauzinfo.md/index.php?newsid=14931.
36. В Болградском районе планируют создать 19 громад – по количеству сельсоветов. ИзбирКом. 2016. 13 июн. URL: http://www.izbirkom.org.ua/news/Detsentralizatsiya-25/2016/V-Bolgradskom-rayone-planiruyut-sozdat-19-gromad---po-kolichestvu-selsovetov-6701.
37. В Одесі відбулась науково-практична конференція щодо об'єднання територіальних громад в умовах поліетнічності та багатомовності. Громадський простір. 2017. 28 берез. URL: http://www.prostir.ua/?news=v-odesi-vidbulas-naukovo-praktychna-konferentsiya-schodo-objednannya-terytorialnyh-hromad-v-umovah-polietnichnosti-ta- bahatomovnosti.
38. В Одесской области объявили децентрализационный марафон. ИзбирКом. 2016. 15 июн. URL: https://www. izbirkom. org. ua/news/Detsentralizatsiya-25/2016/V-Odesskoy-oblasti-obyyavili-detsentralizatsionnyiy-marafon-7114.
39. В Одесской области планируется создание Затокской объединенной громады. ИзбирКом. 2016. 19 авг. URL: https://www.izbirkom.org.ua/news/Detsentralizatsiya-25/2016/V-Odesskoy-oblasti-planiretsya-sozdanie-Zatokskoy-obyedinennoy-gromadyi-7480.
40. В Одеській області створено робочу групу з питань децентралізації. Центр розвитку місцевого самоврядування. Одеський відокремлений підрозділ. URL: http://ofis.odessa.gov.ua/v-odeskij-oblasti-stvoreno-robochu-gr/.
41. В Тарутино обсуждали вопрос объединения громад. Интернет-газета «Топор». 2016. 16 июн. URL: http://topor.od.ua/v-tarutino-obsuzhdali-vopros-obaedineniya-gromad/.

42. Верховцева І. Г., Запорожченко О. В., Кічук Я. В. Українське Придунав'я у світлі гуманітарних досліджень: до 75-річчя Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Ізмаїл: СМИЛ, 2015. 230 с.
43. Веснина Е. В самом большом селе Измаильского района разгорелся культурный скандал. Бессарабия-INFORM новостной портал Бессарабии. 2016. 16 мая. URL: http://bessarabiainform.com/2016/05/v-samom-bolshom-sele-izmailskogo-rajona-razgorelsya-kulturnyj-skandal/.
44. Веснина Е. В сердце Буджака после двухлетнего перерыва отгремела «Бессарабская ярмарка». Бессарабия-INFORM новостной портал Бессарабии. 2016. 5 июл. URL: http://bessarabiainform.com/2016/08/v-serdtse-budzhaka-posle-dvuhletnego-pereryva-otgremela-bessarabskaya-yarmarka-foto/.
45. Веснина Е. В. Всеукраинский болгарский собор в этом году пройдет в Аккермане. Бессарабия-INFORM новостной портал Бессарабии. 2016. 4 авг. URL: http://bessarabiainform.com/2016/08/vseukrainskij-bolgarskij-sobor-v-etom-godu-projdet-v-akkermane/.
46. Веснина Е. В. Измаильский р-н: решается судьба зданий детских садов и клубов. Бессарабия INFORM новостной портал Бессарабии. URL: http://bessarabiainform.com/2015/11/izmailskij-r-n-reshaetsya-sudba-zdanij-detskih-sadov-i-klubov/.
47. Веснина Е. В. Международный фестиваль болгарской культуры состоялся в Рени. Бессарабия-INFORM новостной портал Бессарабии. 2015. 19 окт. URL: http://bessarabiainform.com/2015/10/mezhdunarodnyj-festival-bolgarskoj-kultury-sostoyalsya-v-reni/.
48. Відібрано 22 громади, які отримають підтримку від проекту ПРООН. Децентралізація влади. 2017. 22 берез. URL: http://decentralization.gov.ua/news/item/id/4848.
49. Вільгушинський М. Й. Категорія «публічна влада» у сучасній інтерпретації:нотатки до наукової дискусії. Наукові записки Інституту

законодавства Верховної Ради України. 2013. № 3. С. 8–13.

50. Вітман К. М. Етнонаціональна політика постсоціалістичних країн: моделі, особливості, проблеми: моногр. Київ: Логос, 2007. 336 с.
51. Всеукраинский болгарский собор проходит в Одесской области. Цензор.НЕТ. 2016. 4 сентября. URL: http://censor.net.ua/photo_news/404429/vseukrainskiyi_bolgarskiyi_sobor_prohodit_v_odesskoyi_oblasti_fotoreportaj.
52. Всеукраинской болгарской ассоциации 10 лет. Одеса: Маяк 2003. 212 с.
53. Гагаузы устроили фестиваль с танцами и футболом в Ренийском районе. Trassa E-95 – Свежие новости Одессы и Одесской области. 2015. 19 мая. URL: http://trassae95.com/all/news/2015/05/19/gagauzy-ustroili-festivalj-s-tancami-i-futbolom-v-renijskom-rajone-22857.html.
54. Ганущак Ю. Реформа територіальної організації влади; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні. DESPRO». Київ: ТОВ «Софія-А». 2013. 160 с.
55. Ганущак Ю. Територіальна організація влади. Стан та напрямки змін. Київ: Легальний статус, 2012. 348 с.
56. Генова Е. Децентрализация в Бессарабии: какие угрозы? Газета «День». 2016. № 100. URL: http://day.kyiv.ua/ru/article/podrobnosti/decentralizaciya-v-bessarabii-kakie-ugrozy.
57. Голинська О. В. Основні характеристики виконання бюджету Одеської області у 2014 р. Соціально-економічний розвиток регіонів в умовах децентралізації: цілі, механізми, інструменти: матер. щоріч. наук.-практ. конф. до 20-річчя ОРІДУ НАДУ при Президентові України, 29 трав. 2015 р.; Відп. за вип. О.В. Патик. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2015. С. 23–26.
58. Головко Т. В. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування, актуальні напрямки вдосконалення на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України. Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні: зб. тез Всеукр. заоч. наук.-практ. конф.

(м. Хмельницький, 7 груд. 2012 р.); Відп. за вип. Л. Л. Місінкевич. Хмельницький: Хмельниц. ун-т управління та права, 2012. С. 55–58.

59. Гончарук Н. Взаємодія місцевих органів влади в Україні. Актуальні проблеми державного управління. 2002. № 2(12). С. 196–205.
60. Гражданское общество: истоки и современность / науч. ред. проф. И.И. Кальной, доц. И. Н. Лопушанский. 3-е изд., перераб. и доп. Санкт-Петербург: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. 492 с.
61. Грановская Ю. Арцизкий р-н: Деленский ДК получил 630 тысяч на ремонт. Бессарабия-INFORM новостной портал Бессарабии. URL: http://bessarabiainform.com/2012/07/arcizkij-r-n-delenskij-dk-poluchil-630-tysyach-na-remont/.
62. Грегірчак Д. Б. Інституційні засади становлення та функціонування місцевих органів публічної влади на Закарпатті у складі Першої Чехословацької Республіки: автореф. дис.... канд. політ. наук. Львів, 2010. 19 с.
63. Грек И. Ф. Буджак: история земли и населения (VII в. до н. э. – XXI в.). Кишинев: Stratum Plus, 2016. 279 с.
64. Григор’єв В. А. Становлення публічної самоврядної (муніципальної) влади в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук. Одеса, 2002. 18 с.
65. Григорьев В. А. Эволюция местного самоуправления. Отечественная и зарубежная практика. Київ: Истина, 2005. 424 с.
66. Грищук М. В. Місцеве самоврядування в Україні: політико-правові аспекти становлення і розвитку на сучасному етапі: дис... канд. політ. наук. Острог, 2007. 197 с.
67. Данилишин Б. Регионализм в Украине: реальность и перспективы. Зеркало недели. 2012. 16 июн. № 22 (70). С. 4–7.
68. Декларація прав національностей України, затверджена Верховною Радою України від 01.11.1991 р. № 1771-XII. Відомості Верховної Ради

України. 1991. № 53. Ст. 799.

69. Денисова В. Культура наша берегиня. Знамя труда. 2001. 18-23 авг.
70. Денисова В. Культуру нужно развивать. И, главное, можно! Знамя труда. 2005. 21 янв. № 5.
71. Депутаты Килийского райсовета ратуют за создание единой громады с центром в Килие. ИзбирКом. 2016. 3 авг. URL: https://www.izbirkom.org.ua/news/Detsentralizatsiya-25/2016/Deputatyi-Kiliyskogo-raysoveta-ratuyut-za-sozdanie-edinoy-gromadyi-s-tsentrom-v-Kilie-7312.
72. Деякі питання державного фонду регіонального розвитку: постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.2015 р. № 196. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/196-2015-%D0%BF.
73. Деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: постанова Кабінету Міністрів України від 15.10.2004 р. № 1378. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1378-2004-%D0%BF.
74. Деякі питання реалізації у 2015–2017 роках Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.10.2015 р. № 821 http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248549132.
75. Дигич И. Район против децентрализации? Дунайская заря. Независимая газета Килийского района Одесской области. URL: http://kiliya.info/blog/rajon_protiv_decentralizacii/2016-07-11-5089.
76. Директор Офісу реформ та експерти відвідали села Саратського і Татарбунарського районів. Децентралізація влади. 2016. 4 серп. URL: http://decentralization.gov.ua/news/item/id/2998.
77. Дни болгарской культуры в Ренийском районе. Любимый Измаил. 2002. 11 нояб. URL: http://izmail-forever.my1.ru/news/dni_bolgarskoj_kultury_v_renijskom_rajone/2012-11-

11-6054.

78. Дрящевська Л. М. Діяльність національно-культурних товариств України в 90-х роках XX століття. URL: http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/03/62.pdf.
79. Дунаєва Л. М. Співвідношення влади та самоврядування в процесі здійснення політичного управління сучасними суспільствами: дис.... д-ра політ. наук. Одеса, 2009. 401 с.
80. Євтух В. Б. Про національну ідею, етнічні меншини, міграції... Київ: Стилос, 2000. 235 с.
81. Євтух В. Б. Проблеми етнонаціонального розвитку: український і світовий контексти. Київ: Стилос, 2001. 205 с.
82. Євтушенко О. Н. Державна влада і місцеве самоврядування в умовах модернізації політичної системи сучасного українського суспільства: дис.... д-ра політ. наук: 23.00.02 / О. Н. Євтушенко ; Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв, 2011. 457 с.
83. Євтушенко О. Н. Місцеве самоврядування – інститут громадянського суспільства та демократичної політичної системи. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2009. Вип. 21. С. 66–70.
84. Жовнірчик Я. Ф. Розвиток територіальної організації місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис... канд. наук з держ. упр. Київ, 2005. 20 с.
85. Завершена 6-ая сессия. Болградська районна рада. URL: http://bolgrad-rada.odessa.gov.ua/index.php/ru/2011-06-16-08-31-00.
86. «За досвідом - в Маразліївську ОТГ». Маразліївська громада Білгород-Дністровський район, Одеська область. URL: http://marazliivska.gromada.org.ua/news/15-18-16-08-06-2016/.
87. Зарічний О. А. Публічна влада та участь громадян: юридичне трактування. Митна справа. 2015. № 4(2). С. 141-146.

88. Засідання робочої групи щодо доопрацювання перспективного плану формування територій громад в Одеській області. Децентралізація влади. 2016. 18 серп. URL: http://decentralization.gov.ua/news/item/id/3131.
89. Захист та інтеграція в українське суспільство ромської національної меншини. Міжнародний фонд «Відродження». 2015. 17 лип. URL: http://www.irf.ua/allevents/news/zakhist_ta_integratsiya_v_ukrainske_suspilstvo_romskoi_natsionalnoi_menshini/.
90. Звіт про роботу правління та виконавчої дирекції Асоціації міст України. Асоціація міст України. 2016. URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/zvit2016.pdf.
91. Измаил пока не собирается присоединять к себе близлежащие села, – мэр. ИзбирКом. 2016. 16 июн. URL: https://www.izbirkom.org.ua/news/Detsentralizatsiya-25/2016/Izmail-poka-ne-sobiraetsya-prisoedinyat-k-sebe-blizlejaschie-sela_---mer-6751.
92. Кабмин подтвердил 41 заявку на сумму более 63 млн грн от объединенных громад Одесской области. ИзбирКом. 2016. 11 авг. URL: https://www.izbirkom.org.ua/news/Detsentralizatsiya-25/2016/Kabmin-podtverdil-41-zayavku-na-summu-bolee-63-mln-grn-ot-obyedinennyih-gromad-Odesskoy-oblasti-7396.
93. Калиновський Б. В. Місцева публічна влада в Україні: конституційно-правові засади функціонування та розвитку: автореф. дис.... д-ра юрид. наук. Київ, 2017. 39 с.
94. Калиновський Б. В. Місцева публічна влада в Україні: теоретичні основи та конституційно-правова регламентація. Часопис Київського університету права. 2015. № 4. С. 62-66.
95. Калінкін А. С. Конституційна реформа у сфері децентралізації державної влади: проблеми теорії та практики: автореф. дис. … канд. юрид. наук. Ужгород, 2016.– 17 с.
96. Качмарський Є. І. Місцеве самоврядування в контексті становлення

громадянського суспільства в Україні: автореф. дис.... канд. політ. наук. Київ, 2010. 18 с.

97. Квітка С. А. Принцип субсидіарності та процеси децентралізації в Україні. Аспекти публічного управління. 2015. № 4 (18). С. 28–35.
98. Коаліційна угода: проект: Верховна Рада України VIII скликання. 2014 р. URL: http://www.slideshare.net/tsnua/the-coalition-agreement1?ref=http://tsn.ua/politika/kurs-v-nato-borotba-za-krim-proporciyni-vibori-oprilyudneno-tekst-koaliciynoyi-ugodi-391833.html.
99. Коліушко І., Тимощук В. Реформа публічної адміністрації на місцевому та регіональному рівнях як один з напрямів адміністративної реформи. Проблеми трансформації територіальної організації влади: зб. матер. та док. ; наук. ред. М. Пухтинський. Київ, 2005. С. 254–261.
100. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Державне будівництво та місцеве самоврядування. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 303 с.
101. Комар Я. В. Національно-культурні товариства як прояв сучасного національного відродження (на прикладі болгар України та Молдови). Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Т. 104. Вип. 91. С. 113–118.
102. Конвенція про свободу асоціації та захист права на організацію: Конвенція Міжнародної організації праці від 09.07.1948 р. № 87. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_125.
103. Конкурентоспроможність регіонів України: Стан і проблеми (Аналітична доповідь Центру Разумкова) . Національна безпека і оборона. 2008. № 4 (98). С. 3.. URL: http://old.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/NSD98_ukr.pdf.
104. Конституційне право України ; за ред. В. Ф. Погорілка. Київ, 1999. 468 с.
105. Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період прийняття нової

конституції від 08.06.1995 р. № 1к/95-ВР. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1%D0%BA/95-%D0%B2%D1%80.

106. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки від 20.04.1978 № 888-IX. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/888-09/parao213#o213
107. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
108. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80.
109. Копил Б. К. Організація місцевого самоврядування в країнах Європейського Союзу та України: дис.... канд. наук з держ. упр. Харків, 2011. 231 с.
110. Костюк Т. С. Децентралізація влади: модель для України. URL: http://kds.org.ua/blog/kostyuk-ts-tvorcha-robota-detsentralizatsiyavladi-model-dlya-ukraini.
111. Костючков С. К. Місцеве самоврядування як фактор становлення громадянського суспільства в Україні: автореф. дис.... канд. політ. наук. Сімферополь, 2011. 16 с.
112. Крестєва Ю. В. Інститут місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис... канд. політ. наук. Львів, 2002. 18 с.
113. «Круглий стіл» за участі делегації з Латвійської Республіки. Децентралізація влади. 2016. 31 серп. URL: http://decentralization.gov.ua/news/item/id/3186.
114. Крусян А. Р. Адміністративно-територіальний устрій України як основа системи органів публічної влади. Актуальні проблеми держави і права. 2005. Вип. 26. С. 64-69.
115. Крусян А. Р. Взаємодія місцевих органів виконавчої влади і органів

місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук. Одеса, 1999. 19 с.

116. Кулішенко Т. Ю. Інституціоналізація виконавчої влади в Україні в контексті децентралізації (політологічний аспект). Харків, 2016.– 20 с.
117. Лазор О. Д. Інститут територіальної основи публічної самоврядної влади: історіографія проблеми. Державне будівництво. 2009. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2009_2_30.
118. Лазор О. Д. Інституціоналізація публічної самоврядної влади в Україні: автореф. дис.... д-ра наук з держ. упр. Запоріжжя, 2010. 40 с.
119. Лазор О., Шелепницька І. Публічна самоврядна влада в Республіці Італія та Україні: особливості організації та функціонування: моногр. Київ: Дакор, 2008. 172 с.
120. Лебеденко О. М., Тичина А. К. Українське Подунав'я: минуле та сучасне: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Одеса: Астропринт, 2002. 208 с.
121. Левенець Є. Ю. Проблеми та перспективи процесу оптимізації органів державної влади в Україні: історіографія питання. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. - 2011. Вип. 4. С. 365–375.
122. Левчук М. Г. Взаємодія органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань в умовах децентралізації державно-управлінських послуг. Державне управління: теорія і практика. 2008. − № 1(7). URL: http://www.academy.gov.ua/ej/ej7/doc_pdf/levchuk.pdf.
123. Леонова А. Державна етнокультурна політика в сучасній Україні: теорія і практика: моногр. Київ, 2005. 275 с.
124. Леонова А. О. Етнокультурна політика України. Київ: ІПК-ПК, 1998. 228 с.
125. Лихачев С. Методи діяльності органів місцевого самоврядування. Юридична Україна. 2011. № 2. С. 29–35.

126. Лопушинський І. П., Оленковська Л. П. Реформування місцевого самоврядування як основа впровадження децентралізаційних моделей управління. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2015. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2015_1_17.
127. Луньова О. К. Ізмаїльська область: до історії утворення. Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія «Історичні науки». Ізмаїл, 2016. Вип. 34. С. 90-95.
128. Луньова О. К. Історія формування місцевих податків в Україні. Актуальні проблеми розвитку економічної теорії в умовах глобалізації: матер. XII Всеукр. наук.-практ. конф. «Покритановські читання». Одеса: ОНЕУ, 2016. С. 82–90.
129. Луньова О. К. Політичні та соціально-економічні зміни в Придунайському краї України: 1940-1941 рр.: дис... канд. іст. наук. Одеса, 2012. 295 с.
130. Любченко М. П. Конституційно-правові основи розвитку місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства. Харків: Одисей, 2006. 352 с.
131. Любченко П. М. Місцеве самоврядування в системі інститутів громадянського суспільства: конституційно-правовий аспект: дис... д-ра юрид. наук. Харків, 2007. 436 с.
132. Любченко П. М., Семко С. О. Організаційні форми роботи представницьких органів місцевого самоврядування: моногр. Харків: Право, 2012. 216 с.
133. Ляпіна Л. Діяльність національно-культурних товариств у південному регіоні України на сучасному етапі. URL: http://lib.chdu.edu.ua/pdf/ukrpolituk/1/38.pdf.
134. Майко Т. С. Міська рада як інститут локальної демократії в Україні: дис.... канд. політ. наук. Луцьк, 2017. 213 с.

135. Макаров Г. В. Очікувані ризики у процесі децентралізації влади в Україні. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. URL: http://www.niss.gov.ua/articles/1021/.
136. Мамонова В. Залучення громадськості до участі в управлінні місцевими справами. Аспекти самоврядування. 2004. № 5 (26). С 15–18.
137. Маразліївська сільська рада крокує стежкою децентралізації. Маразліївська громада Білгород-Дністровський район, Одеська область. URL: http://marazliivska.gromada.org.ua/news/15-25-17-08-06-2016/.
138. Марченко О. М. Взаємодія місцевого самоврядування й елементів громадянського суспільства: історіографія проблеми. Наукові записки КДПУ. Серія: Історичні науки; ред. Б. О. Ачкіназі. Кіровоград: КДПУ, 2012. Вип. 16. С. 97–107.
139. Матвієнко А. С. Політико-правові засади децентралізації влади в контексті адміністративної реформи в Україні: автореф. дис... канд. політ. наук; В.о. НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2010. 20 с.
140. Матвієнко П. Д. Історіографія дослідження контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування як суб’єктів адміністративного права у вітчизняній адміністративно-правовій доктрині. Вісник Запорізького національного університету. 2011. № 4. С. 119-127.
141. Медведєв Ю. Л. Міське самоврядування в державному механізмі Російської імперії у кінці XIX - на початку XX ст. (на матеріалах українських губерній): дис.... канд. юрид. наук. Луганськ, 2011. 233 с.
142. Меморандум про узгодження мети діяльності у впровадженні реформи місцевого самоврядування між Всеукраїнською асоціацією органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України» і Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. URL:

http://auc.org.ua/sites/default/files/memorandum_amu-minregion_reforma.pdf

143. Методи участі національних меншин та корінних народів в керуванні громадами. Сімферопіль: Доля, 2010. 144 с.
144. Миколаївська область. Децентралізація влади. URL: http://decentralization.gov.ua/region/item/id/14.
145. Мирный договор с Румынией (Париж, 10.02.1947 г.). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_571.
146. Михайловська К. В. Місцеве самоврядування як форма народовладдя: особливості інституційної моделі в Україні: автореф. дис.... канд. політ. наук. Одеса, 2010. 16 с.
147. Міжнаціональний форум України об’єднує товариства національних спільнот для вираження їх інтересів. Новини Укрінформ. URL: http://www.ukrinform.ua/rubric-politycs/14581-mgnatsonalniy_forum_ukrani_obdnu_tovaristva_natsonalnih_splnot_dlya_viragennya_h_nteresv_23302.html.
148. Мінаєва І. М. Удосконалення механізму взаємодії органів публічної влади місцевого рівня. Актуальні проблеми державного управління. 2012. № 1. С. 253–261. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2012_1_35.
149. Мінаєва І. М. Форми взаємодії органів публічної влади на місцевому рівні. Державне будівництво. 2010. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2010_1_33.
150. Мінрегіон підготував законопроект про засади адмінтерустрою, об’єднавши зусилля всіх зацікавлених сторін. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. 2016. 2 вер. URL: http://www.minregion.gov.ua/press/news/minregion-pidgotuvav-zakonoproekt-pro-zasadi-adminterustroyu-ob-yednavshi-zusillya-vsih-zatsikavlenih-storin/.

151. Міронова І. С. Національні меншини України: навчально-методичний посібник. Миколаїв–Одеса: ТОВ ВіД, 2006. 304 с.
152. Місцеве самоврядування в Україні: євроінтеграційний шлях: кол. моногр. ; за заг. ред. Р. М. Плюща. Київ: Рідна мова, 2016. 806 с.
153. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації влади в Україні: кол. моногр. ; за заг. ред. Р. М. Плюща. Київ: Рідна мова, 2016. 743 с.
154. Молодожен Ю. Б. Аналіз впливу політики на рівень конкурентоспроможності регіону на прикладі Одещини. Розвиток системи регіонального управління в умовах децентралізації: матер. наук.-практ. конф. до 20-річчя ОРІДУ НАДУ при Президентові України та з нагоди 5-річчя кафедри регіон. політики та публ. адміністрування (29 квіт. 2015 р., м. Одеса). Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2015. С. 134–138.
155. Муніципальне право України: Кол. авт.; За ред. В. Ф. Погорілка, О. Ф. Фрицького. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 592 с.
156. На Уряді презентували концепцію створення опорних шкіл. Децентралізація влади. 2016. 2 берез. URL: http://decentralization.gov.ua/news/item/id/1673.
157. Набок М. В. Соціально-педагогічні засади управління освітою сільського району в сучасних умовах: дис... канд. наук. 2007. URL: http://disser.com.ua/content/338399.html.
158. Наулко В., Кривцова В. Тенденції розвитку етнонаціональних процесів: міжетнічні взаємини на сучасному етапі. Проблеми міграції. 2000. № 1. С. 28–36.
159. Національний конгрес місцевого самоврядування. Асоціація міст України. URL: http://www.auc.org.ua/news/natsionalnii-kongres-mistsevogo-samovryaduvannya-nadav-propozitsii-uryadu.
160. Національно-культурні товариства Одещини: довідник / упоряд. О. Г. Нуньєс ; Міністерство культури і туризму України; Одес. держ. наук. б-ка ім. М. Горького. Одеса, 2007. 167 с.

161. Некряч А. І. Місцеве самоврядування сучасної України як предмет політологічного аналізу: автореф. дис... д-ра політ. наук. Київ, 2003. 32 с.
162. Облгосадминистрация предлагает создать в Одесской области 82 громады. ИзбирКом. 2016. URL: https://www.izbirkom.org.ua/news/Detsentralizatsiya-25/2016/Oblgosadministratsiya-predlagaet-sozdat-v-Odesskoy- oblasti-82-gromadyi-7638.
163. Облсовет позаботился о культуре, здоровье и спорте. Первый одесский портал Odessa1.com. 2014. 21 февр. URL: http://odessa1.com/news/oblsovet-pozabotilsya-o-kulture.html
164. Ободець Я. В. Теоретико-методичні засади розвитку форм і методів діяльності органів місцевого самоврядування: дис.... канд. наук з держ. упр. Донецьк, 2012. 194 с.
165. Объединенные громады Одесской области отчитались о выполнении бюджетов: в лидерах – Красноселка. ИзбирКом. 2016. 1 авг. URL: https://www.izbirkom.org.ua/news/Detsentralizatsiya-25/2016/Obyedinennyie-gromadyi-Odesskoy-oblasti-otchitalis-o-vyipolneniibyudjetov-v-liderah---Krasnoselka-7277.
166. Одеська область. Децентралізація влади. URL: http://decentralization.gov.Ua/region/item/id/15#tabl.
167. Окорокова С. Двенадцать лет в библиотеке не было света. Татарбунарский вестник. 2013. 13 июля.
168. Опорні школи: презентація проекту. Шкільна освіта. 2016. берез. URL: http://shkos.at.ua/news/oporni_shkoli_prezentacija_proektu/2016-03-03-45.
169. Панова В. Є. Регіональна політика держав Європейського Союзу в контексті забезпечення децентралізації в сучасній Україні: автореф. дис... канд. політ. наук. Київ, 2010.– 20 с.
170. Патнэм Р. Процветающая комьюнити, социальный капитал и общественная жизнь. Мировая экономика и международные отношения.

1995. № 4. С. 79–80.

171. Пахолок В. М. Особливості функціонування місцевого самоврядування в унітарній державі: дис.... канд. політ. наук. Луцьк, 2011. 188 с.
172. Пекар В. Якою буде реформа освіти в Україні. URL: http://hvylya.net/analytics/politics/valeriy-pekar-yakoyu-bude-reforma-osviti-v-ukrayini.html.
173. Пекар В. Якою буде реформа освіти в Україні. Режи мдоступу: http://hvylya.net/analytics/politics/valeriy-pekar-yakoyu-bude-reforma-osviti-v-ukrayini.html.
174. Пеклушенко О. М. Розвиток системи місцевого самоврядування в Україні: дис.... канд. наук з держ. упр. Запоріжжя, 2012. 193 с.
175. Переписи населяння Румунії. Population statistics of Eastern Europe. URL: http://pop-stat.mashke.org/#romania.
176. Петришин О. В. Громадянське суспільство і держава: Питання взаємовідносин. Вісник Академії правових наук України. 2006. № 4. С. 3–12.
177. Питання використання у 2015 році коштів державного фонду регіонального розвитку: постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.2015 р. № 195. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/195-2015-%D0%BF.
178. Попова М. Ф. Генезис организационных форм местного самоуправления в Украине. Михаило-Архангельские чтения: сб. материалов VII Международной научно-практической конференции, Рыбница (Приднестровье), 16 нояб. 2012 г. Рыбница, 2012. С. 264–267.
179. Попова М. Ф. Децентралізація влади України в галузі культури (на прикладі Південних районів Одеської області). Науковий Вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Історія. Філософія. Політологія: зб.наук. пр. Одеса: Фенікс, 2016. Вип. 11. С. 173–177.
180. Попова М. Ф. Децентралізація влади як механізм розвитку громад.

Актуальні проблеми політики: зб. наук. пр. Одеса: Фенікс, 2015. Вип. 54. С. 258–264.

181. Попова М. Ф. Політико-правові основи функціонування асоціацій органів місцевого самоврядування в Україні. Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція «Гуманітарний всесвіт: люди, ідеї, події», Львів, 2014. URL: http://ubgd.lviv.ua/moodle/mod/folder/view.php?id=8329.
182. Попова М. Ф. Політичні форми державної влади в регіонах України: історико-правовий аналіз. Науковий журнал «Politicus». Одеса, 2017. Вип.2. С. 38–43.
183. Попова М. Ф. Правові засади та роль територіальних громад у реалізації державної етнонаціональної політики. Актуальні проблеми політики: зб. наук. пр. 2017. Вип. 59. С. 265–275.
184. Попова М. Ф. Реформування місцевого самоврядування в Україні в контексті євроінтеграції. Актуальні питання зовнішньої політики України. Матер. між нар. наук.-практ. конф. 13 груд. 2013 р. Одеса, 2013. С. 49–51.
185. Попова М. Ф. Сучасні форми самоврядування: теоретичні підходи та практика в Україні. Evropský politický a právní diskurz. 2017. Svazek 4. 3. vydání. S. 153–158.
186. Попова М. Ф. Тенденції розвитку інститутів публічної самоврядної влади в Україні. Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція «Гуманітарний всесвіт: люди, ідеї, події», Львів, 2017. URL: http://ubgd.lviv.ua/moodle/mod/folder/view.php?id=9348.
187. Попова М.Ф. Роль гражданского общества и СМИ в борьбе с коррупцией в Украине. Міжнар. наук.-практ. конф. «Країни Східного партнерства – V4: проблемі і перспективі співпраці». Одеса, 2016. С. 57–60.
188. Про асоціації органів місцевого самоврядування: Закон України від

16.04.2009 р. № 1275-VI. Відомості Верховної Ради України. 2009. № 38. Ст. 534.

189. Про внесення змін до Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства: розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.07.2009 № 858-р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/858-2009-%D1%80.
190. Про внесення змін до рішення обласної ради від 21.12.2014 р. № 1015-VI Про затвердження обласної комплексної програми «Культура Одещини - 2014-2016 роки»: рішення Одеської обласної ради від 12.08.2015 р. № 1407-VI. URL: http://oblrada.odessa.gov.ua/wp-content/uploads/1407-VI.pdf.
191. Про делегування Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій і Луганській обласним державним адміністраціям повноважень з управління майном, що знаходиться в загальнодержавній власності: Указ Президента України від 26.11.1993 р. № 560/93. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/560/93.
192. Про добровільне об’єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 13. Ст. 91.
193. Про додаткові заходи з делегування Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Луганській обласним державним адміністраціям повноважень з управління майном, що знаходиться в загальнодержавній власності: Указ Президента України від 21.02.1994 р. № 61/94. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/61/94.
194. Про додаткові заходи щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2009 р. № 1302. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1302-2009-%D0%BF.
195. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р.

№ 2939-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011.№ 32.Ст. 314.

196. Про забезпечення умов для більш широкої участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Указ Президента України від 31.07.2004 р. № 854/2004. Урядовий кур'єр. 2004. 05 серп. № 146.
197. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 р. № 996. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF.
198. Про загальні засади місцевого самоврядування і місцевого господарства СРСР: Закон Союзу Радянських Соціалістичних Республік № 1417-I від 9 квітня 1990 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v1417400-90.
199. Про засади адміністративно-територіального устрою України: проект Закону України 2017 р. URL: http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/04/Proekt_ZU_Pro_zasady_ATU.pdf.
200. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 р. № 156-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 13. Ст. 90.
201. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. № 385. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/385-2014-п.
202. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад: постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.2015 р. № 214. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF.
203. Про затвердження Плану заходів із реалізації у 2016-2017 роках Стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року: рішення Одеської обласної ради від 20.10.2016 р. № 227–VII. URL: https://portal-oda.odessa.gov.ua/plany/plan_zakhodiv_z_realizatsii_u_2016-

2017_rokakh_stratehii_ekonomichnoho_ta_sotsialnoho_rozvytku/rishennia_pro_zatverdzhennia_planu_zakhodiv_227-vii.pdf.

204. Про затвердження плану заходів щодо реалізації у 2008 році Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.05.2008 р. № 784-р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/784-2008-%D1%80. –
205. Про затвердження Положення про державну реєстрацію статутів територіальних громад: постанова Кабінету Міністрів України від 27.07.1998 р. № 1150. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1150-98-п.
206. Про затвердження Порядку залучення громадян до формування та реалізації державної політики: постанова Кабінету Міністрів України від 06.01.2010 р. № 10. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/10-2010-%D0%BF
207. Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 р. № 976. Офіційний вісник України. 2008. № 86. С. 100. Ст. 2889.
208. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22.07.1998 р. № 810/98. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/810/98.
209. Про зміцнення економічних основ самоврядування міст України: Указ Президента України від 12.03.1994 р. № 84/94 (Указ втратив чинність на підставі Указу Президента № 70/99 від 27.01.1999 р.). URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/84/94.
210. Про Концепцію державної етнонаціональної політики України»: висновок на проект Закону України (реєстр. № 2560а від 05.07.2013 р.). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47852.
211. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р.

№ 280/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. Ст. 170.

212. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 р № 586-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 20-21. Ст. 190.
213. Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування: Закон України від 7.12.1990 р. 533-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 2. Ст. 5.
214. Про національні меншини в Україні: Закон України від 25.06.1992 р. № 2494-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 36. Ст. 529.
215. Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11.07.2001 р. № 2625-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 48. Ст. 254.
216. Про підготовку проекту позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України у сфері національної безпеки: Розпорядження Президента України. Склад колегіального органу від 20.10.2014 р. № 1126/2014-рп. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1126/2014-%D1%80%D0%BF.
217. Про План законодавчого забезпечення реформ в Україні: постанова Верховної Ради України від від 04.06.2015 р. № 509-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 31. Ст. 297.
218. Про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади: постанова Верховної Ради України від 31.08.2015 р. № 656-VIII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/656-19.
219. Про представника Президента України: Закон України від 05.03.1992 р. № 2167-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 23. Ст. 355.
220. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України: Постанова Верховної Ради України від 11.12.2014 р. № 26-VIII. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/26-19.
221. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування: Закон України від 15.07.1997 р. № 452/97-ВР. Відомості Верховної Ради

України. 1997. № 38. Ст. 249.

222. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від від 10.02.2010 р. № 1861-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 14-15, № 16-17. Ст. 133.
223. Про рекомендації парламентських слухань «Децентралізація влади в Україні. Розширення прав місцевого самоврядування»: Постанова Верховної Ради України від 15.12.2005 р. № 3227- IV. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 16. Ст. 144.
224. Про рекомендації парламентських слухань «Про законодавчі аспекти регіональної політики та місцевого самоврядування»: Постанова Верховної Ради України від 16.04.2003 р. № 939-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 46. Ст. 369.
225. Про рекомендації парламентських слухань «Реформування законодавства України про місцеві вибори в інтересах територіальних громад»: Постанова Верховної Ради України від 01.04.2010 р. № 2003-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 20. Ст. 206.
226. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Етнонаціональна політика України: здобутки та перспективи» 2012 р.: Проект Постанови. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=10247&skl=7.
227. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 р. № 1508-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 34. Ст. 1167.
228. Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації: Указ Президента України від 24.03.2012 р. № 212/2012. Офіційний вісник України. 2012. № 26. С. 17. Ст. 966.
229. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL:

http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015.

230. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80.
231. Про схвалення перспективного плану формування територій громад Одеської області: рішення Одеської обласної ради від 24.06.2015 р. № 1392-VI. Одеські вісті. 2015. 27 черв. URL: http://izvestiya.odessa.ua/uk/2015/06/27/odeska-oblasna-rada-rishennya-vid-24-chervnya-2015-roku-no-1392-vi.
232. Про формування місцевих органів влади і самоврядування: Закон України від 03.02.1994 р. № 3917-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 22. Ст. 144.
233. Програма соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області на 2017 рік. Одеса, 2017. 75 с.
234. Проект Закону про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо зарахування окремих адміністративних зборів до місцевих бюджетів від 12.05.2016 р. № 4386-д. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59062.
235. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей державної реєстрації органів місцевого самоврядування як юридичних осіб від 15.09.2015 р. № 3106. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56482.
236. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо організації проведення перших виборів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів від 02.09.2015 р. № 3008. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56344.
237. Проект Закону про Концепцію державної етнонаціональної політики України від 06.06.2005 р. № 7615. URL:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=7615&skl=5.

238. Проект Закону про освіту від 04.04.2016 р. № 3491-д. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58639.
239. Проекты решений седьмой сессии Болградского районного совета VII созыва 18 августа 2016 года. URL: http://bolgrad-rada.odessa.gov.ua/index.php/ru/2011-08-18-06-54-18/38-2011-09-12-06-59-06/2011-09-12-07-02-33/2012-02-14-08-01-39/53-2012-02-14-09-10-53.
240. Протокол № 10 засідання спільної робочої групи з питань децентралізації та доопрацювання перспективного плану формування територій громад Одеської області від 16.08.2016 р. Центр розвитку місцевого самоврядування. Одеський відокремлений підрозділ. URL: http://ofis.odessa.gov.ua/wp-content/uploads/2016/04/protokol-10.pdf.
241. Публічна влада та управління: принципи і механізми реалізації: моногр. / Центр дослідження проблем публічного управління ; заг. ред. Н. Р. Нижник. Чернівці: Технодрук, 2008. 432 с.
242. Пухтинський М. Сприйняття в Україні головних засад Хартії про місцеве самоврядування. Европейский юридический вестник. 1995. № 1. С. 140–141.
243. Работяжев Н. В., Милль Дж, Стюарт Дж. Федерализм: энциклопедия. Москва, 2000. С. 300–302.
244. Район против децентрализации? Дунайская заря. Независимая газета Килийского района Одесской области. URL: http://kiliya.info/blog/rajon_protiv_decentralizacii/2016-07-11-5089
245. Рафальський О. Процеси культурної саморганізації національних меншин в Україні (проблеими і перспективи). Сучасність. 2001. № 3. С. 145–153.
246. Рафальський О. Регіоналізм в Україні: проблеми і перспективи. Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2010. № 2(46). С. 22–29.
247. Ренийцы предложили селам Долинское и Лиманское объединиться в

одну громаду. Ренийский городской совет. 2016. 20 июл. URL: http://renimvk.od.ua/information/426-reniycy-predlozhili-selam-dolinskoe-i-limanskoe-obedinitsya-v-odnu-gromadu.html.

248. Рибалка С. В. Політико-інституційні чинники реформування системи місцевого самоврядування в сучасній Україні: дис.... канд. політ. наук. Дніпропетровськ, 2010. 204 с.
249. Розпорядження про перейменування вулиць населених пунктів Маразліївської сільської ради. Маразліївська громада Білгород-Дністровський район, Одеська область. URL: http://marazliivska.gromada.org.ua/news/14-49-34-26-05-2016/.
250. Роль обласних центрів народної творчості та культурно-освітньої роботи як інституції народної культури у процесі децентралізації державного управління: матер. Всеукр. наук.-практ. конф.; Відп. за вип. Т. О. Цвігун. Вінниця: Консоль, 2015. 148 с.
251. Роми погодилися покинути село в Одеській області, де сталося вбивство дитини. Інтернет газета «Дзеркало тижня.Україна». 2016. 28 серп. URL: http://dt.ua/UKRAINE/romi-pogodilisya-pokinuti-selo-v-odeskiy-oblasti-de-stalosya-vbivstvo-ditini-217374_.html.
252. Сало І. С. Асоціації органів місцевого самоврядування в системі узгодження інтересів на національному, регіональному та локальному рівнях: аналітична доповідь. Київ: НІСД, 2011. 39 с.
253. Саранди О. Дом культуры требует внимания. Ренийский вестник. 2007. 13 февр.
254. Светличный А. В Килие открылась выставка народной одежды из разных регионов Украины. Бессарабия-INFORM новостной портал Бессарабии. 2016. 5 июл. URL: http://bessarabiainform.com/2016/07/v-kilie-otkrylas-vystavka-narodnoj-odezhdy-iz-raznyh-regionov-ukrainy/.
255. Светличный А. В селе Петровск-1 Тарутинского района отремонтируют Дом культуры. Бессарабия-INFORM новостной портал Бессарабии. 2016.

9 авг. URL: http://bessarabiainform.com/2016/08/v-sele-petrovsk-1-tarutinskogo-rajona-otremontiruyut-dom-kultury/.

256. Светличный А. Измаильский р-н: облсовет профинансирует ремонт ряда социальных объектов в селе Каменка. Бессарабия-INFORM новостной портал Бессарабии. 2016. 9 авг. URL: http://bessarabiainform.com/2016/08/izmailskij-r-n-oblsovet-profinansiruet-remont-ryada-sotsialnyh-obektov-v-sele-kamenka/.
257. Села и поселки Измаильщины выступают против изменения территориального устройства населенных пунктов района. 04849.com.ua. Первый информационный портал г. Белгород-Днестровский. 2016. 2 авг. URL: http://04849.com.ua/news/9509-sela-i-poselki-izmail-shiny-vystupayut-protiv-izmeneniya-territorial-nogo-ustrojstva-naselennyh-punktov-rajona.html.
258. Селіванов В. М. Право і влада суверенної України:Методологічні аспекти; наук. ред. О. Д. Святоцький. Київ: Видавничий дім, 2002. 724 с.
259. Село Заря Саратского района поборется за право стать центром громады. ИзбирКом. 2016. 2 авг. URL: https://www.izbirkom.org.ua/news/Detsentralizatsiya-25/2016/Selo-Zarya-Saratskogo-rayona-poboretsya-za-pravo-stat-tsentrom-gromadyi-7301.
260. Семенченко Ф. Г. Органи місцевого самоврядування в системі публічної влади. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Сер.: Політологія. 2010. Т. 149. Вип. 137. С. 95–99.
261. Сергієнко Є. В. Організація взаємодії елементів системи місцевого самоврядування територіальної громади: дис.... канд. наук з держ. упр. Київ, 2012. 319 с.
262. Сибов Ф. С. Отчет. Арцизские вести. 2001. 29 сент.
263. Скакун О. Ф. Субсидіарність як принцип організації влади і управління в Україні і державах Європи: від Конституції Пилипа Орлика до Конституції України 1996 р. і європейської Брновської програми 2003 р.

Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2006. Вип. 11. С. 69–78.

264. Скрипченко Н. М. Діяльність органів публічної влади на місцевому рівні в контексті реалізації принципів стійкого розвитку. Актуальні проблеми державного управління. 2009. № 1. С. 350–358.
265. Скурту И., Алмаш Д., Гошу А. История Бессарабии (от истоков до 1998 года) / пер. с рум. Н. Енчу. 2-е изд. Кишинев, 2001. 431 с.
266. Сметанін Р. В. Управління процесом децентралізації державної влади і розвитку місцевого самоврядування в Україні: дис.... канд. наук з держ. упр. Донецьк, 2010. 177 с.
267. Стан дотримання та захист прав національних меншин в Україні: Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Київ, 2006. 93 с.
268. Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні: збірник тез V Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 7 груд. 2016 р.); Відп. ред. Л. Л. Місінкевич. Хмельницький: Хмельн. ун-т управління та права, 2016. 110 с.
269. Стаскевич Ю. М. Фінансове забезпечення місцевого самоврядування в Україні. URL: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2013-4/doc/1/14.pdf.
270. Сторожук І. П. Організаційно-правове забезпечення принципів місцевого управління: автореф. дис.... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 20 с.
271. Стратегія економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року: Рішення обласної ради від 28.10. 2011 р. № 272-VI. URL: http://oda.odessa.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=167%3A-2015-&catid=44%3A2011-02-07-08-40-21&Itemid=38&lang=uk.
272. Стратегія розвитку Маразліївської об’єднаної територіальної громади до 2025 року «Три кроки до нових горизонтів»: проект для обговорення в громаді. Одеса, 2016. 53 с.

273. Стременовський С. М. Місцеве самоврядування м. Одеси в середині XIX століття: історико- правове дослідження: автореф. дис... канд. юрид. наук. Одеса, 2000. 20 с.
274. Стрепетова С. Поезд децентрализации уже мчится. Курьер недели. 2016. 10 июня. URL: http://izmail.es/article/24999/.
275. Тарасенко Т. Проблема децентралізації в реформуванні місцевого самоврядування в Україні. Державне управління та місцеве самоврядування. 2014. Вип. 2. С. 277–286.
276. Тодика В. М. Конституційні засади формування громадянського суспільства в Україні. Вісник академії правових наук України. 2003. № 1. С. 48–57.
277. Торохтій Ю. З. Правові засади взаємодії місцевих державних адміністрацій та місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук. Харків, 2005. 20 с.
278. Торушанко В. Р. Соціокультурні аспекти розвитку поліетнічного суспільства в межах регіону. Географія та туризм. 2013. № 26. С. 196–202.
279. Трачук П. А. Місцева публічна влада в українській політико-правовій традиції. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2014. Вип. 29 (1). С. 111–113.
280. Третьяченко М. О. Східноєвропейський досвід територіальної організації публічної влади на місцевому рівні. Публічне право. 2013. № 2. С. 398–404.
281. Тузлівська сільська територіальна громада Одеська область, Татарбунарський район. Верховна рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/z7503/A005?rdat1=19.12.2015&rf7571=44860.
282. Убийство девочки в Лощиновке: жители села потребовали выселения ромов. Уніан: информационное агентство. 2016. 28 авг. URL: http://www.unian.net/society/1490399-ubiystvo-devochki-v-loschinovke-

jiteli-sela-potrebovali-vyiseleniya-romov.html.

283. Українське Подунав’я: історія, етнокультурний розвиток. Ізмаїл: Друкарня, 1995. 56 с.
284. Федоренко В. Л., Чернеженко О. М. Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації публічної влади в контексті децентралізації: досвід Польщі для України. Публічне право. 2015. № 2. С. 37–44.
285. Фестиваль «Дни гагаузской культуры» в Одессе. Интернет-газета «Топор». URL: http://topor.od.ua/festivaly-dni-gagauzskoy-kulytur-v-odesse.
286. Фестиваль гагаузской культуры «Буджак илдызы» прошел Ренийском районе. Gagauzinfo. MD: новостной портал. 2014. 20 июн. URL: http://gagauzinfo.md/index.php?newsid=12829/.
287. Фестиваль гагаузской культуры состоялся в селе Котловина Ренийского района. Gagauzinfo. MD: новостной портал. 2015. 19 мая. URL: http://gagauzinfo.md/index.php?newsid=18271.
288. Филиппов Ю. В., Авдеева Т. . Основы развития местного хазяйства. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Логос, 2011. 276 с.
289. Фінансово-економічна безпека суб’єктів господарювання в умовах децентралізації: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (30 жовт. 2015 р.); Відп. ред. і передм. В. В. Глущенко. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015.– 179 с.
290. Фрицький О. Ф. Конституційне право України. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 732 с.
291. Ход неповиновения пройдет в Маразлеевской территориальной громаде Белгород-Днестровского района. 04849.com.ua. Первый информационный портал г. Белгород-Днестровский. 2016. 9 сентября. URL: http://04849.com.ua/news/9640-hod-nepovinoveniya-projdet-v-marazleevskoj-territorial-noj-gromade-belgorod-dnestrovskogo-rajona.html.
292. Хрящевська Л. М. Діяльність національно-культурних товариств

України в 90-х роках XX століття. URL: http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/03/62.pdf.

293. Центр гагузской культуры в Болградском районе отметил год со дня основания. Trassa E-95 – Свежие новости Одессы и Одесской области. URL: http://trassae95.com/all/news/2015/11/10/centr-gaguzskoj-kuljtury-v-bolgradskom-rajone-otmetil-god-so-dnya-osnovaniya-27066.html. Назва з екрану
294. Чапала Г. В. Місцеве самоврядування в системі публічної влади: дис... канд. юрид. наук. Харків, 2004. 214 с.
295. Чебанов А. Васильевцы настроены оптимистично. Дружба. 2013. 26 марта.
296. Чижов Г. П. Этнические группы Одесщины в контексте этнонацио - нальной политики Украины. Лукоморье: археология, этнология, история Северо-Западного Причерноморья. 2008. Вып. 2. С. 127–136.
297. Шаповалова А. М. Еволюція публічної природи самоврядної влади України в умовах впливу глобального громадянського суспільства: автореф. дис... канд. політ. наук. Луганськ, 2009. 17 с.
298. Шибінський С. В. Зарубіжний досвід правового регулювання забезпечення прав національних меншин на регіональному рівні. Регіональна політика на сучасному етапі державотворення: проблеми децентралізації, ризики та перспективи впровадження: пленарне засідання, рекомендації та матеріали щоріч. загальноінститут. наук.-практ. конференції, 31 жовт. 2006 р.; Гол. редкол. М. М. Іжа. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2006.– С. 280–183.
299. Шпак Ю. А. Нормотворчість органів місцевого самоврядування в Україні: теоретико-правовий вимір: автореф. дис. … канд. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2016. 16 с.
300. Щебетун І. С. Модель місцевого самоврядування: поняття, взаємозв’язок з концепцією та системою місцевого самоврядування. Правничий

часопис Донецького університету. 2013. № 1. С. 67–74.

301. Burns D., Hambleton R., Hogget P. The Politics of Decentralization: Revitalising Local Democracy. London: Macmillan, 1994. 304 p.

ДОДАТОК

Праці, які відображають основні наукові результати дисертації:

статті у наукових фахових виданнях України:

1. Попова М. Ф. Децентралізація влади як механізм розвитку громад. *Актуальні проблеми політики: зб. наук. праць*. Одеса: Фенікс, 2015. Вип. 54. С. 258–264.
2. Попова М. Ф. Децентралізація влади України в галузі культури (на прикладі Південних районів Одеської області). *Науковий Вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Історія. Філософія. Політологія: зб.наук. праць.* Одеса: Фенікс, 2016. Вип. 11. С. 173–177.
3. Попова М. Ф. Політичні форми державної влади в регіонах України: історико-правовий аналіз. *Науковий журнал «Politicus».* Одеса, 2017. Вип. 2. С. 38–43.
4. Попова М. Ф. Правові засади та роль територіальних громад у реалізації державної етнонаціональної політики. *Актуальні проблеми політики: зб. наук. праць*. 2017. Вип. 59. С. 265–275.

- **статті у наукових періодичних виданнях інших держав з напряму, з якого підготовлено дисертацію:**

5. Попова М. Ф. Сучасні форми самоврядування: теоретичні підходи та практика в Україні. *Evropský politický a právní diskurz*. 2017. Svazek 4. 3. vydání. S. 153–158.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

Тези і доповіді міжнародних науково-практичних конференцій:

6. Попова М. Ф. Генезис организационных форм местного самоуправления в Украин. *Михаило-Архангельские чтения: сб. материалов VII Международной научно-практической конференции,* Рыбница (Приднестровье), 16 ноября 2012 г. Рыбница, 2012. С. 264–267.
7. Попова М. Ф. Реформування місцевого самоврядування в Україні в

контексті євроінтеграції. А*ктуальні питання зовнішньої політики України. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. 13 грудня 2013 року. Одеса, 2013. С. 49–51.

8. Попова М. Ф. Роль гражданского общества и СМИ в борьбе с коррупцией в Украине. *Міжнародна науково-практична конференція «Країни Східного партнерства – V4: проблемі і перспективі співпраці».* Одеса, 2016. С. 57–60.

- **Тези загальноукраїнських науково-практичних конференцій:**

9. Попова М. Ф. Політико-правові основи функціонування асоціацій органів місцевого самоврядування в Україні. *Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція «Гуманітарний всесвіт: люди, ідеї, події»*, Львів, 2014. URL: http://ubgd.lviv.ua/moodle/mod/folder/view.php?id=8329
10. Попова М. Ф. Тенденції розвитку інститутів публічної самоврядної влади в Україні. *Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція «Гуманітарний всесвіт: люди, ідеї, події»,* Львів, 2017. URL: http://ubgd.lviv.ua/moodle/mod/folder/view.php?id=9348